3011941

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÕZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI 1994

Ҳафталик газета | 1994 йил, 11 ноябр, N 45-46 (3284) | сотувда нархи эркин

САХОВАТ— ОТАМЕРОС ФАЗИЛАТ

ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ ВАКИЛЛАРИНИНГ ҲОКИМЛАР, КОРХОНА ВА ТАШКИЛОТЛАР, ЖАМҒАРМАЛАР ВА МАҲАЛЛА ҚЎМИТАЛАРИ РАҲБАРЛАРИ, ИШБИЛАРМОНЛАР ВА БАРЧА ОБУНАЧИЛАРГА МУРОЖААТИ

Мустақил тараққиётнинг тўртинчи йилига қадам қўйдик. Миллий анъаналар, урф-одатлар ва умуминсоний қадриятларга хосу мос ўз тараққиёт йўлимизни белгилаб олдик. Мустақил давлатимизнинг илк Президенти саъй-ҳаракатлари туфайли мамлакатимизда қарор топган тинчлик ва осойишталик, миллатлараро тотувлик сиёсати боис, ўзгаришлар даврининг табиий мураккабликларига қарамай, тарихан ғоят қисқа муддатда барча соҳаларда жиддий ўзгаришларга эришдик. Турмушимиз янги давлат учун муқаррар бўлган эврилишлар заминида аста-секинлик билан ўнгланиб бораётир.

Аммо шуни унутмаслик керакки, мустақиллик энг аввало маънавий тушунча: жаҳон харитасида Ўзбекистон деган давлат пайдо бўлди, дунё лисонида ўзбек деган оҳорли калом мағрур жарангламоқда. Бир сўз билан айтганда, ўз тақдиримизни ўз қўлимизга олдик. Бу дегани, бутун бир Ватан ва унда яшаётган турли халқларнинг эртанги куни, истиқболи билан боғлиқ улкан масъулият ҳам ўз зиммамизга тушди.

Биз сиёсий мустақилликни қўлга киритдик. Пировард мақсад эса иқтисодий мустақилликдир. Аммо бунга маънавий мустақилликсиз эришиб бўлмайди. Халқини, юртини чин дилдан сева оладиган, билимли, маданиятли, инсонийликни одат этган одамларгина бунёдкорлик, яратувчилик хислатларига эга бўла оладилар.

Тақир тупроқда майса кўкармаганидек, қоқ ерда ўз-ўзидан маънавий баркамоллик пайдо бўла қолмайди. Шукрлар бўлсинки, бой тарихий меросимиз, жаҳон илм-фани, маданияти хазинасини бойитган Хоразмий, Беруний, ас-Саолибий, ибн Сино, Форобий, Фарғоний, Термизий, Исмоил Бухорий, Хожа Баҳоуддин, Хожа Аҳрор, Улуғбек, Атоий, Лутфий, Саккокий, Навоий ва Бобур каби улуғ аждодларимизнинг боқий маънавий меросларидан эндиликда ҳар бир фуқаро баҳраманд бўлмоқда. Бу бекиёс бойликларимиз, шу билан бирга жаҳон илм-фани, маданиятида эришилган ютуқлар биз учун, энг аввало, ўз замонавий маънавиятимизни яратишда қутлуғ заминдир. Биз шу нарсани ҳам чуқур ҳис этамизки, ўтмиш маданий мероси, шонли ота-боболаримиз билан ғурурланиш, фахр-ифтихор қилиш билангина кифояланиш асл жавонмардлар учун фазилат эмас.

Зиммамизда ўтмиш меросидан сарафроз, замон ютуқларидан зийнатли, истиқбол қуёшидан чороғон муносиб ҳаёт қуришдек улкан вазифа турибди. Ижтимоий ҳаётимизда ана шундай уйғунлик қарор топишига эришиш жумҳуриятимизда чоп этилаётган барча оммавий-ахборот воситалари — газета ва журналлар таҳририятлари фаолиятлари учун бош мезондир. Мустақиллигимизни мустаҳкамлаш йўлида фуқаролар барча қатламларининг сиёсий-ижтимоий онгларини ошириш, маънавий-маърифий баркамолликка эришишлари борасида яқиндан кўмак бериш, ватанпарвар, элсевар ёш авлод тарбиясига муносиб ҳисса қўшиш заҳматкаш журналистларимиз учун асосий мавзу вазифасини ўтамоқда. Улар ҳаётий ҳақиқат тамойилларига садоқат кўрсатиб, мамлакатимиз манфаатлари, фуқаролар эҳтиёжларидан келиб чиқиб қалам тебратмоқдалар.

Маликулкалом ҳазрат Алишер Навоий

Агар огоҳ сен, шоҳ сен сен
Агар шоҳ сен сен, огоҳ сен сен, —

деб ёзган эдилар. Кенг маънода огоҳлик, барча воқеалардан бохабарлик ҳар бир инсонни ҳаёт ҳодисаларидан тўғри хулосалар чиқаришга, турмуш йўлларида адашмасликка ўргатади. Газета ва журналларнинг "огоҳлик" хизматлари беқиёс, албатта.

Афсуски, сўнгги йилларда газета ва журналларимизга обуна сони борган сари камайиб бормоқда.

Адолат юзасидан айтадиган бўлсак, Президентимиз ва ҳукуматимиз иқтисодий тақчиллик шароитида газета ва журналлар таҳририятини бозор иқтисодиёти оқимига ташлаб қўяётгани йўқ. Қоғоз таъминоти масалаларини ҳукумат миқёсида ҳал этиб келаётир, Президентимиз Фармонига биноан Республика матбуотини қўллаб-қувватлаш жамғармаси тузилди. Ўз вақтида кўрилаётган бу чора-тадбирлар нашрларимизнинг мунтазам чиқиб туришлари учун бир қадар имконият яратмоқда.

Шунга қарамай, ўзимизда қоғоз саноати ҳали йўлга қўйилмаганлиги, техник жиҳозлар тақчиллиги боис қоғоз нархи ва босмахона харажатлари сўнгги йилларда кескин юқорилаб кетди. Бу эса, ўз-ўзидан газета ва журналлар нархини ошириб юборди.

Бинобарин, якка обуначиларнинг бир вақтнинг ўзида бир қанча нашрларга обуна бўлишлари бироз мушкуллашиб қолди. Очиғи, алоҳида нашрларга ёзилишга ҳам ҳамманинг қўли етавермайди. Ҳолбуки, халқимиз азал-азалдан илмга, маърифатга, маданиятга интилиб яшаган. Бир бурда нони ёнида бир бутун китоб турган. Одамларимизнинг китоб, газета ва журналлар ўқишга бўлган иштиёқи бугунги кунда ҳам аввалгидек баланд эканлигига ишончимиз комил.

Нима бўлганда ҳам, халқимизнинг маънавиятга дохил эҳтиёжини эътиборсиз қолдириш ножоиз. Ижтимоий ҳаётмиздан мустаҳкам ўрин олаётган Олий Мажлисга янги сайловлар муносабати билан номзодлар кўрсатилаётган бир пайтда оммавий-ахборот воситаларини ҳар тарафлама, хусусан обуна бўлиш орқали қўллаб-қувватлаш муҳим сиёсий масаладир.

Муҳтарам ҳокимлар!
Қадрли корхона ва ташкилот раҳбарлари!
Ҳурматли жамғармалар ва маҳаллалар раислари, ватанпарвар ишбилармонлар!

Биз сизларга мурожаат қиламиз!

Мустақиллигимизни мустаҳкамлашга чиндан бел боғлаган бўлсангиз,

Президентимиз Фармонлари ва ҳукуматимиз қарорларини ҳаётга тезроқ жорий этишга кўмак берай десангиз,

Халқларимиз ўртасидаги ўзаро аҳиллик, миллий тотувлик ва осойишталик бундан буён ҳам барқарор бўлишига ҳисса қўшай десангиз,

аҳоли барча қатламларини, хусусан ёш авлодни шонли боболаримиз яратган меросга муносиб, соғлом, билимли, маданиятли, баркамол инсонлар бўлиб вояга етишларига тилакдош бўлсангиз

ГАЗЕТА ВА ЖУРНАЛЛАРГА ФУҚАРОЛАРНИ ЯККА ТАРТИБДА ВА ЖАМОА

БЎЛИБ ОБУНА БЎЛИШЛАРИ УЧУН МОДДИЙ ЖИҲАТДАН ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАНГ! Сизнинг бу саховатингиз, ватанпарварлик ташаббусингизни халқимиз унутмайди. Мушкул пайтларда мадад бериш шарқона урф-одатимизга хос, ота-боболаримиздан мерос фазилатдир!

Саидмаҳмуд АКБАРОВ,
Республика Матбуот тарқатиш маркази бошлиғи
Неъмат АМИНОВ,
"Муштум" журнали бош муҳаррири
Барот БОЙҚОБИЛОВ,
"Мулоқот" журнали бош муҳаррири
Анвар ЖЎРАБОЕВ,
"Халқ сўзи" "Народное слово" газеталари бош муҳаррири
Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ,
"Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетаси бош муҳаррири
Тилаб МАҲМУДОВ,
"Гулистон" журнали бош муҳаррири
Рубен САФАРОВ,
"Правда Востока" газетаси бош муҳаррири
Азим СУЮН,
"Ўзбекистн овози" газетаси бош муҳаррири
Ўткир ҲОШИМОВ,
"Шарқ юлдузи" журнали бош муҳаррири
Саъдулла ҲАКИМ,
"Маърифат" газетаси бош муҳаррири
Ғаффор ҲОТАМОВ,
"Туркистон" газетаси бош муҳаррири.

СУРАТКАШ БИСОТИДАН

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИНИНГ 60 ЙИЛЛИГИ

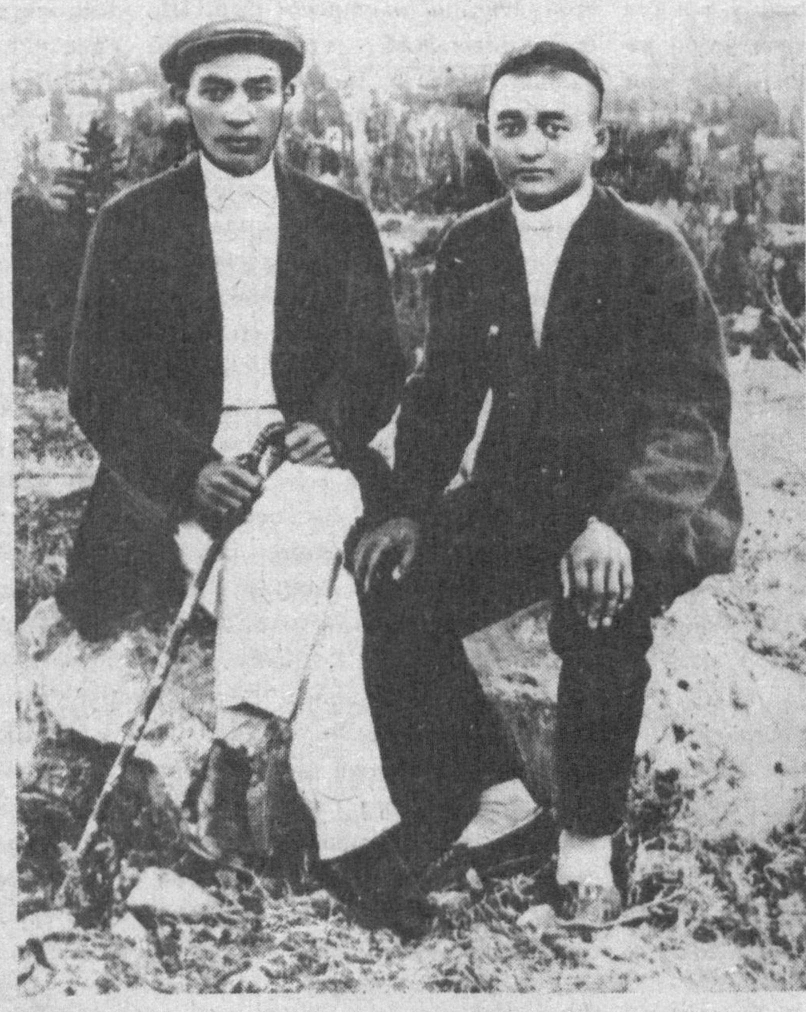

Шоир Ҳамид Олимжон ва кинорежисёр Наби Ғаниев. 30-йиллар

Адиблар Комил Яшин ва Нормурод Нарзуллаев пахта теримида. 1981 йил

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

РЕСПУБЛИКА МАДАНИЯТ ХОДИМЛАРИДАН БИР ГУРУҲИНИ МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

Миллий қадриятларни тиклаш ва маданиятни юксалтириш, Заҳириддин Муҳаммад Бобур меросини ўрганиш ва тарғиб қилишдаги фидокорона хизмати ҳамда ижтимоий ҳаётдаги фаол иштироки учун фахрий унвон берилсин:

"ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН МАДАНИЯТ ХОДИМИ"

МАШРАПОВ Зокиржон — Заҳириддин Бобур номидаги халқаро жамғарма раиси, Ўзбекистон Фанлар академиясининг Андижондаги кўп тармоқли илмий-ишлаб чиқариш марказининг бош директори.

Қуйидагилар Ўзбекистон Республикасининг Фахрий ёрлиғи билан мукофотлансин:

БОЛТАБОЕВ Улуғбек Абдуллаевич — Андижон бадиий ишлаб чиқариш устахонаси рассоми

ИСОМИДДИНОВ Фатидин — Андижон сув қурилиш бирлашмасининг миллий ҳунармандчилик устаси

МАМАДАЛИЕВ Иброҳим — Андижон бадиий ишлаб чиқариш устахонаси ганчкор наққоши

Ўзбекистон Республикаси Президенти
И. КАРИМОВ
Тошкент шаҳри,
1994 йил, 7 ноябр

СЕҲРЛИ ОЛАМ РУҲИЯТИ

Ўзбекистон Меъморлар уюшмаси залида талантли рассом Ҳайдарбек Санаевнинг "Буюк ипак йўли" деб номланган туркум асарлари кўргазмаси очилди. Кўргазма улуғ бобокалонимиз, фалакиёт султони Мирзо Улуғбек таваллудининг 600 йиллигига бағишланган. Кўргазманинг очилишига бағишланган тантанада Ўзбекистон халқ рассомлари Раҳим Аҳмедов, Жавлон Умарбеков, Рўзи Чориев, фалсафа фанлари доктори Тилаб Маҳмудов сўзга чиқиб, Ҳайдарбек Санаевни ижодий ютуқлари билан табрикладилар.

Рассом асарларида буюк мунажжимнинг ҳаёт йўли, у юрган қадамжолар ҳамда тарихий ва муқаддас ёдгорликлар ўзига хос ранглар билан уйғунлигида тасвирланган. "Бухоро. Арк", "Даубсий қалъаси", "Исмоил Сомоний мақбараси", "Бибихоним масжиди", "Афросиёб", "Кўҳна Урганч", "Шоҳи Зинда", "Чўпон ота", "Эски масжид" каби бетакрор асарларни яратиш учун рассом даставвал ўз юрти тарихини ўрганганини сезиш қийин эмас. Ўтмишга бўлган қизиқиш ижодкорни ўлка бўйлаб саёҳатга чорлаш билан бирга унутилаётган қадриятларимизга бўлган ҳурмат, тинимсиз изланишлар Ҳайдарбек Санаевнинг тарихий асарлар яратишига туртки бўлган.

Рассом тарихни, адабиётни яхши кўради, шеъриятни қадрлайди. Асосан Камолиддин Беҳзод асарларини, шунингдек, Уйғониш даври рассомларининг картиналарини ўрганиб, улардан баҳра олишни ёқтиради. Рассомнинг кўпгина асарлари Германия, Япония, Ҳиндистон каби чет мамлакатларда намойиш этилган.

Туркумдан жой олган 60 га яқин картинанинг ҳар бири алоҳида бир асар бўлиши билан бирга, бир-бирини тўлдириш жиҳатидан ҳам катта аҳамиятга эгадир. "Расадхона" картинаси буюк мунажжим Мирзо Улуғбек йўлларимизни ёритувчи юлдуз сифатида тасвирланса, "Эски масжид" асарида эса топталган қадриятларимизнинг тикланиши масжид томида кўкариб турган дарахт тимсолида берилган.

Юксак дид билан ишланган натюрмортларни томоша қиларкансиз, уларда халқимизнинг тўкин-сочин боғларини, табиатимиз меҳр-саховатини, ўзбек дастурхонини кўрасиз.

Кўргазмадан ўрин олган "Тоғларда куз", "Тўлин ой", "Оқтепа", "Баҳор", "Ёмғирдан сўнг", "Нурота тоғларида", "Шаршара", "Ойна кўл", "Хумсонда куз" каби табиат манзараларида руҳ ҳукмрон. Турли хил ранглар жилосида кўз ўнгингизда бўй кўрсатаётган гўзаллик ва нафосат масканларига шайдо бўлмасдан иложингиз йўқ. Негаки, қачонлардан бери қидириб тополмаётган нарсаларингизни шу картиналарда кўриб севиниб кетасиз. Бу асарларга боқиб ҳеч тўймайсиз. Чунки ҳаётингизда биринчи марта нафосат ва нафрат, дард ва қувонч ўртасидаги фарқни англаётгандек бўласиз. Сизда уйғонган бу идрок ҳаётни севишга ундайди, гўзалликка чорлайди. Зеро, инсонни ҳамиша гўзаллик қутқаради.

Адиба ҲАМРО қизи

БЕВОСИТА МУЛОҚОТ

Ўзбекитон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад Учқўрғон тумани пахаткорлари билан учрашди. Учрашув Қўғайдаги "Ўзбекистон" жамоа хўжалиги клубида бўлиб ўтди. Хўжалик бошқаруви раиси Абдураҳмат Шерматов қисқача кириш сўзи билан учрашувни очди. Суҳбатни таниқли шоир Ҳабиб Саъдулла давом эттирди.

— Бундан 55 йил илгари Учқўрғон тўғони қурилишига "Ёш ленинчи" газетасининг топшириғи билан келганман, — дея гап бошлади Саид Аҳмад, — ундан бери Катта Фарғона, Шимолий Фарғона, Катта Наманган каналлари ва бир қанча тўғонлар бунёд бўлди. Уларнинг ҳаммасида қатнашдим. Бугун Норин сувини етаклаб Наманганга олиб бораётганлар билан учрашдим. Халқимизнинг марду майдон фарзандлари орасида учқўрғонлик азаматларни ҳам кўрдим.

Шундан кейин адиб "Уфқ" трилогияси ва янги асарлари тўғрисида сўзлаб, ҳажвияларидан ўқиб берди. Саид Аҳмад билан учрашув Норин туманида ҳам бўлди.

Адиб Наманган туманидаги Қозоқжон Солиев хўжалигида, Задарё туманидаги Амир Темур ва Алишер Навоий номидаги хўжаликларда, Косонсой туманидаги "Дўстлик" хўжаликларда бўлиб, пахтакорларни янги меҳнат қаҳрамонликларига чорлади.

Т. СУЛАЙМОНОВ

ҲАЙЪАТ ЙИҒИЛИШИ

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги ҳайъатининг навбатдаги йиғилишида мамлакат мустақиллигининг уч йиллигига бағишланган оммавий байрам, Мирзо Улуғбек таваллудининг 600 йиллиги тантаналарининг якуни, маданият ва санъат муассасаларининг 1994 йилнинг дастлабки 9 ойи ичидаги фаолияти натижалари, маданият соҳасидаги ислоҳотларнинг бориши тўғрисидаги масалалар кенг ва атрофлича муҳокама этилди.

Муҳокама чоғида мазкур тадбирларни тайёрлаш ва ўтказишда жуда катта ижодий ва ташкилий ишлар амалга оширилганлиги, вазирлик тасарруфидаги барча ташкилотлар, вилоятлардаги бошқармалар, республика театр ва концерт ташкилотлари, маданият ва санъат ўқув юртлари фаол иштирок этдилар. Режиссёрлар, ижодий гуруҳларнинг изланишлари, санъаткорларнинг юксак ижрочилик маҳоратлари ташкилотчиларнинг жонбозликлари туфайли мазкур тадбирлар кўпчиликка асосан манзур бўлди, мустақил республикамизнинг бугунги ижтимоий-сиёсий, маданий-маънавий ҳаётини, келажагини ўзида тўлақонли равишда акс эттирди.

Маданият ишлари вазири Э. Қ. Ҳайитбоев бу борада йил сайин орттирилаётган тажрибаларга тўхталар экан, халқимиз учун бениҳоя азиз бўлган улуғ байрамларни ўтказиш ишини янада такомиллаштириш, ҳар бир байрамни унинг моҳиятидан келиб чиққан ҳолда тайёрлаш лозимлигига эътиборни қаратди. Худди шу мақсадда халқимизнинг энг қадимий байрамларидан бири бўлган Наврўзни нишонлаш юзасидан махсус танлов эълон қилинди.

Буюк олим Муҳаммад Тарағай Улуғбек таваллудининг 600 йиллиги мамлакатимизда ғоят кенг нишонланди. Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, ушбу тантанага тайёргарлик давомида республикамиз маданий ҳаётида жуда катта ўзгаришлар юз берди. Юбилей объектлари ҳисобланган Шаҳрисабздаги Доруттиловат комплекси, Самарқанд шаҳридаги Улуғбек мадрасаси, расадхона, Гўри Амир мақбараси, Бухоро ва Ғиждувон шаҳарларидаги Улуғбек мадрасаларида кенг кўламда таъмир ишлари олиб борилди. Шу мақсадлар учун ажратилган маблағлар тўла ўзлаштирилди.

Самарқанддаги тарихий иншоотларни таъмирлаш ишига бошқа вилоятлардан ҳам усталар жалб этилди. Улуғбек мадрасасининг ҳовлиси ўймакор мармар тахтачалар, кошин ва безаклар билан қайтадан жиҳозланди. Шаҳрисабзда ҳам диққатга сазовор ишлар амалга оширилди. Кўк Гумбази ва Гумбази Сайидон объектларида безак ишлари бажарилди. Шамсиддин Кулол мақбарасидаги консервация ишларида, Гумбази Сайидон мақбарасининг бадиий безакларини таъмирлашда "Ўзинтерқурилиш" фирмаси таъмирчилари самарали фаолият кўрсатдилар. Бухоро, Ғиждувон шаҳарларидаги мадрасаларда ҳам кўзда тутилган таъмир ишлари тўла бажарилди. Бу ерда "Ўзбектаъмиршунослик" институтининг лойиҳачи мутахассислари томонидан катта ишлар қилинди. Вилоят ҳокимликлари юбилей тантаналарини тайёрлаш ва ўтказишда вазирликка яқиндан ёрдам кўрсатдилар.

Вазирлик ҳайъати йиғилишида Фарғона вилояти Охунбобоев туманидаги Қумтепа қишлоқ кенгаши ҳудудида ташкил этилган "Қишлоқ маданият маркази" фаолиятини тажриба сифатида мамлакатимизга ёйиш тўғрисидаги масала ҳам ғоят қизиқарли равишда муҳокама этилди. Мазкур туман ҳокими Мўйдин Аҳмадхўжаевнинг ахборотидан маълум бўлдики, 132 минг аҳоли истиқомат қиладиган ушбу туманда маданият ишларига катта эътибор берилмоқда. Тажриба сифатида ташкил этилган маданият марказининг иши бугун ҳар жиҳатдан диққатга сазовордир. Бу ерда меҳнаткашларнинг кўнгилли ҳордиқ чиқаришлари, турли хил маданий-маърифий тадбирлар ўтказиш, учрашувлар, тематик кечалар ташкил этиш учун барча қулайликлар мавжуд. Энг муҳими, қишлоқларда одамларга кўрсатиладиган маданий-маиший хизмат турларининг марказлашуви ижтимоий активликнинг ошишига, баъзи салбий воқеа-ҳодисаларнинг олдини олишга имкон бермоқда.

Ҳайъат йиғилишида мазкур маданият маркази фаолиятини янада чуқур ўрганиш мақсадида махсус семинар ташкил этиш, тўпланган ва ҳаёт синовидан муваффақиятли ўтган тажрибаларни кенг ёйишга келишиб олинди.

Йиғилишда республика маданий ҳаётига оид бир қатор бошқа масалалар ҳам кўриб чиқилди.

Уйчи тумани«Гулистон» жамоа хўжалиги пахтакорлари бу йил Наманган вилоятида биринчилардан бўлиб йиллик режани эгаллашди. Мавжуд 660 гектар ернинг ҳар гектаридан 24 центнер ўрнига 26 центнердан ҳосил олинди.

Суратлада:Туман ҳокими Турсунпўлат Мирзамаҳмудов ва «Гулистон» жамоа хўжалиги раиси Муҳаммад Иноғомов; илғор теримчи Наргиза Раҳимова.

Т.Маҳкамов суратга олган

БОЛГАРИЯДАН МАКТУБ

АЛОҚАЛАРИМИЗ УЗИЛМАГАЙ

Яқинда "Муштум" журнали бош муҳаррири, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Неъмат Аминов номига Болгариянинг "Стършел" сатира ва юмор газетаси бош муҳаррири, таниқли ҳажвчи Йордан Поповдан мактуб келди. Унда жумладан шундай дейилган:

"Ҳурматли жаноб Неъмат Аминов.

Бундан бир мунча муддат илгари, "Чаён" журналини ўқиб билдимки, бизнинг ўзбек биродаримиз "Муштум" 70 йилни уриб қўйибди. Сизларни ана шу муборак байрам билан табриклайман.

Ўн етти йил илгари икки ҳамкасбим билан юртингизда меҳмон бўлган эдик. Биз ўшанда Ўзбекистон ва сизнинг редакциянгиздан ажойиб таассуротлар билан қайтгандик, Самарқанд ва Бухорога боргандик. Ўша вақтда журналга Иброҳим Раҳим бош муҳаррир, Неъмат Аминов эса масъул котиб эди. Янглишмасам, сиз ўша-мен яхши эслаб қолган Неъмат Аминовсиз. Энди бош муҳаррир экансиз.

Қанча ёзу қишлар ўтиб кетди, мамлакатларимизда кўп ўзгаришлар содир бўлди. Бироқ нима бўлгандаям, ўтмишда халқларнинг бир-бирларини танишига ҳисса қўшган биз каби одамлар, бугунги бозор иқтисодининг суронли шароитларида, илгариги алоқалар бироз узилиб қолган. Келажакда, бизнинг изимиздан келаётган ёшлар бу алоқаларни мустаҳкамлаши зарур.

Шунинг учун, қадрли жаноб Аминов, ҳозирча биргаликда оддий бир ишни амалга ошириб турайлик. Илтимос, бизга ўз журналингиздан юбориб турсангиз. Сиз ҳам бизнинг газетамизни, албатта, олиб турасиз. Бизнинг ҳали яшаётганимиз ва самимий кулишда мудом давом этаётганимизни жаҳонга эслатиб туриш учун вақти-вақти билан баъзи нарсаларни бериб борамиз.

"Муштум"га ижодий омад ва муштарийлар ишончини, сизга эса самимий инсоний қувончлар тилаб қоламан".

Йордан ПОПОВ,
"Стършел" газетасининг бош муҳаррири

Истиқлол ва иқтисод

Алиназар ЭГАМНАЗАРОВ

ҚАДИМИЙ ЧАҒАНИЁН ОДАМЛАРИ

ОБИДАЛАР ОҒУШИДАГИ МАСКАН

Термиздан Деновга қараб 70 чақиримлар юрсангиз вилоятдаги йирик "Сурхон" давлат тажриба хўжалигига етиб келасиз. Бу хўжалик ҳудуди ғарб томондан Бандихон чўлига, шимолда эса машҳур Искандар Зулқарнайн кўпригига бориб туташади.

Сурхон воҳаси ўзининг антик тарихи билан кишини ҳайратга солади. Бундан Жарқўрғон туманидаги "Сурхон" хўжалиги ҳам истисно эмас. Бу жойнинг ерига кетмон урсангиз бирда бўлмаса иккинчи гал, албатта, қадимий сопол, ғишт парчаларига дуч келасиз. Далварзинтепада ўттиз йилдан ортиқ вақтдан бери қазув ишлари олиб бораётган археолог Баҳодир Турғунов шундай ҳикоя қилади, "Етмишинчи йиллар бошида қадимий ёдгорликларни рўйхатга олиб юрганимизда шу хўжаликдаги бир мактабда учрашув ўтказдик. 7-синф ўқувчиси Барот Раҳматов учрашувдан сўнг: "менда қадимий тангалар бор", деб қолди. Боланинг уйидаги мис тангалар, сопол ҳайкалчаларни кўриб ҳайрон қолдик. У бу буюмларни юз метр наридаги тепаликнинг бир қисми булдозер билан сурилганида топиб олган экан. Биз тепаликда бир ойча қазув ишлари олиб бориб, яна анчагина буюмлар топдик. Улар ҳозирги "Сурхон" давлат хўжалиги ўрни антик даврда обод бир маскан бўлганлигидан далолат берар эди.

Воҳадаги изланишларимиз ҳақида илмий рисола битганимизда хўжалик ҳудудидан топилган буюмлар ҳақида ҳам ёздик. Бизга кўмак берган ўқувчи Барот Раҳматовдан миннатдорчилигимиз рамзи сифатида у топган тепаликни археология харитамизга тушириб, "Бароттепа" деб ном қўйдик.

Тошкентдаги Навоий номли Давлат кутубхонасининг нодир адабиётлари бўлимида В. И. Масалскийнинг 1913 йилда Санкт-Петербургда нашр этилган "Туркистон ўлкаси" китоби сақланади. Бу китобнинг бир боби Сурхон воҳасига бағишланган. Муаллифнинг ёзишича, араблар истилосигача бўлган даврларда воҳада Соғониён (Чағаниён) ҳоқонлиги таркиб топиб, бу ҳоқонлик ҳукмдорлари Соғон-худот ёрлиғи билан давлатни бошқарганлар. Ҳоқонликда 16 мингдан ортиқ қишлоқ, воҳанинг жанубий қисмида Сарманган деган шаҳар бўлган. "Жарқўрғон қишлоғидан беш чақиримча жанубда жойлашган шаҳар қолдиқлари — бузилган минораларнинг пишиқ ғиштлари ва бошқа ашёлар шундан далолат беради", деб ёзади В. И. Масалский. Сарманганнинг шаҳар маркази Жарқўрғондаги машҳур минора атрофида бўлганлиги шубҳасиз.

Шундай манбаларни ўқиганингда бу ерлар илгари бўм-бўш чўл бўлган деган гапни айтишга истиҳола қиласан киши. Ҳа, бир пайтлар Сурхон воҳаси, шу жумладан, бугунги кунда ташкил этилганига 60 йил тўлган "Сурхон" давлат хўжалиги ерлари ҳам гуллаган диёр бўлган. Фақат босқинчилик урушлари, хонликлар ўртасидаги ўзаро хунрезликлар, тож-тахтни эгаллаш учун давом этган қонли курашлар қадимий шаҳарларни вайронага, боғларини хазонга айлантирган.

Сурхон воҳасидаги чўлларни ўзлаштириш учун уриниш асримиз бошида ҳам бўлган. 1912 йилнинг бошида чор армиясининг истеъфодаги полковниги Ананьев томонидан Сурхон воҳасида 75 минг таноб ер ўзлаштириш бўйича Бухоро амири билан шартнома (концессия) тузилган. Лекин полковник бу мақсадини амалга оширолмаган.

Воҳада унумдор, лекин сувсиз ерларни ўзлаштириш асосан 30-йиллардан бошланди. "Сурхон" давлат хўжалиги ҳам ўша даврда ташкил топди. Бу хўжалик "Қумқўрғон" давлат хўжалигининг бир бўлими эди 1934 йил бошидан алоҳида хўжалик бўлиб ажраб чиқди. Ўшанда хўжаликнинг 300 гектардан ортиқроқ экин майдони бор эди. Шундан буён чўл бағридан 6,5 минг гектар ер "юлиб" олиниб, экинзор ва боғроғларга айлантирилди. Бу иш ҳозир ҳам давом эттириляпти. Айни пайтда хўжалик пахтанинг ингичка толали янги навларини синаш бўйича селекция-уруғчилик хўжалиги ҳам ҳисобланади.

"Сурхон" фақат вилоятда эмас, балки бутун Ўзбекистонда машҳур хўжаликлардан. Ўтган 60 йил мобайнида иқтисодий жиҳатдан ўсиб, аҳолининг турмуш фаровонлиги юксалтиришда катта ютуқларга эришган. Беш йил аввал хўжаликнинг умумий йиллик даромади 20 миллион рублни, соф даромади эса 8-9 миллион рублни ташкил этарди. 70- 80-йилларда давлат бюжетига 200 миллион рублдан ортиқ пул ўтказди. Хўжаликда 85 миллион рубл миқдорида қурилиш ишлари бажарилди. Тўртта муҳташам мактаб, шифохона, учта ҳаммом, клуб, Бахт уйи, замонавий стадион, бешта боғча, минг оила учун уй қурилди. Шеробод туманидаги тоғли, хушманзара жойда Қримдаги машҳур "Артек" пионер лагеридан андоза олиб, бир йўла икки юз бола дам олиши мумкин бўлган "Шалқон" пионер лагери бунёд этилди.

"Сурхон"нинг барча қишлоқлари обод. Икки ғишт заводи, нон комбинати аҳоли хизматида. 5,5 минг аҳолининг 80 фоизи хонадонига ичимлик сув қувурлардан оқиб боради. Мингдан ортиқ хонадон газлаштирилган. Ҳозирги моддий қийинчиликларга қарамай, қолган хонадонларни ҳам газлаштириш давом эттирилаяпти. Кейинги икки йилда халқ ноиблари кўмаги, хўжалик раҳбарларининг ғайрати билан 33 километрлик газ қувурлари ўрнатилди. Лекин ҳозир уни маҳаллалар ва хонадонларга олиб кириш учун ингичка қувурлар етишмай турибди...

ҲАРАКАТИ БОРНИНГ ИМКОНИ БОР

"Сурхон"ликлар 21 октябрда пахта тайёрлаш бўйича 1994 йил режасини бажардилар. Давлат омборларига шу кунгача етказиб берилган ҳосил 9000 тоннадан ортиб кетди. Пешқадам бўлимлар ҳар гектардан 36-37 центнерга етказиб ҳосил кўтардилар. Йиллик режа бажарилганига қарамай хўжалик раҳбарлари ҳамон тиним билишмаяпти. Хўжалик директори, эски қадрдоним Хушбоқ Фармонов билан учрашганимда у шундай деди:

— Йиллик режа тўлгач, кечаси пахтазорга қўйлар сурувини ҳайдаб юборишни буюрган хўжалик раҳбарларини кўрганмиз. Ҳозир эса ундай замон эмас. Республикамиз Президенти ташаббуси билан деҳқонни иқтисодий рағбатлантиришнинг шундай омиллари ишга солиняптики, эндиликда ўз рўзғорининг бутлигини озгина ўйлайдиган деҳқон бир мисқол ҳосилнинг ҳам нес-нобуд бўлишига йўл қўймайди. Қишлоқда буғрукбозлик, дўқ билан иш юритиш ўтмиш бўлиб қолаяпти. Бошқача айтганда, деҳқон илгари эркин эмас эди. Эндиликда унга эрк бериляпти, меҳнат самарадорлигини оширишнинг иқтисодий омиллари ишга солиняпти. Бу, биринчи навбатда томорқа майдонлари кенгайтирилганда намоён бўлган эди. Иккинчидан, хўжаликда етиштирилган пахта ҳосилининг 33 фоизини ва режадан ортганини бозор нархларида сотиш имкониятига эга бўлдик.

Президентимизнинг шу йил сентябр ойидаги фармонига биноан пахта ва ғалладан бўлак барча қишлоқ хўжалиги маҳсулотларидан давлат буюртмаси олиб ташланганлиги ҳам муҳим янгилик бўлди. У, шубҳасиз, хўжаликда қўшимча даромад манбаларини юзага келтиради. Сабаби, "Сурхон"да пахтачилик билан бирга қишлоқ хўжалигининг бошқа соҳалари ҳам яхши ривожланган. Ҳар йили давлатга ўртача 1,5 минг тонна узум, 300 тонна мева, 30 тонна пилла, ўртача 1900 тонна сут, 460 тонна гўшт, 350 минг дона тухум етказиб берилади. Ғаллачилик ҳам тобора ривожланиб бораяпти. Бу йил хўжалик жамоаси уч минг тонна ғалла тайёрлади.

ЖАННАТ СОҲИБЛАРИ

"Сурхон"га узоқ-яқиндан меҳмон келса, хўжаликнинг жанубий ҳудудидаги ҳушҳаво "Мингчинор" боғига олиб боришади. Адирлик жойда бунёд этилган бу боғ олис-олислардан ям-яшил оролдай бўлиб кўриниб туради. Бу ер хўжаликнинг боғдорчиликка ихтисослашган 7-бўлими марказидир.

Етмишинчи йиллар бошида мана шу адирликларда С—80 тракторлари тупроқ суриб ер очди. Болгариядан сотиб олинган кучли насослар адирлик этагидан оқадиган каналдан баландликка сув чиқариб берди.

Янги ерга кўчат экиш учун аввал уни бироз сувга қондириш керак эди. Аммо бу иш осон бўлмади. Тажрибали соҳибкорлар Назрулла Бобоев, Бадалхон Бўриев, Хуррам Сафаров, Ҳушбоқ Жўраевлар баланд-пастликдан иборат ерларни суғоргунча кўп тер тўкдилар. Сув кўпроқ оқизилганда бир жойни ўпқонга айлантириб, ўттиз-қирқ метр жойдан тешиб чиқарди. Шунинг учун сувни жилдиратиб оқизиб, эгатларнинг ҳар тўрт-беш метрига чим ёки қора қоғоз босишга тўғри келарди.

Кучли тракторлар тупроқ сурган ерларда чаёнлар ва чўл илонларининг ини бузилиб, улар атрофга тўзиб кетди. Чўлда кечаси, ҳаттто каравотда ётиш ҳам хавфли эди. Шунинг учун боғ бунёд этаётганлар кечаси чироқ ёқмай, йиғма каравотларнинг оёғига техника мойи суркаб ётишарди.

Дастлаб 20 гектар ерда боғ бунёд этилиб, йил сайин кенгайтириб борилди. Кўчат экилган майдонлар ҳам қишлоқ хўжалигида оила пудрати бўлмасидан анча аввал оилавий асосда бўлиб берила бошланди. Шундай қилиб, хўжаликда боғбонликни касб қилган оилалар пайдо бўлди. Шундайлардан бири Бадалхон Бўриев оиласидир. Бу оила хўжаликда янги бунёд этилаётган боғлар учун кўчат етказиб беради, унинг бир гектарча майдонда иссиқхонаси ҳам бор.

— Ҳар бир соҳани ривожлантириш учун аввал раҳбарда қизиқиш бўлиш керак, — деди Бадалхон Бўриев. — Шунда имконият ҳам, ташаббусни қўллаб-қувватловчилар ҳам топилади.

70-йиллар бошида "Сурхон" давлат хўжалигида шундай бўлди. Директор Давлат Алибоев боғдорчиликни ривожлантиришга бел боғлаганда иссиқхона қуришни ҳам унутмади. Унинг бу ишини маъқуллаб ёнига кирганлардан бири Бадалхон Бўриев бўлди. Бадалхон ака асли Қумқўрғоннинг Тактувай қишлоғидан, гўдаклигида ота-онаси Тожикистоннинг Ҳисор туманидаги Шаҳринав кўчатчилик хўжалигига бориб туриб қолганди. Бадалхон болалигидан отаси ёнида юриб, кўчат етиштириш, пайвандлаш, кўз очиш сирларини, цитрус ўсимликларини ўстиришни ўрганди. Лекин "Сурхон" хўжалиги иссиқхонасига масъул бўлгач, бу соҳадаги билимлари етарли эмаслигини ҳис қила бошлади. Хўжалик йўлланмаси билан Тошкент вилоятининг Қибрай туманидаги машҳур лимончи Зайниддин Фахриддиновнинг илғор тажриба мактабига бориб ўқиб, тажрибакор цитрусчи гувоҳномасина эга бўлиб қайтди. Ҳозир Бадалхон Бўриевни бемалол Сурхон воҳасининг Зайниддин Фахриддинови дейиш мумкин.

Қумқўрғонда Меҳнат Қаҳрамони унвонига сазовор бўлган Чори Алматов деган уруш ва меҳнат фахрийси яшайди. Бу одамнинг 25 сўтихли томорқасидаги шоҳлари ҳосилдан ларзон бўлиб ётадиган олмаю анорлари, хурмолари, иссиқхонадаги олтинранг лимонларини кўрган одам унинг боғбонлик санъатига офарин айтади. Аслида Чори акага боғбонлик иккинчи касб. У фронтдан қайтгач, олий партия мактабини битириб, раҳбарлик лавозимларида ишлаган, Жарқўрғон ва Қумқўрғон туманлари партия қўмитасининг биринчи котиби бўлган. Ҳозир қарилик гаштини сураётган бу одамдаги боғдорчиликка қизиқиш Бадалхон Бўриевдан юққан. Чори аканинг иссиқхонасида гуркираб ўсиб турган лимон кўчатларини етиштирган, уларни қандай парваришлаш кераклигини унга тушунтирган ҳам Бадалхон ака бўлди. Шу боисдан боғбонликда Чори ака ўзини Бадалхон аканинг шогирди ҳисоблайди.

Айтишларича, ўз умрида тўртта дарахт экиб ўстирган одам жаннати ҳисобланар экан. Шу фикрдан келиб чиқадиган бўлсак, Бадалхон акани минг марта жаннати инсон дейиш мумкин. Унинг етти фарзанди — уч ўғил, тўрт қизи бор. Ўғиллари ҳам болаликдан оталари ёнида меҳнат қилиб, боғбон бўлишди. Тўнғич ўғли Норхўжа Бўриев Тошкент қишлоқ хўжалик институтининг боғдорчилик факултетини сиртдан тамомлаб, ҳозир хўжаликнинг 7-боғдорчилик бўлимига бошчилик қиляпти. Аслида уни хўжаликнинг бош боғбони дейиш мумкин. Норхўжанинг укалари Зокирхон ва Олимжон ҳам Тошкент қишлоқ хўжалик институтининг боғдорчилик факултетида сиртдан ўқиб, оталари ёнида оилавий звенони ташкил этиб ишлашяпти.

Ҳозир "Сурхон"да 400 гектар майдонда гуркираб турган боғлар бор. Шундан 285 гектари узумзор. 100 гектари мевали боғ. Бу боғлар 84 оилага пудрат асосида бўлиб берилган. Меҳнатни ташкил этишда иқтисодий омиллардан самарали фойдаланилаётганлиги сабабли бу боғлардан ҳар йили мўл-кўл ҳосил олинмоқда.

Давлат хўжалиги ишчилари Адолат Бўриева ва Гулжамол Фозилова

Боғбонлар Бадалхон Бўриев ва Руҳон Камолов хўжалик лимонзорларида

ЯНГИ ЗАМОН ДАЪВАТИ

Давлат хўжаликларга ўзларида етиштирилган маҳсулотнинг салмоқли қисмини эркин нархларда сотиш ҳуқуқини берганлиги, бу имконият йил сайин кенгайтириб борилаётганлиги қувонарли ҳодисадир. Эндиликда хўжаликларнинг иқтисодий аҳволи кўп жиҳатдан мана шу имкониятдан қандай фойдаланишга боғлиқ бўлиб қолади.

Шу пайтгача деҳқон маҳсулот етиштириб, вақтида йиғиб-териб, тайёрлов пунктига олиб бориб топширса бас эди. Бундан буён фақат маҳсулот етиштиришгина эмас, балки уни яхшилаб пуллай билган кишигина ҳақиқий деҳқон ҳисобланади.

Шу маънода хўжаликлар ўзлари етиштирган маҳсулотни сақлаш, қайта ишлаш қувватларини юзага келтиришга катта эътибор беришлари лозим бўлади. "Сурхон"да эса айнан шу соҳада ҳали дуруст ишлар қилиб улгурилганича йўқ. Лекин ҳаракат бор. Президентимиз И. А. Каримов Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ўн учинчи сессиясида сўзлаган нутқида "Қишлоқ хўжалигида банд бўлган ортиқча ишчи кучини саноатга, хизмат кўрсатиш соҳасига жалб қилиш аграр сиёсатимизнинг ғоят муҳим йўналишидир", деб айтди. Бу фикр "Сурхон" давлат хўжалиги жамоасига ҳам дахлдордир.

Чунки хўжаликда 27 минг аҳоли яшайди. Шундан 10 мингга яқини меҳнатга яроқли бўлиб, 4 мингга яқини хўжаликда ишлайди. Қолган кишиларнинг каттагина қисми туман марказидаги корхоналарда, қурилиш, маиший хизмат ташкилотларида, маориф ва тиббиёт муассасаларида хизмат қилади. Томорқа майдонларининг кенгайтирилганлиги қишлоқдаги ишсизлик муаммосини бартараф этишда муҳим аҳамиятга эга бўлди. Лекин бу ҳали муаммо узил-кесил ҳал бўлди, деган сўз эмас. Хўжаликда аҳолининг ўсиш даражаси юқори, ҳар йили ўртача минг бола дунёга келмоқда. Мавжуд аҳолининг ярмидан ортиғи ўн олтига тўлмаган ёшлар. Эртага уларга ҳам иш топиб бериш керак. Хўжалик раҳбари Ҳушбоқ Фаромоновнинг бу борадаги фикри шундай:

— Хўжаликнинг умумий ер майдони 10 минг гектар. Ҳозир шундан 6,5 гектаридан фойдаланиляпти, қолган қисми эса тўлиқ ўзлаштирилмаган, сув чиқариб экин экса, боғ қилса бўладиган адирликлардан иборат. Яъни хўжаликда ҳозирча экин майдонларини кенгайтириш имконияти бор. Шу имкониятдан фойдаланилиб ҳар йили 50 гектар ер ўзлаштириляпти, боғ барпо қилиняпти. Демак, келгусида пахтачилик билан бир қаторда боғдорчилик ҳам хўжалигимизнинг етакчи соҳаларидан бирига айланади. Бундан ташқари, вино заводи қуряпмиз. Тўртта консерва цехи бунёд этиш учун ускуналар сотиб олдик. Сут заводи қуриш учун эса лойиҳа тайёрланяпти...

Директорнинг гапларини эшитиб қувондик. Лекин бу тадбирлар олис истиқболни назарга олсак хўжаликдаги ортиқча ишчи кучлари масаласини ҳал этиш учун етарли эмасдай. Хўжалик хорижий мамлакатлар тажрибасига таяниб, маҳаллий хом ашёдан маҳсулот ишлаб чиқарадиган корхоналарни кўпайтириши керак.

80-йилларнинг бошида катта иқтисодий юксалишга эришган Хитойда шундай йўлдан борилгани маълум. Ҳозир бу мамлакат учун кичик саноат корхоналарининг кўпайиб бораётганлиги характерлидир. Хитойда қишлоқ хўжалик экинлари экиш учун яроқсиз ерлар (дўнгликлар, қўрғонлар) кунига 15 мингтадан 150 мингтагача ғишт ишлаб чиқариш қувватига эга бўлган ғишт заводлари учун хом ашё манбаи бўлиб хизмат қилади. Қарийб ҳар бир қишлоқда ғишт заводи бор, деҳқон уйлари пишган ғиштдан қурилади.

Ҳар бир қишлоқда пахта толасини чигитдан ажратадиган цехлар бор. Даладан келтирилган пахта шу цехларда биринчи ишловдан чиқарилгач, толаси давлатга топширилади, чигити деҳқонга қолади. Агар пахта уруғлик учун экилган бўлса, уруғлик чигитнинг ҳар 100 килограмми учун деҳқонга 13 килограмм ёғ берилади.

Хитой қишлоқларида пахта ва ғишт заводларидан ташқари ёғ-мой, гилам тўқиш, тўқувчилик, тикувчилик фабрикаларини, қўнчилик, қандолатчилик, консерва цехларини кўриш мумкин. Иш шундай ташкил этилганки, қишлоқдаги меҳнатга яроқли аҳоли бутун йил бўйи иш билан таъминланган. Жумладан, одамлар даладаги юмушларини тугатгач, давлат пахта заводида, кейин ёғ-мой заводида, ва бошқа корхоналарда ишлашлари мумкин.

Қишлоқ корхоналари ҳозир Хитой саноат маҳсулотининг 20 фоизини, экспортга жўнатилаётган маҳсулотнинг 14 фоизини беряпти. Қишлоқ меҳнаткашлари қўли билан қурилиш материалларининг ярми, кийим ва пойафзалнинг учдан бири, газламаларнинг бешдан бир қисми ишлаб чиқариляпти.

Демографик ҳолати, иқлим шароити, ҳатто халқнинг меҳнатсеварлиги билан Хитойга жуда ўхшаб кетадиган Ўзбекистон қишлоқларининг ижтимоий-иқтисодий тараққиётини таъминлашда бу тажрибалардан самарали фойдаланиш керакка ўхшайди. Масалан, деҳқончиликни олайлик. Хитойнинг бир қатор туманларида пахта экиладиган майдонларга аввал кузги буғдой сепилиб, у май ойида ўриб олингач, ўрнига пахта экилади. Мен "Сурхон"да бўлганимда шу хусусда тажрибали деҳқонлар, мутахассислар билан фикрлашдим. Улар Сурхондарё шароитида тоғли Сариосиё, Узун, Денов туманларида далаларга аввал эртанги арпа экилиб, кейин пахта экиш мумкин, деган фикрни айтишди. Менимча, бу ишни Қашқадарё вилоятининг кўпгина туманларида ҳам қилиш мумкин.

Ўзининг 60 йиллигини нишонлаётган донгдор "Сурхон" давлат хўжалиги меҳнаткашлари хорижий мамлакатларнинг бундай тажрибаларига ҳам катта қизиқиш билан қарамоқдалар. Чунки чин фаровонликни яратиш учун имкон ўз қўлимизда экан, биздан фақат ташаббус ва ҳиммат талаб этилади. Зеро, янги давр кенг жаҳонга назар солиб, янги мезонлар билан яшашга даъват этаётир.

НАШРГА КАФОЛАТ БОР — ЯХШИ АСАР КЕРАК

Республика давлат Матбуот қўмитасида ижодкорлар,ноширлар, китоб савдоси билан шуғулланувчи ташкилотлар вакиллари иштирокида ўтказилган навбатдаги давра суҳбатида Истиқлол: "янги давр ва янги қаҳрамон" мавзуи доирасидаги масалалар муҳокама қилинди.

— Бу мавзунинг давра суҳбатимиз учун асос қилиб олиниши бежиз эмас. Биз мустақилликнинг тўртинчи йилига қадам қўйдик. Ўтган йиллар мобайнида адабиётимизда янгича анъаналарнинг куртаклари кўзга ташлана бошлади,— деб давра суҳбатни бошлаб берди республика давлат матбуот қўмитаси раиси Рустам ШОҒУЛОМОВ.— Аввало, кўп йиллардан бери таъқиқлаб келинган асарлар истиқлол шарофати билан нашр этилди. Абдулла Қодирий, Чўлпон, Фитрат, Боту, Элбек кабиларнинг китоблари билар бирга Аҳмад Яссавий, Имом Термизий, Имом Бухорий, Баҳовуддин Нақшбанд сингари улуғ алломаларнинг асарлари ўқувчилар қўлига бориб тегди.

Айни пайтда, давр ўзгармоқда, одамларнинг руҳи, дунёқарашлари, фикрлари янгиланмоқда. Демак, шунга мувофиқ тарзда адабиёт ҳам янгиланиб бормоқда. Адабиётдаги янгилик эса, биринчи навбатда, қаҳрамонлар қиёфасида намоён бўлади. Хўш, бу янгиликлар нималардан иборат — мустақиллик адабиётда ўз инъикосини қай даражада топмоқда, бугунги кунда замондошларимизнинг қайси фазилатлари устивор бўлмоқда? Бундай асарларни нашр этиш ва уларни китобхонларга етказиш аҳволи-чи?

Тўғри, мустақилликнинг дастлабки иқтисодий ўтиш босқичида китоб нашрлари осонликча кечгани йўқ. Маънавиятимизга хизмат қиладиган асарлар билан бирга баъзи савдобоп китоблар ҳам нашр этилди. Шу тариқа нашриётларимиз энг оғир жараёнда ҳам бирортаси фаолиятини тўхтатмай шу кунларга етиб келди. Ҳозир ҳам нашр ишларида аҳвол енгиллашгани йўқ. Нашр ишлари учун зарур маҳсулотларнинг 90 фойизи четдан келтирилади. Бироқ шунга қарамай адабий асарларга, маънавиятимизни белгиловчи китоблар нашрига эътиборни кучайтириш ниятидамиз. Бунинг учун бир қанча тадбирлар ишлаб чиққанмиз. "Истиқлол: янги давр ва янги қаҳрамон" мавзуида кўрик-танлов ўтказиш ниятидамиз. Бу кўрик-танлов республика мустақиллигининг 4 йиллиги кунларида якунланади. Буларнинг ҳаммаси амалга ошиши учун ижодкордан фақат бир нарса талаб қилинади: бугунги кунимиз, қаҳрамонларимиз ҳақида яхши асарлар яратиш.

Ёзувчи Пиримқул ҚОДИРОВ суҳбатни давом эттириб бундай деди: "Кейинги йилларда юртимиз мисли кўрилмаган ўзгаришларни бошидан кечирмоқда. Уч йиллик мустақиллик даврида бир неча йилларга тенг тараққиёт йўлларини босиб ўтдик. Буларнинг ҳаммаси адабиётимизда ўз аксини топмоқда. Бундай асарларни халқимиз қўлига етказиб бериш хайрли иш. Шу маънода матбуот қўмитаси ижодкорларни, ноширларни бир жойга йиғиб, келгусида қилинадиган ишлар ҳақида фикрлашиб олиш нияти мақтовга арзигулик.

Ижодкорларга рағбат ниҳоятда керак. Танлов ана шу рағбатнинг бир омили бўлиши шубҳасиз. Назаримда, уни ҳозирча катта жанрдаги асарлардан кўра кичик жанрдаги асарлар учун эълон қилиш мақсадга мувофиқ кўринади. Айни пайтда, бу танловни фақат шу йилгина ўтказиб қолмасдан, келгусида анъанага айлантириш керак.

Қаҳрамон муаммоси ҳам тўғри ўртага ташланган. Адабиёт қаҳрамон билан тирик. Ўзгаришлар қаҳрамон тимсолида намоён бўлади. Хўш, бугунги кун қаҳрамони ким? У қандай бўлиши керак? Қаҳрамон халқимизнинг ичида юрибди. Халқимизнинг барча яхши хусусиятларини ўзида намоён қилмоқда. Буғдой, нефт, мустақиллиги учун курашаётганлар замонамиз қаҳрамонлари эмасми? Юртга фидойилик, камтаринлик, меҳнатсевар — бугунги қаҳрамоннинг белгиларидир. Мана шу хислатлар Президентимиздан тортиб кўплаб халқ вакилларида намоён бўлмоқда. улар асарларимизда бўй кўрсатиши зарур. Қаҳрамон ҳақида гап кетганда, яна бир нарса — инсоннинг дард ва ташвишларини, қувончларини акс эттиришдан чўчимаслигимиз керак. Ахир Усмон Носир ҳам ўз шеърида "Дардим санки, шеърим, ўзинг яхшисан" деб бежиз айтмаган. Юз фойиз муваффақиятга эришадиган "қаҳрамонлар" адабиётимизни бойитмайди".

— "Ватан" газетасида босилган Норбой Худойбергановнинг очиқ хатида Ёзувчилар уюшмаси ва адабиётимиз шаънига яхши гаплар айтилмабди,— деб бошлади ўз сўзини ёзувчи Саид АҲМАД.— Танқидчининг фикрлари бир ёқлама бўлиб қолган. Адабиётимиздан бугунги кунда Абдулла Қодирийдек адиблар чиқмаётибди деб ёзғираверищ билан уни ривожлантириб бўлмайди. Бадиий ижод оламида йўқ нарсадан кўра бор нарсалар ҳақида фикр юритилса, фойдалироқ бўларди. Тўғри, бугун адабиётимизда Қодирий сингари сиймо етишмаётгандир, аммо истеъдодли ижодкорлар ниҳоятда кўп. Ҳаётимиз воқеаларга бой. Бизнинг вазифамиз ана шу бойликни тўғри кўрсатиб беришдан иборатдир.

Бугун китоб нашри масаласига эътибор қаратилиб тўғри қилинган. Бугун нашр қилинаётган китобларимиз очиғи, кам эмас. Лекин уларнинг бадиий савияси-чи? Савдобоп, олди-қочди китоблар кўпайиб кетмадимикан? Бунинг устига вилоятлардаги нашриётларда шундай китоблар нашр этилмоқдаки, уларнинг баъзилари ўқувчиларнинг кўнглида адабиётга муҳаббат ўрнига салбий муносабат уйғотишга хизмат қилади. Бундай ишларга чек қўйиш керак.

— Истиқлолга эришганимизга уч йилдан ошди. Унинг халқимиз ҳаётидаги аҳамияти энди-энди адабиётимизда бўй кўрсатмоқда,— деди давра суҳбатига қўшилган адиб МИРМУҲСИН.— Лекин ҳали етук асарлар йўқ. Уларнинг яратилиши учун ижодкорларга ҳозирги бозор иқтисоди шароитида рағбат ниҳоятда керак эди. Ана шу рағбат Матбуот қўмитаси томонидан амалга оширилаётган экан, бу ниҳоятда яхши. Ижодкор учун китобининг нашр этилиши, китобхонлар қўлига етиб бориши жуда зарур.

Кейинги пайтларда олди-қочди китобларнинг кўпроқ нашр этилгани ҳақидаги фикрларда жон бор. Бундай асарлар нашрини тўхтатиш лозим. Энг яхши асарларимиз нашрига эътиборни кучайтириш керак.

Адиб ўз сўзида классик асарларимизнинг нашри, қаҳрамонларимиздаги ватанпарварлик туйғулари, асарлар тарғиботи, китоб савдоси масалаларига ҳам тўхталиб ўтди.

— Кейинги уч йил ичида ижодкорларни чақириб, "Хўш, сизлар қандай асарлар ёзиб берасизлар?" деган савол биринчи марта ўртага ташланмоқда,— деди Барот БОЙҚОБИЛОВ.— Буни бевосита мутасадди ташкилот — китоб нашри билан шуғулланувчи қўмита ўртага ташлагани янада яхши бўлди. Лекин бу ҳозирча таклиф. Уни амалга ошириш осон эмас. Бу ҳақда фикримни айтмоқчиман. Аввало, ҳар бир нашриёт ижодкорларни чақириб, уларга маълум буюртмалар бериши лозим. Ишни очерклар, ҳикоялар, мақолалар

(давоми 7-бетда)

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИНИНГ 60 ЙИЛЛИГИ

Одил ЁҚУБОВ:

ДАВР ВА ИЖОДКОР МАСЪУЛИЯТИ

Мухбир: — Одил ака, шу йилнинг август ойида Ватанимиз мустақиллигининг уч йиллиги арафасида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг "Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг 60 йиллигини нишонлаш тўғрисида" қабул қилган қарорида уюшманинг ўзбек бадиий адабиёти ривожи йўлидаги хизматлари алоҳида таъкидлаб ўтилган эди. Мана шу муносабат билан бир гуруҳ адибларимиз юртбошимизга миннатдорчилик билдиришиб, камтарона меҳнатларига билдирилаётган бу каби юксак эътибор ва ғамхўрликлардан тўлқинланган ҳолда бундан буён ҳам Ватанимиз мустақиллиги, халқимиз фаровонлиги йўлида зўр ғайрат билан меҳнат қилишга тайёр эканликларини таъкидлашган эди...

О. Ёқубов: — Дарҳақиқат шундай. Неча-неча авлодлар учун армон бўлиб келган ҳуррият қуёши бизга насиб этган экан, биз ёзувчилар елкама-елка туриб, Ватан мустақиллигини кўз қорачиғидек асрайлик, ортимиздан келаётган ёш авлодни ҳам шу руҳда тарбиялашдек олижаноб ишга ўзимизни сафарбар этайлик. Имоним комилки, ҳурматли Президентимизнинг уюшманинг 60 йиллиги тўғрисида чиқарган қарори ёзувчиларимизнинг бирлигини, якдиллигини тўла-тўкис қарор топтиришга қаратилган муҳим дастуриламалдир. Чунки мустақил давлатимизнинг мустақил буюк адабиёти яратилмоғи керак. Ва бу жараёнда ҳар бир ёзувчи озод юртига муносиб улкан адабиёт яратишни ўзининг виждоний бурчи, деб билмоғи зарур. Юртбошимизнинг бу олижаноб ниятини рўёбга чиқариш эса ўз навбатида ҳар биримизнинг шарафли ишимиздир.

Энди, ўрни келганда айтиб ўтиш лозим, Ёзувчилар уюшмаси 30-, 40, 50-йилларда камчилик ва хатоларига ҳам йўл қўйган. Бироқ мана шуларни эслаб уюшманинг маданиятимиз тарихидаги улкан хизматларини инкор этмаслик лозим, деб ўйлайман. Афсуски, жузъий бўлса-да, мана шундай ҳаракатлар ҳам йўқ эмас...

Мухбир: — Дарвоқе, мен худди шундай чиқишларга муносабатингизни сўрамоқчи бўлиб турган эдим.

О. Ёқубов: — 75 йил давом этган мустабид империя адабиёт, санъат ва унинг энг истеъдодли вакиллари бошига не кунларни солмади. Биз Абдулла Қодирий, Чўлпон, Фитрат, Усмон Носир каби миллатимиз зиёлилари гулидан жудо бўлдик. Адабиёт ва санъат, ҳатто аниқ фанлар вакиллари ҳам илмий асосланган фактларни бузиб, тарихий воқеаларни сохталаштириб ижод қилишга мажбур бўлдилар. Оқибатда халқимиз Ат-Термизий, Баҳоуддин Нақшбанд, Имом Ал-Бухорий, Қул Хожа Аҳмад Яссавий, Хўжа Аҳрори Валий каби буюк руҳонийларимизнинг бебаҳо меросларидан кўп йиллар бенасиб қолди. Фан ва ҳатто адабиётда бу улуғ зотлар ҳақида нотўғри гаплар айтилган даврлар ҳам бўлди. Табиийки, бу хатоларда уюшмамизнинг ҳам ўз "ҳисса"си йўқ эмас. Лекин шахсан мен уюшманинг 60 йиллик фаолияти фақат хатолардан иборат бўлган, деган гапларга қўшилолмайман. Биз бугун она ватанимиз истиқлолга чиқиб, ўз мустақиллигига эришган қутлуғ кунларда яқин ўтмишга бурилиб, хато ва камчиликларимизни сарҳисоб қилар эканмиз, йўл қўйилган нуқсонларни даврдан узиб олиб баҳолайдиган бўлсак, янги тузатиб бўлмас хатоларга йўл қўйишимиз мумкин. Чунки нафақат битта-иккита ижодкор, нафақат Ёзувчилар уюшмаси ёки айтайлик, Фанлар Академияси, балки бутун жамият коммунистик зуғум остида яшади, унинг сохта шиорларини оқлашга мажбур бўлди. Масалан, дейлик, ўнлаб олимларимиз (улар орасида ҳалол, ҳурматга сазовор инсонлар ҳам оз эмас) дунё йўқсилларининг доҳийси Лениннинг адабиёт партиявий бўлиши керак ёки дин-афюндир деган "доно", аслини олганда ғирт сохта фикрларини оқлаб китоблар битдилар, номзодлик ва докторлик диссертацияларини ёқладилар, ҳатто академик ҳам бўлдилар. Ёки айтайлик, бугун мустақиллик шарофати билан ҳақли суратда фахрланаётган, ифтихор билан тилга олинаётган буюк боболаримиз, Амир Темур, Бобур каби фотиҳ ва шоирларимизни ўша машъум давр талаби билан қоралашга мажбур бўлган фан ва адабиёт намоёндаларини олайлик... Хўш, шу ўринда биз қандай йўл тутишимиз лозим? Ёки ўша советлар давридаги бешафқат йўлдан боришимиз керакми? Ахир, Қул Хожа Аҳмад Яссавий ҳақида икки оғиз яхши гап айтмоқчи бўлган пок инсон ва яхши олим Эргаш Рустамовни нима қилдик? Ёки ўрта аср маданиятида темурийлар роли ҳақида ёзган битта ҳаққоний рисоласи учун ажойиб инсон ва улуғ аллома Иброҳим Мўминовни нима қилдик? Токи Московларгача ёзиб, юрагини дарз кеттирмадикми? Бугун шон-шарафлар билан тўйларини ўтказаётганимиз Бобур ҳақидаги романи учун катта ёзувчимиз Пиримқул Қодировнинг бошида қанча таёқлар синди? Савол туғилади: советлар "ихтиро" қилган бу машъум йўлни бугун биз ҳам давом эттирсак тўғри бўлармикан? Бу ниҳоятда жиддий ва муҳим саволга мен қадрли Президентимиз Ислом Абдуғаниевичнинг сўзлари билан жавоб бермоқчиман.

Бултур баҳорда ҳурматли Президентимиз бир гуруҳ ёзувчиларни қабул қилиб, улар билан салкам беш соат суҳбат қилдилар (бу суҳбат телевизорда бир неча марта намойиш қилинди). Суҳбат давомида юқорида мен айтган муаммолар ҳам чиқиб қолди. Шунда Ислом Абдуғаниевич айтдиларки, сиз ёзувчилар ўша машъум даврда ижод қилгансизлар. Модомики шундоқ экан, сизлар айтаётган хатолар балки бировларингдан озроқ, бировларингдан кўпроқ, бироқ ҳаммаларингдан, ҳам ўтган. Шундоқ экан, бу гапларни кавлаштиравериш бесамар бир ишдир. Мен бу гапларга чек қўйишни маслаҳат бераман. Ўйлайманки, бундан тўғри маслаҳат бўлиши мумкин эмас.

Мухбир: — 80-йилларнинг охирида — қайта қуриш ниқоби остида ҳар ким оғзига келганини айта бошлаган пайтларда унча-мунча адиблар у ёқда турсин, ҳатто атоқли адибларимизга ҳам маломат тошлари отилгани ҳануз эсимизда. Гўё Ҳамид Олимжон, Ғафур Ғулом, Уйғун, Шароф Рашидов, Мақсуд Шайхзода, Миртемир каби улуғ санъаткорларимиз фақат партияни улуғлаган, фақат советлар даврини куйлаган, коммунизмнинг нурли чўққиларини мадҳ этишган холос, деган қаҳрамонлар ҳам шон-шуҳрат орттириш умидида от суришганди...

О. Ёқубов: — Албатта, адабиёт ва санъат коммунистик ғояларга хизмат қилгани инкор этиб бўлмас бир ҳақиқат. Лекин шу баҳона биз юқорида санаб ўтилган улуғ классикларимиз ижодини батамом инкор этишга ҳақлимизми? Шундай қилсак виждонан тўғри бўладими? Аминманки, сира ҳам тўғри бўлмайди. Ахир, "Навоий" каби тарихий романлар, "Алишер Навоий" каби тарихий драмалар, "Шум бола"дек беҳад қувноқ, ўйинқароқ, ўткир ҳажв ва кулгуга тўла қиссалар, "Сен етим эмассан", "Соғиниш", "Киприкларим", "Тошбу", "Мен космосга учганда нимани олардим...", "Семурғ ёки Паризод...", "Оксананинг кўз ёшлари" каби шеърий дурдоналар ва яна адабиётимизнинг олтин хазинасидан муносиб ўрин олган ўнлаб асарлар ҳам ўша оғир таҳликали даврларда яратилган-ку! Наҳот яқин ўтмишда адабиётимизни ёппасига қоралаш ҳаракатлари юз берганда бу бебаҳо асарларни эсламаслик адолатдан бўлса?! Ҳолбуки, бундай яхши асарлар, ҳар қалай халқимиз севиб ўқиган роман ва қиссалар, Чўлпон ва Усмон Носир оҳангларида ёзилган, булоқ сувидек тиниқ, айни замонда халқимиз кўнглида қат-қат бўлиб ётган дардлар дадил айтилган юксак романлар, шеър ва достонлар, қўшиқлар, ҳикоялар адабиётимизда 50-60-70-йилларда ҳам яратилгани ҳар бир ўқимишли инсон кўриб турган оддий бир ҳақиқат-ку! Истеъдодли укаларим ва дўстларим мени кечирсинлар, агар бу ўринда уларнинг исм-шарифлари ва манзур асарларини ҳозир битта-битта санаб ўтадиган бўлсам, мақола фақат номлар ҳамда асарларни санашдангина иборат рисола бўлиб қолар экан. Адабиётимиз ва санъатимизга нисбатан нигилистик кайфиятда туриб бор ютуқларимизни инкор этиш маданиятимиз ривожига бирор-бир фойда келтирмайди.

Баъзилар инкор этишни жасорат ва истеъдод нишонаси деб тушунадилар. Истеъдод аввалambор бағри кенглик, бошқа ижодкорларнинг муваффақиятидан ўз ютуғидай қувона олиш фазилатидир. Умуман, истеъдодли одамлар ҳамиша яхшилик ҳақида ўйлаганлар. Бу — ҳақиқий истеъдоднинг биринчи белгисидир.

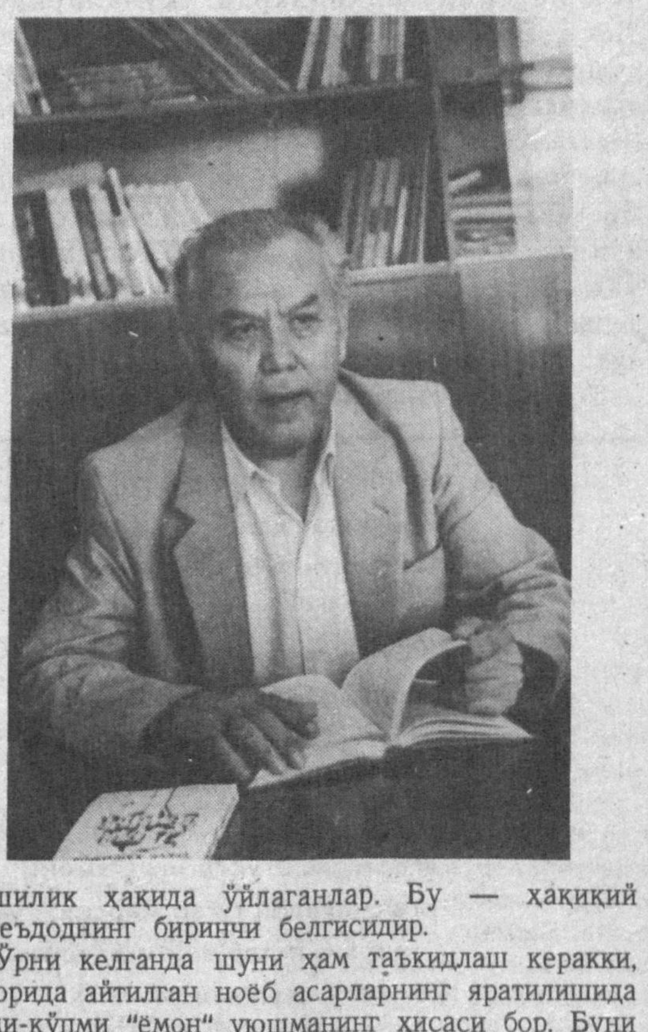

Ўрни келганда шуни ҳам таъкидлаш керакки, юқорида айтилган ноёб асарларнинг яратилишида озми-кўпми "ёмон" уюшманинг ҳисаси бор. Буни бус-бутун инкор этиш ўша дурдона асарларни инкор этишга ўхшаб кетади. Ахир, ўз вақтида уюшмага Ҳамид Олимжон, Ойбек, Абдулла Қаҳҳор каби улкан истеъдодлар раҳбарлик қилишган. Ҳатто Абдулла Қодирий ва Чўлпонлар ҳам дастлабки пайтларда уюшма фаолиятида иштирок этганлар ва ҳокозо ва ҳокозо. Албатта, уюшманинг узоқ йиллик фаолиятида ёмон ишлар ҳам юз берган, унинг раҳбарлигида Абдулла Қаҳҳор айтган "Милчаков каби жаллодлар" ҳам ўз тубан ниятларини амалга оширганлар.

Ахир, инсоф билан айтганда, агар уюшма, тўғрироғи уюшмага сукулиб кириб олган истеъдоддан маҳрум, ҳасадгўй баъзи кишилар Чўлпон ва Фитратларнинг бошига етган бўлса, 1988 йилга келиб улар оқлаган эди-ку. Гарчи бизнинг бахтимизга Абдулла Қодирий ва Усмон Носир 50-йилларнинг ўрталаридаёқ оқланган бўлса ҳам Чўлпон ва Фитратлар фуқаро сифатида оқланганлар, уларнинг ижодини эса ҳеч ким оқлаган эмас, деган баҳонада асарлари 1988 йилгача чоп этилмади-ку. 1987 йилнинг охири ва 1988 йилнинг бошида биз уюшма қошида янги комиссия туздик. Бу комиссияга энг обрўли ёзувчилар, танқидчилар киришди. Ва бир неча ой давом этган тортишувлардан сўнг Чўлпон ва Фитратларни нафақат фуқаролар сифатида, балки улуғ ижодкорлар сифатида оқланишларига муваффақ бўлдик. Комиссия бутун масъулиятини ўз бўйнига олиб, "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетасида Чўлпон ижодидан бир саҳифа эълон қилди. Бу саҳифа Чўлпон ва Фитрат асарларининг нашр этилиши ва халққа етиб боришига катта йўл очиб берди. Биз бугунги уюшма ҳақидаги баҳсларимизда ҳамма биладиган мана шу ҳақиқатларни негадир эслагимиз келмайди. Бу комиссия тепасида турган атоқли адибларимизга бир оғиз илиқ гап айтишни ҳам лозим кўрмаймиз.

Кези келганда мен Ҳадиси Шарифда айтилган бир ҳикматли сўзни эслагим келади. Ёмон одам, дейилади бу ҳикматда, яхшиликнинг қадрига етмайди, ёмонликни эса сира кечирмайди. Модомики шундоқ экан, демак бу ҳикматдан яхши одам яхшиликни ҳамиша қадрлайди, ёмонликни эса тезда унутади, кечиримли бўлади, деган маъно келиб чиқади. Биз сўнгги йиллардаги керакли кераксиз баҳс-мунозараларимизда мана шу улуғ ҳикматни эсимиздан чиқариб қўймадикмикан?! Гап келганда уюшманинг 80-йилларнинг охири ижтимоий ҳаётимиздаги фаолиятини ҳам бир эслаб ўтсак фойдадан ҳоли бўлмас эди. Ўша йилларда энг истеъдодли ва виждонли ёзувчиларимиз заҳарли дориларга қарши мақолалар ёзиб чиқди, Бўстонлиқ учун курашди, сариқ касаллигининг кўпайиб кетиш сабаблари, аёллар ва болалар меҳнати муаммоларини ўртага ташлади. Уюшманинг одам сиғмай кетадиган кичкина залида Жумҳуриятнинг ўша пайтдаги раҳбари ёзувчилар билан икки марта учрашди. Худди ўша даврда республикада йўл қўйилган хатоликлар ҳақида кўплаб вазирлар, жумладан, соғлиқни сақлаш, сув хўжалиги, табиатни муҳофаза қилиш қўмитаси раҳбарияти ва бошқа ташкилотлар мутасаддиларининг ахборотлари тингланди. Тўғри, уюшмамизнинг бу фаолияти учун ўша пайтларда бошимизда анча-мунча калтаклар ҳам синди. 1989 йилнинг охири 1990 йилнинг бошларида, истиқлол шабадаси эндигина эса бошлаган онларда она тилимизга давлат тили мақомини бериш-бермаслик муаммоси ижтимоий ҳаётимиздаги энг муҳим масалалардан бирига айланди. Бу баҳс-мунозараларда кимлар қандай позицияда турганини кўпчиликка маълум. Ҳар қалай уюшмамиз ва энг яхши ёзувчилар бу масалада қанчалик жонбозлик кўрсатганликлари ҳам ижодий зиёлиларимизга яхши маълум. Шукурлар бўлсинки, тарихий аҳамиятга молик бу масалада юртбошимиз Ислом Каримов бизни қўллаб-қувватладилар.

Демоқчиманки, уюшмамизнинг 60 йиллик ҳаётида яхши ишлар ҳам бўлган, камчилик ва нуқсонлар ҳам оз эмас. Одатда менинг ёш дўстларим: "Ўша даврларда уюшмада жанжаллар, фисқу фасод гаплар, бўҳтонлар кўп бўлди", деган маънода тана қилишади. Мен бу таналарни инкор этмайман. Бундай воқеалар рўй берганини тан оламан. Лекин ўйлайманки, ёш дўстларимиз бир жиҳатдан ноҳақ. Одатда улар уюшмада рўй берган келишмовчиликлар қайта қуриш ва эркинлик баҳонасида ҳар ким хоҳлаган мақомда йўрғалаган пайтларга тўғри келганини ҳисобга олишни истамайдилар.

Мухбир: — Шунча гаплардан кейин уюшмадаги ҳозирги вазиятга қандай қарайсиз?

О. Ёқубов: — Вазият оғир албатта. Ижодий ишлар сустлашган. Ёзувчиларга етарли моддий ёрдам берилмаяпти. Китоб чоп этишга келсак, бу ундан ҳам оғир. Буларнинг ҳаммаси ёзувчилар орасида муайян танқидий фикрлар уйғотишини нотабиий деб бўлмайди. Бироқ бу деган сўз иш тамом тўхтаб қолди деган гап эмас. Ёзувчиларимиз, хоҳ оқсоқоллар бўлсин, хоҳ ёшлар, мустақиллик мафкурасини тарғиб ва ташвиқ қилишда фаол иштирок этмоқдалар. Радио ва телевидение, матбуот саҳифаларида жиддий мақолалари босилиб турибди, учрашувлар бўлаяпти. Лекин мен ўйлайманки, бу муаммони маърифий йўллар билан ҳал қилмоқ зарур. Ахир, биз ҳуқуқий-маърифий давлат қуриш йўлига ўтдик-ку. Демоқчиманки, барча ижодкор зиёлилар бир бўлиб аввал Президентимизнинг қарорини бажарайлик. Кейин лозим бўлса уюшма раҳбарияти масаласини балки пленум чақириб ёки конференция чақириб баҳамжиҳат, дўппини олиб қўйиб, дўстона муҳокама қилиб ҳал этайлик.

Мухбир: — Одил ака, юқорида сиз адабиёт, санъат, ҳатто илм-фанда кўп хатоликлар ва нуқсонларга йўл қўйилган, дедингиз. Сизнингча, бу нуқсонларни тузатишда қандай йўл тутилмоғи керак?

О. Ёқубов: — Биринчидан, бу нуқсон ва камчиликларни ҳаёт ўзи, тўғрироғи, истиқлол йўлига чиққан Ўзбекистоннинг мустақил сиёсати тўғрилаб кетмоқда. Салкам 80 йил қораланиб келган буюк аждодларимизнинг, айниқса, улуғ диний раҳнамоларимиз, Амир Темур, Бобур, Улуғбек каби боболаримизнинг таваллуд топган йилларини кенг нишонлаш имконига эга бўлганимиз бунинг энг яхши далилларидир. Иккинчидан, бу деган сўз хато ва нуқсонларни тузатишнинг маърифий йўллари борлигининг яққол исботидир. Қолаверса, мен бу каминанинг шахсий фикри — муаллиф ҳаёт бўлса кўзи тириклигида ўз нуқсонларини ёки айтайлик, замон муҳри босилган воқеа ва ҳодисаларни ўзи тўғрилаб кетса мақсадга мувофиқ бўлар эди, деб ўйлайман.

Мухбир: — Яқинда "Улуғбек хазинаси" романингизнинг янги нашри кўп минг нусхада чоп этилиб, дўконларга чиқди. Бу нашрни тайёрлашда юқорида айтган фикрларингизга риоя қилдингизми?

О. Ёқубов: — Шубҳасиз. "Улуғбек хазинаси" ёзилганига чорак аср ўтди. Улуғбек ва бошқа тарихий шахслар фаолиятига бу даврдаги қарашлар билан ҳозирги илмий қарашларда анча-мунча тафовут бор. Боз устига олимларимиз кўп янгиликлар топдилар. Мен олимларимизнинг бу янги маълумотларига суянган ҳолда асаримга анча янгиликлар қўшдим. Хусусан, тарихий шахслар ҳақидаги яхши маълумотларни ҳисобга олган ҳолда романга жиддий таҳрирлар киритдим, айрим курмаклардан тозалаб чиқдим, бир неча янги боб ёзиб қўшдим. Бу бадиий ижод анъаналарида мавжуд ҳодиса.

Мухбир: — Анъанавий савол. Янги асарингизни ёзиб битирибсиз, деб эшитамиз. Китобхонларга уни қачон тақдим этасиз?

О. Ёқубов: — "Адолат манзили" номли романимни ёзиб битирдим. Асарни "Шарқ юлдузи" журнали 7-8 сонларида эълон қилаяпти.

А. ОТАБОЙ суҳбатлашди.

ФИТРАТ ҚАЧОН ТУҒИЛГАН?

Бизнинг бу саволни беришимиз баъзи-бировларга балки эриш туюлар. Чунки Фитрат ҳақидаги мақолаларнинг аксариятида адибнинг фалон йили Бухорода туғилгани қайд этилган. Вақтли матбуотнинг кейинги 15 йиллик тахламларидан Фитратга бағишланган материалларни кузатишимиз натижасида ҳануз унинг таваллуд санаси илмда аниқ кўрсатилмаганлигига иқрор бўлдик.

Филология фанлари номзоди Шерали Турдиев "Санъат" журналининг 1988 йил 11-сонидаги мақоласида Абдулрауф Фитратнинг туғилган йилини 1886 йил деб ёзади. Адабиётшунос олим Э. Каримов ҳам "Ўзбек тили ва адабиёти" журналининг 1990 йил 3-сонида чиққан "Фитрат ҳаёти ва ижоди" мақоласида жуда қимматли маълумотларни баён этар экан, адибнинг туғилган йилини худди шундай кўрсатади.

Наим Каримовнинг Фитрат ижоди ҳақидаги илк чиқишлари 80-йилларга тўғри келди. Бу олим ҳам "Мавлоно Фитрат" (Фан ва турмуш" журнали, 1988 йил, 7-сон) мақоласида адиб 1886 йили туғилган, дейди. Бу мақола ҳақида сўз кетганда яна бир гапни айтиш керакки, муаллиф Фитратнинг исм-шарифини "Абдулрауф Абдулраҳим" тарзида ёзади. Истардикки, адабиётшунос ва тилшунос олимларимиз "Абдулрауф Абдулраҳим ўғли" деб биттадан -л товушини орттириб ёзиш қанчалик тўғрилигини илмий жиҳатдан изоҳлаб берсалар.

Профессор Бегали Қосимов ҳам Фитрат ижодини четлаб ўтмади. Унинг Фитрат тўғрисидаги "Саодат"(1989, 7-сон), "Санъат"(1991, 12-сон), "Шарқ юлдузи"(1992, 10-сон) журналларидаги мақолаларида бу сана юқоридаги олимлар ёзганларидек (1886 йил) кўрсатилади.

Худди шу санани биз С. Мирвалиевнинг "Ўзбек адиблари"("Фан" нашриёти, 1993) китобида ва бошқа кўплаб манбаларда учратишимиз мумкин.

Аммо яна бир гуруҳ ва тадқиқотчиларимиз борки, улар Фитратнинг таваллуди санасини 1884 деб кўрсатадилар. Масалан, профессор О. Шарафиддиновнинг "Ёшлик" журналидаги (1990 йил, 5-сон) мақоласида худди шу сана келтирилади. Ҳ. Болтабоев эса "Номаълум Фитрат"("Ёшлик", 1990, 4-сон) мақоласида шоирнинг 1886 йили туғилганини айтиб, айрим манбаларда бу — 1884 йил тарзида ёзилганини қайд этади.

Фитратшунос олим Илҳом Ғаниев "Фитрат: эътиқод, ижод" китобида 1884 йилни асосий сана, деб кўрсатиб, баъзи манбаларда 1886 йил ёзилганини эслатиб ўтади.

Кейинги ҳар икки фитратшунос олим ўзлари аниқ деб билган санани милодий йилда фарқли кўрсатишса-да, негадир ҳижрий йил ҳисобида бир хил санани, яъни 1304 йилни кўрсатадилар. Ҳ. Болтабоев "Абдурауф Фитрат" (Тошкент, 1992) рисоласида Фитратнинг таржимаи ҳолидан "Мен Осиёнинг энг қора диний марказларидан бирида ва қора бир усули идорага тобеъ бўлган Бухорода 1886 йили туғилдим..." деган кўчирмани келтирса, худди шу "Ёпишмаган гажжаклар" мақоласини ("Ёшлик", 1990, 5-сон), нашрга тайёрлаганида: "Мен Осиёнинг энг қора диний марказларидан ва қора бир усули идорага тобе бўлган Бухорода 1884 йилда туғилдим..." тарзида келтиради. Бир манбанинг ўзидаги санани бундай икки хил кўрсатиш бизни ўйлантириб қўяди. Муаллиф мақоладаги чалкашликни ўзи ҳам тўғри англаб худди шу жойда: "Бошқа кўпгина манбаларда Фитратнинг туғилган йили деб, 1886 йил санаси кўрсатилган. Хусусан, С. Айний шундай маълумот беради: Абдурауф Фитрат Бухорий — туғилган йили 1304 ҳижрий (яъни милодий 1886 йилга тўғри келади). Қаранг: С. Айний. "Намунаи адабиёти тожик". М., 1926, III қисм. Шунингдек, Фитрат ҳаёт пайтида эълон этилган "Катта Совет қомуси"да ҳам бу сана келтирилади. Қаранг: Фитрат Абдурауф. БСЭ, М., 1936, т.57, с.656", деб ёзади.

Биз "Қизил Ўзбекистон" газетасининг 1929 йил 15, 16 сентябр сонларидаги Фитратнинг "Ёпишмаган гажжаклар" мақоласига мурожаат этдик ва бу манбада журналдаги сана (1884) тўғри эканлигига гувоҳ бўлдик.

Энди О. Шарафиддинов ва И. Ғаниев кўрсатаётган саналарга келсак, О. Шарафиддинов Фитратнинг ўша мақоласидаги таржимаи ҳолига асосланиб, 1884 йилни кўрсатган бўлса, эҳтимол. Лекин нима учун Фитратшунос И. Ғаниев бу муҳим санани ҳижрийда 1304 йил, милодийда 1884 йил деб кўрсатди экан?..

Яна бир маълумот — Фитратнинг туғилган йилини 1882 деб кўрсатувчи манба хусусида. Шоирнинг сўнгги турмуш ўртоғи Ҳикматой опанинг қизи Севаргул Кароматуллахўжаеванинг "Ота руҳи мададкор" деган хотирасида ёзилишича ("Қишлоқ ҳақиқати" газетаси, 1993, 29 июл), Фитрат 1882 йили туғилган. Биз бу рақамни кўриб, табиийки, ҳақиқатни билишга қизиқишимиз ортди. Севаргул опанинг ҳузурларида бўлиб, у кишидан бу чалкашликлар хусусида сўрадик. Севаргул опа бизга отаси (яъни Фитрат) қамоққа олиб кетилган пайтда ёш бола бўлганини сўзлар экан, отасига боғлиқ хотираларни яхши эслашини таъкидлади. "Отамдан қачон туғилгансиз, маъносида сўрасам, у ўзининг от йилида туғилганлигига ишора қилиб:

Ман аспаки ҳинг-ҳинги,
Лижомам жинг-жингги, —

деб жавоб берардилар", — деди у. Бу мисраларнинг тожикчадан тахминий таржимаси: "Мен гижинглаган тойчоқман, юганим жингир-жингир қилади" маъносини беради. Агар биз Фитрат от йилида туғилган деб ўйласак, у ҳолда ҳақиқатан ҳам Севаргул опа айтганларидек, 1882 йили туғилган бўлиб чиқади. Чунки мучалда 1882 йил от йилидир. Фитратнинг туғилган йили ҳақида хулоса айтишга шошилмаймиз. Негаки, олимларимиз ўз фикрларини асослашга ва бу соҳада баҳс майдони очилишига шубҳамиз йўқ.

Лекин битта хавотиримиз борки, агар Фитрат ўзи ёзганидек ("Ёпишмаган гажжаклар" назарда тутилаяпти), 1884 йили туғилган бўлса, унинг 110 йиллик юбилейини нишонлашга кечикаётган бўламиз. Агарда у зот Севаргул Кароматуллахўжаева таъкидлаганидек, 1882 йили туғилган бўлса, аллақачон 112 йиллик таваллудини ўтказишга тайёргарлик кўришимиз зарур эди.

Фитрат юрагида буюк бир Ватани бор шахс эди. Демакки, Фитратни эъзозлаганимиз — қалблардаги Ватанни эъзозлаганимиз. Шу сабабли бу хайрли ишни кечиктирмай ҳал этиш маънавиятимиздаги яна бир кемтикни тўлдиришига ишончимиз комилдир.

Наргис ДАВУРБОЕВА,
ТошДД аспиранти

ЎЗАМАН ДЕГАН ЭЛ...

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИНИНГ 60 ЙИЛЛИГИ АРАФАРАФАСИДА КЎНГИЛДАН КЕЧГАН ШАХСИЙ МУЛОҲАЗАЛАР

Одатда, катта тўй-тантаналар, маросимлар арафасида "мозийга қайтиб" иш кўрилади; босиб ўтилган йўлга бир назар ташланади. Айни чоғда, уюшмамизга тамал тоши қўйган, миллатимиз, адабиётимиз камолини дунёга танитган, керак бўлса, бу жабҳада азиз жонларини фидо қилган сиймолар эҳтиром билан тилга олинадилар. Биз ушбу дамларда Абдулла Авлоний, Абдулла Алавий, Абдурауф Фитрат, Ҳамза Ҳакимзода, Сўфизода, Абдулла Қодирий, Абдулҳамид Чўлпон, Усмон Носир, Ғафур Ғулом, Ойбек, Миртемир, Ҳамид Олимжон, Абдулла Қаҳҳор, Мақсуд Шайхзода каби адибларимизнинг руҳига тиловат қиламиз — уларга Оллоҳ раҳмати ёғилишини Яратгувчидан тилаймиз.

Ўзбекистон Ёзувчилари ташкилотининг 60 йиллигини нишонлаш тўғрисидаги республика Вазирлар Маҳкамасининг қарори, энг муҳими — иззатли Президентимиз Ислом Каримовнинг бу санани кўнгилдагидек ўтказишга алоҳида эътибор бераётгани барча ижодкорларни илҳомлантириб юборди. Бу хусусда ҳаммамизнинг кўнглимиздан кечган гапларни ҳурматли ёзувчимиз Одил Ёқубов "Улуғ айём арафасидаги ўйлар" мақоласида ("Ўзбекистон адабиёти ва санъати", 1994 й, 19 август) батафсил баён этиб, изоҳлаб берди.

Бундан ташқари, Президентимиз Фармони ва ҳукуматимиз қарорига кўра ташкил қилинган Республика "Маънавият ва маърифат" жамоатчилик маркази ҳамда "Тафаккур" журнали ҳам ижодкорларга, зиёлиларга кўрсатилаётган ғамхўрликнинг ёрқин намунасидир. Мен ўзим гувоҳман: бу ҳақдаги фармон ёшу кекса томонидан қизғин қарши олинди, Фармон чоп этилган газеталар қўлма-қўл бўлиб кетди, эл-улуснинг тилига тушди.

Агар таъбир жоиз бўлса, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасиниг 60 йиллигини нишонлаш тўғрисидаги қарорни камина қуйидагича шарҳлаган бўлардим: қарор Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳақида чиқарилган бўлса-да, аслида — моҳият эътибори билан ўзбек адабиёти ва унинг бешигини тебратган маданиятимиз, санъатимиз жонкуярлари, оқсоқол адибларимизнинг хизматларини эътироф этиш хусусида, умуминсоний ва миллий анъаналарни сидқи содиқлик билан давом эттираётган фидокор қаламкашларимизга, шу кекса ижодкорларга кўрсатилган юксак иззат-эҳтиром деб тушунмоқ керак. Мен бу қарорни шундай тушундим. Ва тўғри тушундим деб ўйлайман.

Хўш, Ёзувчилар уюшмаси шу ишонч ва ғамхўрликни оқлаш даражасида фаолият кўрсатяптими? Республикамиздаги барча ижодкорларнинг бошини қовуштиришда, уларга холис хизмат қилишда тўғри йўлдан тоймаяптими? Уюшманинг аввалги мавқеи, ижодий уюшмалар ўртасидаги ўрни, обрў-эътибори ойма-ой, йилма-йил инқадар назардан қолмаяптими? Бир пайтлар уюшма биносига кирган киши чиқа олмасди, чиққан одам киролмасди. Ҳозир-чи, Бунинг сабаблари нимада?

Халқимизнинг тинч-тотув, оға-инидай иноқ яшаётгани, топганини турли миллат вакиллари билан баҳам кўраётгани ҳаммамиз учун битмас-туганмас давлат эмасми? Президентимизнинг бу борада олиб бораётган ишлари, хизматлари ва бунинг халқаро майдонда тан олинаётгани танланган йўлимиз нақадар тўғри, нақадар ойдин эканлигидан шаҳодат эмасми? Биз, ижодкорлар бўлсак, мана шундай масъулиятли бир даврда ғоят муҳим, ғоят долзарб саналмиш жабҳада якдил ва яккалам бўлиш ўрнига ўз-ўзимиз билан умумий тил топишолмай туришимиз камол эмас, заволга тобин эмасми?

Улкан тўй, катта маърака-маросим арафасида уй ичлари, кўча-кўйлар тозаланади, тартибга келтирилади; борди-келди узилиб кетган ёки узилиб кетиш олдида турган қавм-қариндошлардан, таниш-билишлардан кўнгил сўралади. Сўнг МАСЛАҲАТ ОШИга чақирилади. Бу ота-боболаримиздан қолган гўзалдан-гўзал одатимиз. Биз ҳам ўзимиздан, ўзлигимиздан тонмайлик: ота-боболаримиз изидан бориб, ҳозир ночор аҳволга келиб қолган уюшмага барча ҳамкасбларимизни чорлаб ўтган ишга саловот дейлик-да ижодий ишга киришайлик.

Жонажон халқимизнинг овозини, нафасини, дил-дилидан қатланиб ётган гапларини бадиий шаклда, сўз санъати воситасида ифодалашдек ноёб вазифа адабиёт аҳлига насиб қилган. Халқимизда, "бир йигит қирқ йилда бино бўлади" деган ажойиб нақл бор. Хўш, бир ижодкор неча йилда бино бўлади? Шундоқ экан, ҳақиқий истеъдод соҳибларини асраш лозим эмасми?

Хуллас, бирларимиз қир бўйлаб, бирларимиз Сир бўйлаб юрганимизга тўрт йил бўлиб боради. Бу ички ва ташқи мухолифларимизнинг тегирмонига сув қўйиш деган гап. Агар шу йўсинда кетаверсак, энди атак-чечак бўлиб, оёққа туриб келаётган КЕЛАЖАГИ БУЮК ДАВЛАТИМИЗнинг равнақига, ривожига қандай қилиб муносиб улуш қўшамизу қандай қилиб Ватанимизни суқ кўзлардан, манфур назарлардан авайлаб асраймиз?!

Ўзаман деган эл бир-бирини ботир, дейди,

Тўзаман деган эл бир-бирини кўтир, дейди.

Ёхуд:

Тўртовлон тугал бўлсанг, оғзингдан ош аримас.

Олтовлон ола бўлсанг, бошингдан тош аримас.

Ахир, бундай ҳикматлар бекорга тўқиб чиқарилмагандир?!

Алҳосил, оммани ўз орқасидан эргаштира олиш салоҳиятига эга бўлган ижодкорларимизнинг иззатини жойига қўйиб, тўғри йўлимизга тўғаноқ бўладиган андишасиз, дилозор қимсаларни йўлимиздан бир четга чиқариб ташлаш вақти келди.

Йиғлай-йиғлай ариқ қазисанг, ўйнаб-кулиб сув ичасан, дейдилар. Шукрки, авлод-аждодларимиз орзу қилган дориломон кунларга ҳам етдик — республикамиз қуллик занжирларидан озод бўлди. Худо хоҳласа, юртимиз яна ҳам обод бўлади. Оққан дарё оқмай қолмайди. Қўраларимиз қўйга, ҳамёнларимиз пулга ҳам тўлар. Бош омон бўлса, дўппи топилар. Қоғоз танқислигидан ҳам қутуламиз. Вақти келиб,ноширларимиз, қоғоз қалашиб ётибди-ю, лекин нашр қиладиган шоҳ асарни кутиб ўтирибмиз деб, ижодкорлардан гина ҳам қилишар.

Қорин қайғуси бир дамлик, қадр қайғуси аламлик. Қоматимизни, қадримизни тиклаш энди ўз қўлимизда. Энди ҳар ким ўз ишига берилиб, бел боғлаб киришишдан бошқа йўл йўқ. Агар ким аравакаш бўлса, аравасини тортсин! Хонандами, хониш қилсин! Дурадгор дурадгорлигини қилсин! Шоир шоирлиги билан, адиб адиблиги билан шуғуллансин: ҳазрати Навоий, Абдулла Қодирийларга талпиниб умрбоқий асарлар яратсин! Шунда мамлакат обод бўлади. Эл-улус фаровон яшайди.

Тўра СУЛАЙМОН

Гурунг

НУР ЭШИГИН ОЧГАНЛАР

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИНИНГ 60 ЙИЛЛИГИ

Ўқувчилик йилларимда шеър машқ қилиб юрганимни сезиб қолган раҳматлик онам қаттиқ ранжиб, мени бу йўлдан қайтаришга кўп ҳаракат қилди. Кичкина ҳовлимизнинг болохонасига кўтарилишим билан онам изимдан чиқиб, деразадан кўринар, қўлимда дарслик бўлса индамас, бордию бирор нарса ёзаётган бўлсам, кириб дарров суриштира бошларди.

— Болам, нима қилаяпсан?

— Шеър ёзаяпман, — жавоб берардим.

Онам ана шунда зорланиб кетарди.

— Шеър ёзиб бошингни қотирма, болам.

Онамнинг бунчалик безовталигини унча тушунмасдим. Узун кечалари болохона чироғини ўчирмай китоб ўқирдим. Овозимни чиқариб шеър ёдлардим. Буни кўрган қўни-қўшнилар бу бола нима қилаяпти, деб сўрашган бўлса керак, онам бу сўроққа шеър ёзаяпти, деб жавоб берган. Буни эшитган қўшнилар дарҳол "ўғлингизни бу йўлдан қайтаринг, бошқа бир ҳунар қила қолсин", дейишган. Адабиёт ўқитувчимиз Аббос Бакиров бир куни чақириб "сен энди ёзганларингни Тошпўлат Ҳамид деган шоирга кўрсат", деди. Тошпўлат акани қаердан топишимгача айтди. Ўқитувчим тушунтириб, чизиб берган манзилга бордим. Тошпўлат аканинг иш жойи унда "Бухоро ҳақиқати" газетасининг эски биносида эди.

Бу гапларга ҳам ҳозир ўйлаб қарасам, салкам қирқ йил бўлди. ... Тошпўлат акани ўша куни топдим. У қўлимдаги дафтарни олиб варақлар экан, зимдан кийим-бошимга, ранг-рўйимга тикилди. Машқларимни ўқидими-йўқми, билмайман, аммо айтгани шу бўлди: "Ойнинг фалон кунида йиғилишимиз бор. Албатта, келинг. Машқларингизни ўша ерда ўқиб берасиз".

Тошпўлат Ҳамид бошқарган тўгарак, олиб борган машғулотларда юзлаб ҳаваскор шоирлар, олимлар, тил-адабиёт ўқитувчилари қатнашар эди. Шаҳардаги кутубхоналар навбатма-навбат ўз ўқув залини бизга бўшатиб берарди. Қатнашувчилар орасида ёшроғи мен билан Омон Мухтор эдик. Неъмат Амин, Жамол Камол, Максим Карим, Ғулом Шомурод — институт талабалари.

Тошпўлат ака бу йилларда Бухоронинг ягона шоири бўлиб, биз ҳаваскорлар унинг изидан юрардик. Бухорога марказдан шоир, ёзувчи келди дегунча дарров бир-биримизга хабар бериб, айтилган ерда йиғилардик. Йиғинлар, тўгарак машғулотлари баҳона Ғафур Ғулом, Абдулла Қаҳҳор, Уйғун, Зулфия, Туроб Тўла, рус ёзувчиси Константин Симонов, яна қанча марказлик ёзувчилар билан учрашганмиз. Суҳбатидан баҳраманд бўлганмиз.

Олтмишинчи йиллар бошига келиб, Газлидан газ чиққач, Мурунтовдан ҳар хил маъданлар топилгач, кўп қалам

ЁДНОМА

аҳли замонавий асар ёзиш учун Бухорога кела бошлади. Асқад Мухтор, Ҳаким Назир, Ёнғин Мирзо, Мирзакалон Исмоилий, Суннатулла Анорбоев, қўйингки, ким келмасин, Тошпўлат ака барчасига йўл бошловчи эди. Уларни жўнатгач, бизларни йиғиб эшитганларини оқизмай-томизмай баҳам кўрарди.

Адабий муҳит ҳақида кўп гапирамиз. Бухорода 50-60-йиллар адабий муҳитни Тошпўлат ака яратгани ҳеч кимга сир эмас.

Чунки у кишининг ўша даврда бирин-кетин шеърий тўпламлари, достонлари нашр қилинди, республика таниди. У билан ҳамқадам бўлиб Мурод Халил, Аҳмад Ҳасан кабилар бел боғлаб ижод қила бошлади.

Машғулотларнинг илк қатнашувчилари биз — ёшлар ўқиш, иш баҳона Тошкентга кела бошладик. Катта адабий муҳит оқимига қўшилиб кетдик. Маълум даражаларга эришдик. Ким бўлмайлик, даврабошимиз мудом кўз ўнгимизда туради.

Бу орада Тошпўлат ака газетага бош муҳаррир, вилоят фирқа қўмитасига мафкуравий котиб бўлди. Лекин қайси лавозимда ишламасин, шоирлигини унутмади. Қайсимиз бормайлик, ўзи билан далама-дала, қишлоқма-қишлоқ олиб юрди. Ҳар биримизнинг ютуғимиздан қувонди. У ҳар учрашганимизда бир нарсани таъкидларди. "Ука, Бухоро — бу ёзувчи, шоир учун кон. Ҳали қатлами очилмаган. Мен роман, пиеса ёзаман, деган орзу билан яшадим. Аммо вақт етмайди. Иш, чоп-чоп кўп. Энди сизлар ёзинглар. Менга ўхшаб мажлисма-мажлис гап сотиб юрманглар. Армон кўпу, дармон йўқ. Ёшликда гап кўп".

Тошпўлат аканинг эллик йиллик тўйида ҳурматли шоиримиз Эркин Воҳидов бошчилигида Бухорога борганим эсимда. Тошпўлат ака ўзида йўқ хурсанд эди. Боиси, биз борсак, йғун ака, Туроб Тўла, Зоҳиджон Обидов ҳам шу ерда экан. Элликвойнинг атрофида суянадиганлари кўп эди. Сўз олган, қутлаганлар унга юз йил умр тилашади. Афсуски, у олтмишга етолмади...

Яқинда Бухорога борганимда Тошпўлат ака ўқиган куллиётнинг эски биноси пештоқига ўрнатилган оддий лавҳага кўзим тушди. Унда қуйидаги сўзлар ёзилган эди. "Бу ерда фалон йилларда Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, Ҳамид Олимжон мукофоти совриндори, шоир Тошпўлат Ҳамид ўқиган". Лавҳадаги ёзувни ўқигач, беихтиёр болалигим, тўгаракдошларим кўз олдимга кела бошлади.

Бугун Тошпўлат Ҳамид номида ўзи туғилиб ўсган Бўстон қишлоғида каттакон мактаб бор. Кўча, лавҳа бор.

Қадим Бухоронинг жин кўчаларидан эндиликда биримиз олим, биримиз шоир, яна биримиз бош муҳаррирман, деб ўтамиз. Аслида ана шу кўчалардан бундан қирқ йил олдин ҳаммамизни Тошпўлат Ҳамид етаклаб юрган. Уюшмамизнинг 60 йиллик тўйи ҳақида ўйлаганимда, аввало, ана шулар хаёлимга келди.

Сафар БАРНОЕВ

ҲАЛОЛ МЕҲНАТ ҚАДРИ

ЎЗБЕК АДИБИ ҚОЗОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ТИНЧЛИК ВА МАЪНАВИЙ ҲАМЖИҲАТЛИК МУКОФОТИГА САЗОВОР БЎЛДИ

Яқинда таниқли ўзбек ёзувчиси, таржимон Носир Фозилов Қозоғистон Республикаси Президенти Нурсултон Назарбоевдан жадал-хат (телеграмма) олди. Унда шундай дейилган эди:

«Муҳтарам Носир Йўлдошевич!

Эзгу фикрлари, бунёдкор фаолиятлари билан халқларнинг маънавий жипслигига, миллатлараро ҳамжиҳатликка, ўзаро тотувлик анъаналарини мустаҳкамлашга хизмат қилувчи инсоний ғоялар соҳибларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш мақсадида, мен 1992 йили "Президентнинг тинчлик ва маънавий ҳамжиҳатлик мукофоти"ни таъсис этган эдим. Мазкур мукофот ҳар йили Республика кунида тинчликни, давлатлараро муносабатлардаги мунтазам хавфсизликни, ўзаро ишонч ва тенгликни, жамоат ва миллатлараро ҳамжиҳатлик муҳитини яратиш бўйича самарали саъй-ҳаракат қилаётган намоёндаларга, миллатлар ва халқларнинг маданияти ҳамда тарихий анъаналарига нисбатан ҳурмат-эҳтиром уйғотувчи юксак бадиий ва публицистик асарлар яратган адибларга тақдим қилинади.

Муҳтарам Носир Йўлдошевич! Мен чуқур миннатдорчилик ила шуни хабар қиламанки, миллатлараро маданий алоқалар ривожига, Ўзбекистон ва Қозоғистон халқларининг ўзаро дўстлик ришталари тобора мустаҳкамланишига қўшган улкан ҳиссангиз учун, қозоқ адабиётининг энг сара намуналарини таржима қилишдаги фаол иштирокингиз учун Сиз бу йил "Президентнинг тинчлик ва маънавий ҳамжиҳатлик мукофоти"га сазовор бўлдингиз.

Сизни чин қалбимдан муборакбод этаман! Шу билан бирга, муҳтарам Носир Йўлдошевич, Сизни 23—25 октябр кунлари Алмати шаҳрига таклиф қиламан ҳамда 24 октябрда бўладиган тантанали анжуманга — юксак мукофотларни топшириш маросимида иштирок қилишингизни сўрайман.

Ҳурмат билан Қозоғистон Республикаси Президенти Н. Назарбоев.
20 октябр, 1994 йил.»

— Носир ака, кўпминг сонли адабиёт мухлислари номидан, ўқувчиларингиз ва қолаверса, газетхонлар номидан ҳам Сизни бу юксак мукофотга сазовор бўлганингиз билан қутлаймиз! Алмати сафари қалай ўтди!

— 20 октябрь куни Қозоғистон Республикасининг Ўзбекистондаги фавқулодда ва мухтор элчиси Нажмиддин Ескалиев хонадонимизга ташриф буюриб, менга бу хушхабарни етказганда қаттиқ ҳаяжонландим. Албатта, илк дақиқалардаёқ, менинг таржималаримни ўқиб, қўллаб-қувватлаган, маънавий рағбатлантирган улуғ устозларим — Миртемир оғам, Ғафур ака, Ойбек домла, Уйғун ака, улуғ қозоқ адиблари Собит Муқонов, Мухтор Авезов ва бошқалар кўз олдимда гавдаланди...

Икки кундан сўнг элчихонанинг масъул ходимлари мени Тошкент аэропортидан Алматига кузатиб қўйишди.

24 октябр куни Алматида Қозоғистон Республикаси мустақиллигининг уч йиллигига бағишланган тантанали йиғин бўлди. Йиғинда мамлакат Президенти Нурсултон Назарбоев мукофотланган ўртоқларга сийлов ва ҳужжатларни ўз қўли билан топшириб, кўкракларимизга нишон тақиб қўйди. Мукофотланганлар номидан армия генерали Сағадат Нурмағамбетов ва мен гапирдик. "Қозоғистон улкан мамлакат, — дедим мен ўз нутқимда, — бу мамлакатда ҳар хил фарзандлар туғилиб, камолга етиши мумкин. Уларнинг баъзи бирлари Жириновский, Солженицин каби Қозоғистоннинг тузини ичиб, тузлуғига тупуриб кетса, баъзилари яхшиликка яхшилик билан, хайру савоб билан жавоб қайтариб умр ўтказади. Мен Қозоғистонда туғилиб-ўсган фарзанд сифатида, мана қирқ-қирқ беш йилдан бери қозоқ адабиётига, санъатига, қозоқ халқига чин ихлос билан хизмат қилиб келаётирман. Қозоғистон ҳукумати менинг мана шу озгина хизматларимни ҳам кўп ўрнида кўриб, мени "Тинчлик ва маънавий ҳамжиҳатлик" мукофоти билан тақдирлаб турибди. Бу менга эмас, мен сабаб бўлиб, бутун ўзбек халқига берилаётган мукофот эканини тушунаман. Мен бу мукофотни ўзбек билан қозоқ халқининг қадрдонлиги, жипслиги, тилдош-дилдошлиги учун берилган мукофот дегим келади. Ахир, қозоқнинг улкан оқини Асқар оға Тўқмағамбетов ўзининг бир ўланида ўзбек бoврига қарата:

Бир оғочнинг сояси
То тушгача сеники,
Тушдан кейин меники...

деб бежиз айтмаган-ку! Ҳа, азизлар, дўстликда, тотувликда ҳикмат кўп. Дўстлик билан тотувлик бор жойда тинчлик бор, қут-барака бор. Манави йиғинга ўхшаш тўй-тўмалоқ бор, маърака бор. Ахир, атроф-теваракдаги, Гуржистон, Қорабоғ, Абхазия, Чеченистондаги воқеаларни кўриб-эшитиб юрибмиз-ку. Худога шукр, бизнинг дўстлигимизга кўз тегмасин. Бизлар тинчликсевар халқлармиз. Бизлар маънавияти бой халқлармиз. Ўтган ота-боболаримизнинг руҳларини тирилтириб, уларнинг руҳларини шод қилиб, қуръон ўқиб, улардан оқ фотиҳалар олиб юрган халқлармиз.

Ўзбек билан қозоқ аввал ҳам, ҳозир ҳам бири-биридан айри-айри юрган халқлар эмас. Айри-айри юролмайди ҳам! Сабаби, уларнинг ери ери билан, суви суви билан туташ. Бўйи бўйига мос, келбати келбатига дегандай.... Байрам ҳақиқий дўстлик, иноқлик байрамига, кулгу-қаҳқаҳаларга айланиб кетди. Икки кундан кейин Тошкентга қайтиб келдик.

— Носир ака, ўзбек ўқувчиси учун Сиз болалик чоғлариданоқ таниш бўлган адибсиз. Болаларга атаб ёзган ўндан ортиқ қиссаларингиз, юзлаб ҳикояларингиз шу пайтгача ўттиздан зиёд номда китоб бўлиб чиқди, танланган асарларингиз нашр қилинди, Давлат мукофотларига мушарраф бўлдингиз. Шу билан бирга, сизни "ўзбекнинг қозоғи, қозоқнинг ўзбеги" деб ҳам аташади. Қозоқчадан ўзбек тилига ағдарган асарларингиз сонини, тўғриси, ўзингиздан бошқа ҳеч ким аниқ айтиб беролмаса керак...

— Саволингни тушундим, ука. Ўзим ёзган асарлар ўттиздан ортиқ китобга жо бўлган бўлса, қозоқчадан ағдарган асарларим шундан кўп бўлса кўпки, оз эмас. Булар — қозоқ адабиётида машҳур бўлган учта роман, етти-саккиз қисса, ўн бешта драма, юздан ортиқ ҳикоялар, жами 35 номдаги китоб бўлди. "Ёлғиз отнинг чанги чиқмас"... деган мақол бор. Таржималарим ўқувчилар қўлига етиб боришида Ғафур Ғулом номидаги, "Камалак", Чўлпон номидаги нашриётларнинг ҳиссаси улуғ бўлди. Шу сабабдан ҳам, мен ушбу мукофотни ноширлар билан, хайрихоҳ дўстларим билан, Ёзувчилар уюшмамиздаги қадрдонлар билан бўлишгим келади. Сўнгги сўзим, албатта, мен таржима заҳматларини Қозоғистон ҳукумати менга мукофот беради, деган умидда чекмаганман. Муҳими — шу китобларни ўзбек ўқувчиси ўқиди, озгина бўлса-да маънавий озиқ олди. Мақсадим — икки халқнинг дўстлиги, борди-келдиси, алоқалари янада ривожланиб бораверишига қўлимдан келганча ҳисса қўшиш.

Музаффар АҲМАД суҳбатлашди

Қўчқор НОРҚОБИЛ

МАЛАК АСЛИ ФАЛАКЛАРДИН ЯРАЛАДИ

ИШҚ

Афсун эди бул кўзларнинг қаролари,
Бул кўзлардин дилга надир оралади.
Ошиқ юрак каммиди ё дунёсида,
Надин бул ғам бизнинг дилни саралади?

У куймидир "Танавор" лар таралади,
Ў,куйдиради иболари оролари!
Ҳузур топур, киприклари қадалсалар,
Куйлаётган юрагимнинг яралари.

Малак асли фалаклардин яралади,
Бизга қисмат қошларининг оралари.
Фақат куйиб қолаверар оташида
Етолмасдан биздай бахти қаролари.

Сочларига йигит умрим ўролади,
О, бормудир кетмакликнинг чоралари?
Қайтиб келса шаклсиз банди бўлур унга
Мозийларнинг Искандару Доролари.

*

Ёмғирлардан қўрққан севгининг
Бошларига паноҳ шамсия,
Осмон бу кун менинг кўнглимни
Йиғлаб-йиғлаб қилур марсия.

Япроқлардан томадир қайғу,
Парчаланур кўксим қафаси.
Энтикасан, — бокира туйғу —
Тириклигим, менинг нафасим.

Лабларингда маъсум илтижо,
Кўзларингда бир гўзал видо.
Ёмғир бўлиб куйлайди ҳижрон
Топдим, Сенинг исминг — Алвидо!

Қоламан де, кўнглим ёмғирин,
Фақат васл тиндиргай, малак.
Бу жимликда, айт, не яширин?
Йўқ, кетмагин, жоним камалак!

Йиғлаяпсан, кузак бағрига
Санчилади бир оғир титроқ.
Ёмғирларга қоришиб кетар
Менинг жоним — омонат япроқ.

Сочларингни севаман, севгим,
Севдим олов бармоқларингни.
Агар кетсанг, юракни қўшиб
Сочларингга турмакла энди.

Қасди борму менда шунчалар
Сени кўкка тортган фалакнинг?

Мен чорлайман, жон,
Мен билан қол
Сенга шунча бўзлов керакми?!

Сен учасан камалак бўлиб,
Ҳаволарда қўлим толадир...
... Ёмғир, мендан йиғини ўрган,
Энди менинг дилим жоладир.

Ёғ, ёғавер... тўкилгин, Осмон!!
Ўрган, шундай тугар марсия:
... Бир қиз кетар ёмғирда ёлғиз,
Қўлларида яшил шамсия...

САНЪАТ

Тонг эди...
Кузакнинг мактубларини
Йўлакларга отиб ўйнарди шамол.
Ечиб тугмалари, бўғмаларини
Дераза ортида ўлтирар аёл.

Ҳарир пардаларга чизар гул расмин,
Киприклар ранг олиб қароқларидан.
Ойрухсор... ёйиқсоч... у тонгнинг хасми,
Юлдузлар сачрайди тароқларидан.

Шаксиз, бу гўзаллик!
Кузак тош қотар!
Уни деб бирлашса арзир қутблар.
Ташқарида эса тўзғиблар ётар
Аёлга аталган жами мактублар...

Шоҳ САНАМ

СЕВГИ ВА РАШК

Мен сизни ёмғирлар ёғса кутаман,
Қорларга кўмилса пойлайман сабил.
Мана, юрагимни олиб қўяёпман,
Токи сиз келгунча қилади сабр
Мен унга эртаклар айтиб бераман.
Атойи умрдан балки узунроқ
Қишлоқи боланинг соғинчи каби
Анҳорлар лабида йиғлайди музлоқ.
Менинг соддагина муҳаббатимни,
Хиёнаткор кўзлар қўяди айтиб.
Бир илинж кўнглумнинг таскини бироқ
Энди сиз келмайсиз барибир қайтиб,
Тўкилган хазонлар чириб битади,
Бу жоним омонат баргга ўхшайди.
Қуёш томон учар турналар, фақат,
Уйи йўқ гадодай дайдийди севги.
Мен сизни кутмайман...

*

Шамол — кўйлак тортқилаган болакай,
Кўксимга бош қўяр олма гуллари.
Мен сени севаман кузги гуллардай —
Кўнглумнинг баҳорий тилаги.
Шамол, қизғанма, қўй, маҳаббатинг кўп,
Илмилиқ кунлардай бўлма бемажол,
Сочларим сийпала, вужудим қуч, ўп,
Севишни ўргатар мажнунтол.
Абру найсон бўлгин кафтларим тутай,
Анҳорнинг оғзида дулоб — нилу-уфар-р
Чучмома, кўзингга кўзларим суртай,
Шабнамға юз чайган саҳарлар.
Кўксимга бош қўяр севги гуллари...

*

Тун. Қишлоқнинг чети
Осмон даричаси:
қатор юлдузлар.
Косалар лим тўла
шароб тутарлар...
Гўшанга мўралар
Ойдин Ой
Ойдин Ой...
Севаман... ҳатто сизни
Севгимдан рашк қиламан.
Супача.
Райҳоннинг ислари қитиқлар тинмай,
Ётаман.
Термулиб қучар ҳисларим
Тонгда сочларимни эркалар насим.
Севаман.
Қишлоқча севаман сизни
Ўша сиз унутган содда, самимий.
Балки бир далача севарман Сизни
улуғвор!
Чўққилар ортидан учади сорлар
Қоялар беради зўр акс-садо:
Дилоро-о-о-о-о-о-о!!!
Дил ором
олади ёқимли сасдан.
Ишонинг
Ишқ онинг қилди —
Дил пора!
Сев, о-о, ман
Сизни яхши кўро-омон,
Ҳатто севгимдан ҳам
рашклар қило-оман!

Шуҳрат РАҲИМ

ТОНГ МЕНИНГ ГЎЗАЛ ВАТАНИМ

*

Чирпираган япроқ каби қочоқдир фурсат.
Боқийдир остдаги пиллапоялар.
Имиллаб чиқадир осмонга бир чўғ.
Улкан вақт айланар — тепасида мен,
Пастида мен йўқ.

Тонг келаётир,
Дажжол тишларини кўрсатган мозий
Чинни тишлари-ла чайнайди тунни...
Ловуллаган чизиқ, олмос устунман —
Кўзимни юмиб,
Бир ёнда Ой кўргум, бирида Кунни.

Тонг келаётир...
Бир бор ҳидламоққа гулнинг нафасин,
Югура бошлайди кечаги хаёл.
Юрак ёриб чиқар кўкрак қафасин, —
Сайрга кетади бемажол.
Олтин дарвозадан оқмиш зар ҳаво
Ҳайратга бўяйдир қирмиз лаҳзани...
Шу тобда лаззатдир, лаззатдир, лаззат —
Шу тобда тонг менинг гўзал ватаним.
Тонг кулаётир...

*

Ёмғир ёғаверар куйлаганича,
Мовий япроқларнинг ҳалокатини.
Мажруҳ хазонрезнинг кўйлаги анча,
Қўрқитмас қишдаги фалокат уни...
Бу дунё ёмғирдон. Бу дунё кўйлак!

Ситамнинг сийнасин силаса руҳим,
Бор бўлар фанода энг гўзал ўлик,
Жолалар ҳадяси — менинг ҳуқуқим,
Бу ўша мангулик — кўм-кўк мангулик...
Жоладон. Жоладон. Жоладон. Жола!

Дош бермай висолнинг ҳовурларига,
Тебраниб, тўлғаниб чиқиб кетса жон:
Кўксимнинг дарз кетган зовурларига
Мусиқа бўлиб қуйилар ҳижрон...
Мен энди висолдон. Висолдон...

Ёмғирдон,
Жоладон, Висолдон,
Ва дунёда энг гўзал ўлик —
Кўм-кўк Мангулик...

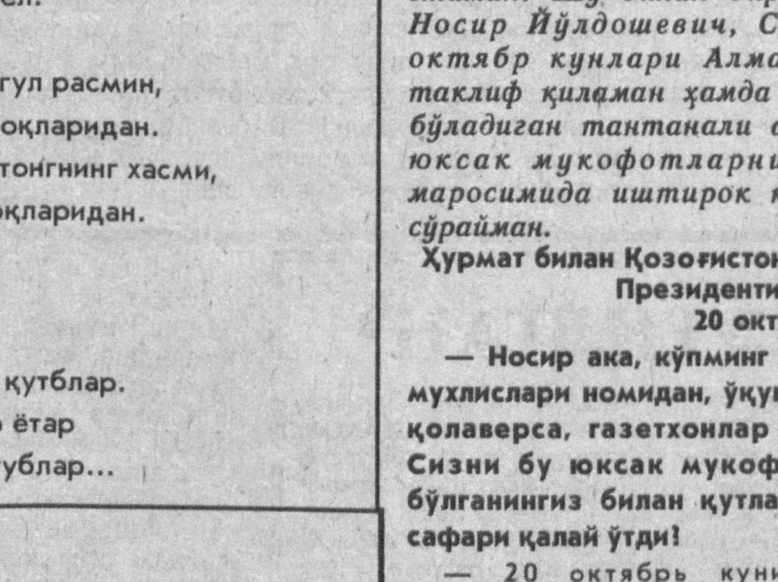

Онанинг кўнгли болада...

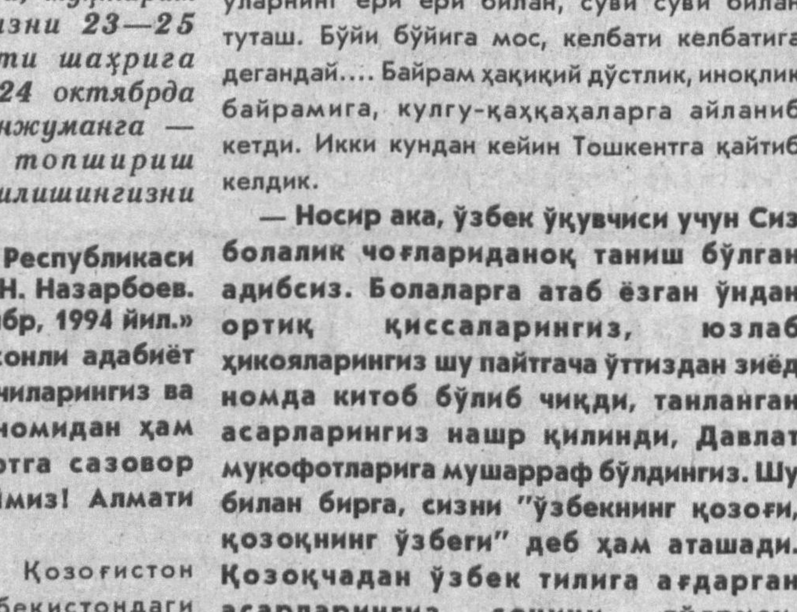

Т.Маҳкамов суратга олган

Абдулла Қодирийнинг 100 йиллигига

Хайрулла ИСМАТУЛЛАЕВ

АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ АБАДИЯТИ*

КОНГРЕСС КУТУБХОНАСИДАГИ ҚОДИРИЙШУНОС ОЛИМ

Яқин Шарқ мамлакатлари тарихи, тили, адабиётига бағишлаб Сан Антонио шаҳрида ўтказилган бир илмий анжуманда танишларим Христофор Мурфи исмли америкалик тадқиқотчи билан таништиришди. Бу олим ўзбек адабиётининг АҚШдаги энг яхши билимдонларидан бири бўлиб чиқди. Мурфи Абдулла Қодирий ижоди бўйича АҚШдаги энг обрўли мутахассис экан.

1993 йил апрел ойининг 15—18 кунлари Висконсин университети ташкил этган "Ўрта Осиёда демократлаштириш жараёни" халқаро йиғилишида бу олим билан бирга қатнашдик, узоқ суҳбатлашдик.

Христофор Майкл Мурфи 1950 йили АҚШнинг Вернон деган ерида туғилган, 1972 йили Вашингтон (Сиэтл) университетини тугатган. 1977-78 йиллари Истанбул университетида турк тили ва адабиётини ўрганган ҳамда машҳур Сулаймония, Тўп Қопи, Саройи ва Нуру Усмония кутубхоналарида илмий тадқиқотлар олиб борган. 1980 йили "Абдулла Қодирий тарихий романларининг илк ўзбек адабий анъаналарига алоқаси" мавзуида докторлик диссертациясини ёқлаганидан бери АҚШ пойтахти Вашингтондаги Конгресс Кутубхонасининг Яқин Шарқ бўлимида Туркий дунё бўйича бош мутахассис бўлиб ишлаяпти. Христофор Мурфининг бу докторлик иши олти боб, хулоса ва адабиётлар рўйхатидан иборат.

Ишнинг биринчи бобида тадқиқотнинг мақсади, методологияси белгиланган. Абдулла Қодирий ҳаёти билан кўпчилик батафсил таниш бўлмаганлиги сабабли муаллиф ишнинг иккинчи бобида ("Абдулла Қодирийнинг ҳаёти ва унинг ишларига ўзбеклар берган баҳолар") адиб ҳаётини баён қилади ва шунингдек, у борада Ойбек ҳамда Иззат Султоннинг Абдулла Қодирий ҳақидаги мақолалари таҳлил қилинади.

Х. Мурфи Абдулла Қодирийнинг "Ўтган кунлар", "Меҳробдан чаён" романларини ғарб адабиётшунослигида кенг структурал адабиётшунослик услуби билан таҳлил этган. Шу боис ишнинг учинчи бобини "Назарий асослар" деб номлайди ҳамда таҳлил методини тушунтиришга ҳаракат қилади.

"Ўзбекларнинг классик исломий адабиёти ва фолклор анъаналарида ҳикоянинг баён этиш шакллари (структураси)" деб номланган тўртинчи бобда Абдулла Қодирий тарихий романларига қиёслаш мақсадида "Алпомиш", "Кунтуғмиш", "Тоҳир ва Зуҳра" каби халқ достонлари ва шунингдек, Алишер Навоийнинг "Фарҳод ва Ширин", "Лайли ва Мажнун" асарларида баён этиш услублари ўрганилган.

Бу ишнинг кейинги икки бобини унинг асосини ташкил этади. Бешинчи бобда ("Ўтган кунлар" ва "Меҳробдан чаён"да ҳикояни баён этиш услублари") ҳар икки тарихий романнинг сюжети, асосий ва иккинчи даражали мавзулари, фабула, тасвирий воситалар, рамзий номлар таҳлил этилади. Олтинчи бобда ("Романларда ҳикоячи ва ҳикоя қилиш услублари") ўрганилган ҳамда "Ўтган кунлар", "Меҳробдан чаён", "Бобурнома", "Маҳбуб ул-қулуб", "Алпомиш" ва "Кунтуғмиш" тузилиши мисоллар воситасида қиёсланган.

Христофор Мурфининг нуқтаи назарига кўра, Ойбекнинг Абдулла Қодирий ижоди ҳақидаги илмий иши ва кейинчалик И. Султон ёзган мақолалардан бошқа яратилган ишларда янгилик кам, айрим ишлар қайтарилиб иборат бўлса, баъзиларида эса шўро ҳукумати адабиёт олдига қўйган талабларга Абдулла Қодирий асарлари қандай жавоб бера олиши тўғрисида баҳс юритилади. Шу боис, дейди олим, ўзбек адибининг асарлари тўла таҳлил этилмай қолипти.

Христофор Мурфи "Ўтган кунлар" ва "Меҳробдан чаён" романларининг янги услубда ўрганиш ниятида машҳур назариётчи олим Жонатан Куллернинг "Ҳикоя қилиш бирликларини аниқлаш" (Корнелл университети нашриёти, Итака, 1975) ва "Структурал шеърият" (Корнелл университети нашриёти, Итака, 1975) китобларида ҳамда Мариа Корти, Л. М. О. Туул ишларида баён этилган методларни қўллайди.

Х. Мурфи ҳар икки романда бош ва иккинчи даражали мавзуларни аниқлаш, ижобий (Х. Мурфи талқинича, "ўқувчи қабул қиладиган") ва салбий ("ўқувчи қабул қилмайдиган, унга ёқмайдиган") воқеа-ҳодисалар структурасини аниқлаш ҳамда ёзувчи уларни қайси тартибда жойлаштиришни ўрганишни муҳим, деб ҳисоблайди. Масалан, муаллиф Отабекнинг севиб қолишини, Ҳасаналининг тўй тараддудини ўқувчи қабул қиладиган ҳодиса, деб қараган ҳолда, Ҳомиднинг Отабек устидан ёзишини, суд ва ҳукмни, қалбаки талоқ хатларни ўқувчи қабул қилмайдиган, унга ёқмайдиган воқеа, деб санайди ҳамда мана шу ижобий ва салбий воқеа-ҳодисалар ҳар икки романда қай даражада, қандай жойлаштирилганини — асар структурасини ўрганади.

Х. Мурфининг ёзишича, романларда асосий мавзу билан иккинчи даражали мавзуларнинг жойлаштирилишини билиш ҳам муҳимдир. Масалан, "Ўтган кунлар"да тарих иккинчи даражали мавзудир. Романнинг фақат биринчи ва учинчи бўлимлари тўқимасида тарихга мурожаат этилган.

"Ўтган кунлар"даги барча образлар тўла-тўкис ўрганилган, изоҳланилган, ўхшаш образларга қиёсланилган. Кумуш образи тўғрисида муаллиф шундай ёзади: "Бошқа образларга нисбатан Кумуш образи ривожланмай қолган. Абдулла Қодирий Кумушни севгили ёр сифатида тасвирлайди ва воқеаларни унинг образи атрофида ривожлантиради. Кумуш романнинг марказида турса-да, Кумуш романда фаол эмас, пассив характердир". Бу ўринда америкалик тадқиқотчи билан баҳс қилса бўлади. Кумуш жасорати туфайли, "нажот фариштаси" янглиғ характер қилган сабабли отаси ва севган кишисини дор остидан қутқаришини Х. Мурфи унутган кўринади. Иккинчидан, ўша давр ва макон нуқтаи назаридан ёндашадиган бўлсак, Кумушни бундан ҳам фаол қилиб тасвирлаш воқеликка мос тушмасди. Абдулла Қодирий меъёрни сақлаган ҳолда Кумуш образини яратган.

"Ўтган кунлар" структурасини ўрганган ва уни Алишер Навоийнинг "Фарҳод ва Ширин", "Лайли ва Мажнун" ҳамда "Алпомиш", "Кунтуғмиш", "Тоҳир ва Зуҳра" достонларига қиёслаган Х. Мурфи "Ўтган кунлар" структурал жиҳатдан ва характерлар (рақиб Ҳомид, вафодор хизматкор Ҳасанали ва фарзанддан маҳрум бўлган ота-она) жиҳатидан анъанавий адабий анъаналарга яқин кетади, деган хулосага келади.

Америкалик қодирийшуноснинг фикрича, "Меҳробдан чаён"нинг структураси "Ўтган кунлар"нинг структурасига ўхшаш. "Меҳробдан чаён" фақат халқ достонлари ва тинглаб юрувчилар доирасига мўлжаллаб ёзилмаган, дейди олим.

Х. Мурфи Худоёрхон ва кизикчи образларига ҳам тўхталади. "Нега Абдулла Қодирий романига Худоёрхон образини киритган?" деган масалани у қуйидагича изоҳлайди: "... романга ҳақиқий тарихий шахснинг киритилиши романда акс эттирилган воқеаларнинг ҳақиқатан содир бўлганини асослайди, ўқувчини ишонтиради. Худоёрхон образи бошқа (тўқима) образларни ҳам реал маконидаги реал кишилар, деб қабул этилишига олиб келади".

Х. Мурфининг рамзий исмлар хусусидаги фикрлари ҳам эътиборга лойиқдир. У "Ўтган кунлар"даги Отабек, Кумуш, Офтобойим, Ўзбекойим, Мирзакарим, Содиқ, Жан-натопа, "Меҳробдан чаён"даги Раъно, Солиҳ, Шоҳидбек каби исмлар образларининг ички дунёсини очиб бериш учун хизмат қилганлигини мисоллар билан исботлайди. "Отабек исми тарихий аҳамиятга эга, — деб ёзади Х. Мурфи. — Салжуқийлар давридан бошлаб ёш шаҳзодаларнинг устози, иш юритувчи отабек, деб номланган. Қўқон хонлигида бу атама оталиқ, деб ўзгартирилган. Отабек исми фаросатлилик, ақллилик, донолилка ишорадир". Олим Кумуш исмига монанд "Кумуш Туркистон шеъриятида ва бошқа ислом шеърий анъаналарида чин маъшуқа рамзидир", деб таъриф беради.

Х. Мурфи А. Қодирийнинг романлари тил жиҳатидан — гап тузилиши, араб-форс сўз ва калималарнинг нисбатан кам ишлатилишига кўра ўзбек халқ достонлари тилига яқин туради", дейди ва бунинг сабабини шундай изоҳлайди.:

"Абдулла Қодирий ўз романларини яратган вақтда саводхон ўқувчилар ҳали кўп эмасди. Мана шу боис ёзувчи эпик достон услубини танладики, бу услуб кенг халқ оммасига яқин эди".

Абдулла Қодирий романларида тасвир санъатининг кучлилиги бу ишда алоҳида таъкидланган: "Реалистик тасвирнинг кучлилиги бу романлар ҳақиқий, бўлган воқеалар ҳақида эканлигини исботлаб туради". "Меҳробдан чаён" структура жиҳатидан ўзбек халқ достонларидан фарқ қилади, — деб ёзади Х. Мурфи. — Агар "Ўтган кунлар" халқ достонларига яқин келса, "Меҳробдан чаён"да Абдулла Қодирий бошқа йўлдан борган. Бу романида ёзувчи халқ достонлари структурасидан узоқлашган".

Швециялик шарқшунос олимларнинг "Тоҳир ва Зуҳра" достонини структурал метод билан тадқиқ этганликларини ҳисобга олмаганда, ўзбек адабиётида бирор-бир роман структурал метод билан тадқиқ этилмаганди. Бунинг сабаби мазкур метод бизнинг социалистик реализм методи билан суғорилган адабиётшунослигимизга яхши таниш эмас. Абдулла Қодирийнинг Америкадаги мухлиси Христофор Мурфининг мазкур иши структурал методини ўзбек адабиётига қўллаш бўйича биринчи тадқиқот саналади.

АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ ВА БОЛШАВОЙЛАР...

Христофор Мурфининг "Абдулла Қодирий ва болшовойлар. Ислоҳдан инқилобигача" номли илмий иши унинг докторлик диссертациясидан ўн икки йил кейин, 1992 йили "Ўрта Осиё мусулмонлари. Ўзликнинг ифодаланиши ва ўзгаришлар" (Дюк университети нашри, Дурҳам ва Лондон) тўпламида чоп этилган. Бунда Х. Мурфи Абдулла Қодирийнинг ижтимоий фаолиятига оид кузатишларни эълон қилган. Унинг ёзишича, Абдулла Қодирий 1913 йилдан 1923 йилгача эълон қилинган "Бахтсиз куёв", "Жувонбоз", "Жинлар базми", "Тинч иш", "Отам ва болшавик" каби асарларида жамиятдаги ёмон, зарарли одатларни ислоҳ қилиш лозимлигидан инқилобий ўзгаришларгача бўлган йўлни кўрсатиб берган. Абдулла Қодирийнинг жадид ҳаракатига алоқаси борлиги туфайли Х. Мурфи бу масалага оид ўз қарашларини ҳам ўртага ташлаган. Ўрисларнинг Ўрта Осиёга кириши ва улар билан алоқада бўлиш, америкалик тадқиқотчининг кўз қарашича, жадидчиларга (Х. Мурфи ибораси) катта таъсир этган. Жадидчилар Оврупо ижтимоий қурилишини мусулмон дини ва маданияти асосига ўрнатмоқчи эдилар. Жамиятни ғафлат уйқусидан уйғотиш, кўзини очишни жадидчилар замонавий мактаблар очиш, газеталар чиқариш ва театрлар ташкил этишда кўрдилар, шу йўлда жонбозлик кўрсатдилар, дейди олим.

Х. Мурфи "Садойи Туркистон" газетини ташкил этган Мунаввар Қорини Тошкентдаги биринчи жадид деб ҳисоблаб, "Садойи Туркистон" билан ижодий алоқада бўлган Абдулла Қодирий жадид ҳаракатининг марказида қолди", деган хулосага келади. Бир вақтнинг ўзида Абдулла Қодирий шоир Камий билан ҳам жуда яқин муносабатда бўлганлиги Х. Мурфи: "Камий эса XIX асрнинг иккинчи ярмида ўтган энг машҳур ислоҳчи шоирлар Завқий, Муқимий ва Фурқат даврасидан эди", деб таъкидлайди.

"Улоқда", "Жинлар базми", "Тинч иш" ҳикояларини яратган Абдулла Қодирий кулгули услубга эга бўлган ёзувчи бўлиб етишди", деб хулосага келган тадқиқотчи охирги кичик ҳикояни ўқувчиларнинг эътиборига ҳавола қилади. "Тинч иш" ҳикоясида адиб ҳикоя қаҳрамони Шариф Охун каби домлаларни танқид қилса-да, Абдулла Қодирий ҳеч вақт ислом динига қарши бўлмаган. Унинг бутун ижоди бунга мисол бўла олади", дейди.

Христофор Мурфи бу ишда ўз олдига бир масалани ечишни мақсад қилиб қўяди: Абдулла Қодирий ислоҳ этиш билан жамиятни тузатиб бўлмаслигини, фақат инқилобий йўл билангина жамиятдаги ёмон одатларни бартараф этиш мумкинлигини тушуниб етганми? Х. Мурфи ёзади: "Абдулла Қодирий шундай фикрга келган бўлиши эҳтимолдан узоқ эмас: жамиятдаги нуқсонларни бартараф этиш учун ўқиб, савод чиқаришнинг ўзи етишмайди. Балки ўзбек жамиятини соғомлаштириш учун ўқиганлар аҳоли саводининг ошишини кутиб ўтирмасликлари керак. Ўқиган, билимдон кишилар эса бошлиқлар ўрнини фаоллик билан олишлари шарт". Муаллифнинг тадқиқотига кўра, 1923 йилдан бошлаб Абдулла Қодирий жамиятни ўзгартириш масаласида инқилобий йўлга тўла ўтган.

Мазкур ишда "Ўтган кунлар"га оид айрим эътиборли кузатишлар ҳам баён қилинган. Х. Мурфининг назарича, романнинг хотимасидаги Отабекнинг Авлиёота устидаги ўрис аскарлари билан тўқнашувда қаҳрамонона урушиб, шаҳид бўлиши баъзи адабиётшунослар ёзганидек миллатчилик рамзи эмас. Отабекнинг бу ҳаракатини Х. Мурфи унинг ёмон одатларга қарши бош кўтариб чиқа олмаганлигини ифодаловчи рамзий белгидир, деб ҳисоблайди. "Ўрис ҳарбий қудрати Қўқон хонлиги кучларидан бир неча марта юқорилигини Отабек биларди. Шунга қарамасдан у ўрисларга қарши умидсиз (ғалаба келтирмайдиган) курашга отланди.

Жамиятнинг номақбул одатларига қарши бош кўтариб чиқа олмаганидан ғалаба келтирмайдиган урушга Отабекнинг отланиши билиб туриб, ўзини нобуд этиш йўлини танлашидир", деб ёзади олим.

Х. Мурфи бу ишда шўро даврида Абдулла Қодирий асарлари хусусида билдирилган фикрларни изоҳлаб, Матёқуб Қўшжоновнинг "Ўтган кунлар" танқид кўзгусида" мақоласи тўғрисида "Абдулла Қодирий асарларини соф адабиёт нуқтаи назаридан баҳолаш чамаси энди бошланганга ўхшайди", деб умид билдиради.

Биз бу кичик ишимизда "мозийга қайтиб", кейинги ўн йилларда буюк ўзбек адабиёти ижодига оид яратилган баъзи бир асарларни санаб ўтдик, холос. Албатта, ўзбек романчилигига асос солган машҳур адибимизнинг мураккаб кечган ҳаёт йўли ва юксак ижоди намуналари бундан кейин ҳам хорижлик адабиётшуносларни мафтун этаверади, демакки, қодирийшунослик бобида ишлар ҳам янада такомилига эришаверади.

Блумингтон — Ню-Йорк, 1994 йил, май-июн

*Иккинчи мақола

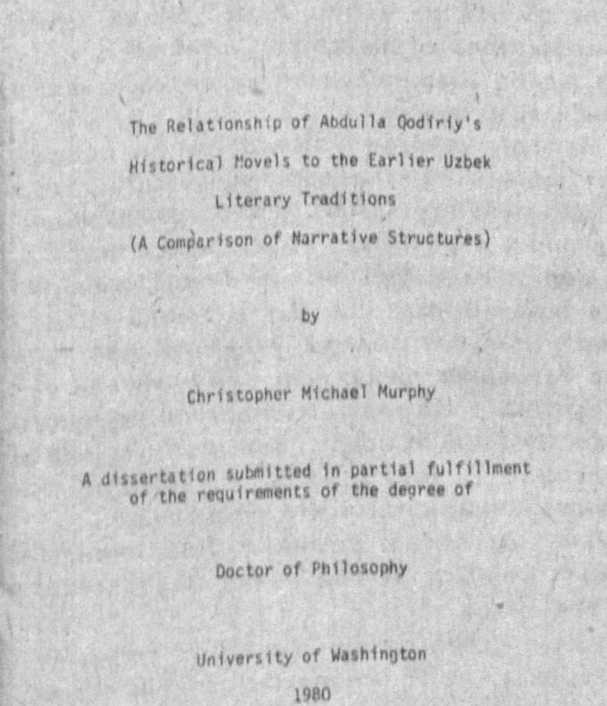

Христофор Мурфининг Абдулла Қодирий романларига бағишланган диссертация иши (биринчи саҳифа)

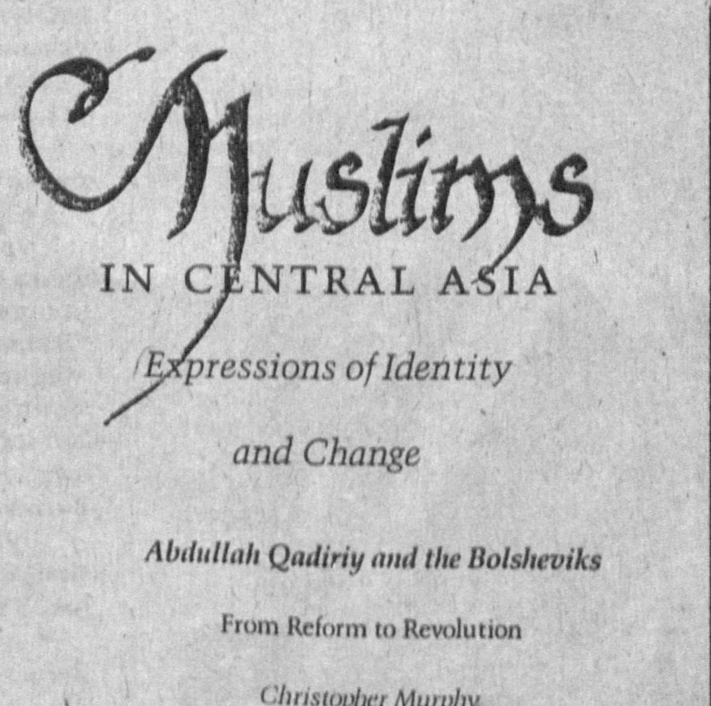

"Ўрта Осиёда мусулмонлар" тўпламида чоп этилган Христофор Мурфининг "Абдулла Қодирий ва болшавойлар" асари

ДАРЁ ТИНМАЙ ОҚАДИ

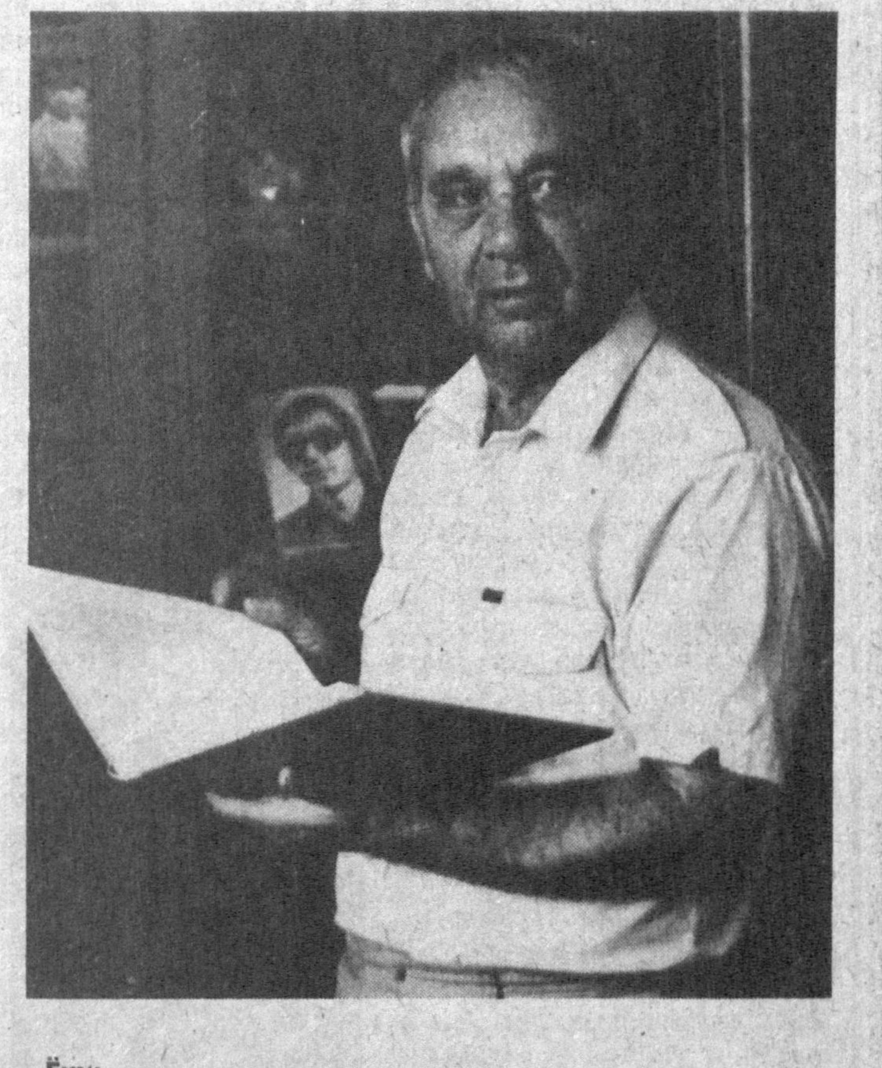

Мен кўпинча янги нарса ўқишдан кўра, ўқиган китобларимни қайта варақлашни яхши кўраман...

...бугун ҳам тонгда туриб Асқад Мухтор мутолаасига тушдим.

"... дунё — жўн" "Ҳамма нарса худди алифбо", "қизлар — фақат қизлар, қушлар — фақат қушлар", яъни шоир Шеърият деган сеҳргар билан танишгунча шундай бўлган.

Сени танидиму олам сирга тўлди,
Япроқни китобдай ўқий бошладим,
Қалбимда булбуллар сайрайдиган бўлди.
Ойга қараб туриб кўзим ёшладим...

Шоир шеъриятга бўлган эҳтироми эътирофни шундай изҳор этади ҳамда қарийб эллик йил давомида оламга унинг сеҳрли нигоҳи билан қараб келади.

Асқад Мухтор — коммунистик партия бунёд этиб, ҳукмронлик қилган коммунистик жамиятда туғилиб, тарбия топган, бинобарин шу жамият фарзанди. Одам ота-онасини ҳам, туғиладиган вақтини ҳам, жой,шароитини ҳам танламайди. Ота-онаси ёмон бўлса ҳам уларни ёмон деб ўйламайди (ёки ёмонлигини билмайди). Чунки улар — уни бунёдга келтирган одамлар. Демак, улар олдидаги фарзандлик бурчини ўташ — ҳар бир инсоннинг бурчи.

Асқад Мухтор ҳам шу жамиятнинг фарзанди сифатида унга ҳалол хизмат қилди. Домланинг Ленин, партияга аталган шеърлари анчагина, насрий асарларининг етакчи қаҳрамонлари — коммунист. Бироқ унинг коммунист қаҳрамонлари фақат ғоя кўтариб юрадиган "байроқдор" эмас, ҳар бир ҳаракати, ҳар бир туйғусига сизни ишонтирадиган жонли одамлар.

Шеърларга келсак... уларда хитоблар, шиорлар эмас, оддий инсоний дард, улкан файласуфнинг оламга ниҳоятда сергаклик билан, бироз ташвишли боқишини кўрасиз. Бу дард, бу назар юксак санъат билан ифода қилингани эса, Асқад Мухтор қиёфасида жуда нодир ҳодиса — санъаткор ва файласуфнинг уйғунлашиб кетганидан далолат беради. Мана, қаранг:

Мен ҳам бир вақт қон бўлиб кўпирсам,
Тинглайдиган одам бўлармикан!
Англайдиган одам бўлармикан!
Юз йиллардан кейин мен ҳам гапирсам!
Тинглайдиган бўлса, хўп эди,
Сўрайдиган гапим кўп эди:
— Борми ҳақиқатга ҳамон ташналар!
— Одам юлдузини кўкдан уздими!
— Боғлар кўкми!
— Тиниқми чашмалар!
— Қизларнинг ибоси эзгуми!

Шоирнинг ўзи:

Ғул атрини ҳидлаб билинг,
Ғул атрин таърифламанг —

деганидек, санъат асарини таърифлаб, шарҳлаб бўлмайди. Шунинг учун юқоридаги сатрларни ўзингиз "ҳидлаб", мағзини ўзингиз чақаверинг.

...60 йиллар бошида Асқад аканинг "99 миниатюра" деб номланган янги шеърий тўплами чиқди. Гарчи бу пайтгача ҳам Асқад Мухторнинг насрий ва шеърий асарларини ўқиб юрган бўлсак-да, "99 миниатюра" мен учун бутунлай янгилик эди. Китобда барча яхши шеърлар қаторида мана бу шеър ҳам бор эди:

Инсонлиқнинг маъноси ўзгарди
Оламнинг жозиба қонуни янглиғ:
Қўшнилар умрини қисқартар дардинг,
Бахтинг ҳам бировнинг бахтига боғлиқ.
Ҳар бир аза қисман менинг азам,
Кимники, деб сўраб бўлмайди.
Ёлғиз яшамайди дунёда одам,
Ўлса ҳам бир ўзи ўлмайди.

Назаримда, бу сатрлар Шеърият билан танишиб, қалбида "булбуллар сайрайдиган" шоирнинг Инсон, Фуқаро, Файласуф сифатидаги ҳаёт дастурига ўхшайди. Асқад аканинг ўзи, ижоди билан яхши таниш кишилар бу фикрни инкор қилмаса керак.

Шеърият бироз баландпарвоз бўлади. Шоирлар ҳам шеър ўқиганида истаса-истамаса шеъри оҳангига қўшилиб, тобора ҳаволаниб кетаверади. Бироқ ҳаётда ҳам ўта оғир-вазмин, бинобарин, овозини унча баландлатиб ўрганмаган Асқад аканинг шеъри ҳам унчалик қаттиқ жарангламайди. Эҳтимол, ҳақиқий инсоний дард, чуқур мушоҳада, вазмин фалсафий фикр юки бунга йўл қўймас?

"Сизга айтар сўзим, Владимир Ильич..."деб бошланадиган шеърда портлайдиган бир ўрин бор:

Қашшоқ халқ фарёдин эшитмаса раҳбар,
Шахсий буюкликдан кайфда?! —

дея хитоб қилади шоир.

Бироқ бу сўзлар заиф одамнинг бақириши эмас, кучли одамнинг мантиққа тўла, асосли хулоса-мурожаати бўлиб эшитилади. Дарҳақиқат, Сўзнинг қудрати қай даражада баланд ёки паст жаранглагани билан эмас, салмоғи билан ўлчанмайдими?!

Шоирнинг ўзи ҳам бу фикрни тасдиқлайди:

Фақат инсон ғазаби,
Фақат инсон шовқини
Оширолмас, тоширолмас
Юрагимнинг завқини.

Муҳаббатсиз санъат хусусан, шеърият бўлмайди. Бироқ Расул Ҳамзат айтганидек, "бахтли саналган, яъни мурод-мақсадига етган муҳаббат — шеъриятга муҳтож эмас". Чунки шеър висолдан эмас, ҳижрондан туғилади. Буюк бобомиз Алишер Навоийдан тортиб барча улкан шоирларнинг муҳаббат ҳақидаги шеърлари фақат висолни куйлаганида юрак торларимизни чертган бўлармиди?

Ишончсиз қадамлар...
Эшигим олдида.
Наҳотки бу сенинг изларинг!
Ўзинг вайрон этган киши қалбида
Сенга нима керак!
Нима изладинг...

Ёки:

...Чироқлар ёнмаган
Шамол тўзғитар
Кечки ўчоқдаги чўғларни.
Девор орқасида тинганда дутор
Ўксиб-титраб кимдир йиғларди.
Яна келмадими!
Йиғламагин, бас.
Севгига доғ тушса, кўз ёш ювολмас...
Аммо, ҳаёт-да, барибир бу ёғи ҳам бор:
Бари яхши,
Бари ярашар,
Агар бўлсанг ўн етти яшар...

Шўролар даврида яшаб турганимизда хаёлимга кўпинча барибир ўзимизнинг ёзувчилар зўр, деган фикр келарди. Чунки хориждаги ёзувчилар истаган нарсаларини истаган ҳолда ёзар, ноширн топилса бўлди эди. Бизда эса талаб бутунлай бошқача — ҳар қандай асарда "совет воқелиги"нинг устунлиги тасвирланиши лозим эди. Ҳақиқий улкан санъаткорларгина бунинг йўлини топарди. Чингиз Айтматовнинг кўпгина асари, хусусан, "Оқ кема", "Асрларга татигулик кун", Абдулла Орипов, Эркин Воҳидовнинг шеърлари мана шу маҳорат бўлмаганида бизнинг мулкимизга айланмас эди, назаримда. Асқад Мухторнинг ҳам наср ва ҳам назмдаги ижодининг катта қисми мана шу маҳорат туфайли юзага чиққан, яъни ўқувчига етиб келган. Юқорида келтирилган бир байт нидонинг Ленинга мурожаат сифатида айтилиши — бу фикрнинг яққол исботидир.

Умуман, санъаткор — мураккабгина жумбоқ. Агар санъатда жумбоқ бўлмаганида икки карра икки ҳар доим тўрт бўлиб қолаверар, ҳеч қачон бешга айланмас эди. Санъатнинг мўъжизаларидан бири ҳам, эҳтимол, шундандир.

Асқад Мухтор асарларида ҳам қайси ўрин ёки қайси гап ҳазил-мутойиба, қайси гапда жиддий, қайси папкада ўкинч борлигини билиб олиш унчалик осон эмас. Ўкинч билан фахр, ҳазил-мутойиба билан ўта фалсафий фикр бир-бирига қоришиқ. Буларни ажратиб олиш, англаб етиш учун ҳар бир шеърни ўқигандан кейин унинг мағзини чақишга тўғри келади:

Яшарканман ҳақиқат ғамида,
Астойдил ёлчидим, дўстлар, дўстлардан.
Йиллар дарё каби музлаганида
Шулар олиб ўтди мени музлардан.
Шулар мени кўтармади кўкка,
Хато қилганимда шулар боплади.
Ҳеч бири қаршимда тушмади чўкка,
Ёки эшигимни қаттиқ ёпмади.

Мана байроқ, Шогирдларим.
Тан олдим энди:
Мени душман енголмади.
Дўстларим енгди.

Ҳамма нарса аста-секин келди,
У бу ишга энди қодирман.(!)
Бардошим бор, ҳамма нарсани мен
Сабр билан кутдим. Собирман.

Асқад Мухтор мутолаасини давом эттирса бўлади. Аммо, чамамда, буни ҳар ким ўзи қилгани маъқул.

Сўзларингнинг мангулиги учун
Сен номингни қурбон қила бил!

дея хитоб этган файласуф шоир билан хилватда, қаттиқ гапларсиз, хитобларсиз, ҳар бир сўзининг мағзини чаққанча мириқиб суҳбатлашганга нима етсин!

Устоз ижоди билан қилинган жиндай мулоқотни унинг сўзлари билан якунлайман:

...Дарё эса изламайди шуҳрат,
Дарё тинмай оқади.

Машраб БОБОЕВ

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИНИНГ 60 ЙИЛЛИГИ

Пирмат ШЕРМУҲАМЕДОВ:

БАРЧАМИЗГА ДАҲЛДОР ДАРД

80-йилларнинг бошлари эди. Орол денгизи устидаги "қора булутлар" тобора қуюқлашиб борарди. Лекин бу ҳақдаги аччиқ ҳақиқатни рўй-рост айтишнинг иложи йўқ эди. Ҳатто таниқли қозоқ адиблари А. Нурпеисов, Ў. Сулаймонов ва менинг "Правда" газетасига йўллаган мақоламиз ҳам марказнинг буйруғи билан босилмай қолиб кетди. Хўш, нима қилиш керак. Қандай ва қайси йўл билан Орол муаммосини кўтариш, юз бераётган фожеадан, аввало, ўз халқимизни, қолаверса жаҳон афгор оммасини хабардор этиш керак?

Оқсоқол адибларимиздан баъзи бирлари Чингиз Айтматов билан ҳам маслаҳатлашиб кўриш керак, деган фикрни айтиб қолишди. 1986 йилнинг 1 май куни Чингиз оғани йўқлаб ҳозирги Бишкек шаҳрида у кишининг уйига бордик. Адибнинг ёрдамчиси, Қирғизистон Ёзувчилар уюшмасининг ўша пайтдаги котиби Қазат Ақматов бу борада биздан ўз ёрдамини аямади.

— Орол муаммосин кўтариш ҳозир бир ёки икки кишининггина қўлидан келмайди. Бу масалага Ёзувчилар уюшмаси сингари ташкилотларнинг ҳам кўмаги керак, — деди Чингиз Айтматов. — Мен бу ҳақда раисларингиз Умарбековга ҳам айтаман. Сизлар кенг жамоатчиликни бу масалага тортинглар, ўзим эса Орол фожеаси ҳақида биринчи бўлиб мақола ёзиб бераман.

Тошкентга келиб Чингиз оғанинг фикрини Ёзувчилар уюшмасида Ўлмас Умарбеков, Одил Ёқубов ва бошқа кўпгина адибларимизга етказдим. Инсоф билан айтганда ўша пайтда кўпчилик бўлиб шу муаммони кўтариб чиқишда Одил Ёқубов, Тўлапберган Қайипбергенов, Абдулла Орипов, Сарвар Азимов, Шукрулло, Муҳаммад Али, Маъруф Жалил сингари ёзувчи ва шоирларимизнинг саъй-ҳаракатлари катта бўлди. Уринишларимиз, аввало, матбуотда, хусусан "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" ҳафталигида босилган собиқ Иттифоқ адибларининг чиқишлари билан халққа маълум бўла бошлади. Шундан сўнг кўп ўтмай — 1987 йилнинг март ойида Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳузурида Оролни асраш жамоатчилик қўмитаси ташкил қилинди. Уюшма фаолларининг даъвати билан собиқ Иттифоқнинг энг юқори идораларига, Бирлашган Миллатлар Ташкилотига, халқаро идораларга хатлар, мурожаатномалар ёзилди. Лекин шуни ҳам айтиш керакки, бу хатлар ва мурожаатномаларнинг аксарияти собиқ Иттифоқнинг иродаси билан темир сандиқларда қолиб кетарди.

Оролни асраш қўмитамиз ташаббуси билан ёзилган Иттифоқдош республикалар ёзувчиларининг Оролга доир мурожаатига Р. Гамзатов, О. Гончар, В. Распутин, С. Залигин, Ю. Бондарев, А. Адамович, Д. Гранин, А. Нурпеисов, Ў. Сулаймонов, М. Шаханов, Д. Қуғултинов, М. Карим, В. Петросян, М. Иброҳимов, Г. Бакланов ва бошқалар ўз имзоларини қўйдилар. Шундан сўнг ҳукуматнинг Оролга доир қарори чиқди. Собиқ марказ жамоатчилик фикри билан ҳисоблашиб Орол фожеасининг рўй-ростлигини жаҳон миқёсида тан олди.

Бироқ ҳукумат қарорида белгиланган тадбирларнинг аксарияти бажарилмасдан қолиб кетди. Фақат мустақиллик йилларидагина собиқ Иттифоқдан мерос қолган фожеа оқибатларини бартараф этиш юзасидан дадил ва ишончли қадамлар қўйишнинг имкони яратилди. Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов ва Қозоғистон Президенти Нурсултон Назарбоевларнинг ташаббуси билан Қизил Ўрда ва Нукус шаҳарларида Марказий Осиё республикалари Президентларининг шу экологик проблемага доир учрашувлари бўлиб ўтди. Оролни асрашнинг энг мақбул йўлларини ишлаб чиқаришга жаҳондаги нуфузли экологик ташкилотлар, халқаро банкаларнинг эътибори қаратилди.

Ва ниҳоят биз бугунги кунда Орол масаласи биргина республика ёки Марказий Осиёдаги тўрт-беш давлатнинг ўзигина ҳал қила оладиган муаммо бўлмай, умумжаҳон кўламидаги катта масала эканлигини англаб етдик. Бир пайтлар Ёзувчилар уюшмаси қошида Оролни асраш қўмитаси тузилганда бизни қўллаб-қувватлаган, хаҳрихоҳ бўлган дўстларимиз, хўш ҳозир нима билан машғулсизлар, деб сўрашлари мумкин. Биз қўмитамиз тузилган дастлабки кезларда Орол фожеасининг бутун даҳшатларини, унинг реал кўламларини, келажакда юз бериши мумкин бўлган нохуш вазиятларни, келиб чиқадиган асоратларни ҳаммага рўй-рост етказиш ва бу билан Оролни асрашга умумхалқ эътиборини тортишни мақсад қилиб қўйган эдик. Бугун биринчи мақсадимизга эришдик деб айта оламиз. Айнан ана шу уринишлар туфайли фақат бизнинг минтақамизда эмас, бутун жаҳонда экологик онгни тарбиялаш, ўзи яшаётганг заминни кўз қорачиғидек асраш туйғусини камол топтириш муҳим туйғуга айланди. Ҳозир эътиборимизни ёшларда, барча-барчада экологик онг савиясини кўтаришга қаратмоқдамиз. Республикамизда, узоқ-яқиндаги хорижий мамлакатларда бўлиб ўтаётган экологияга доир халқаро анжуманларда иштирок этиб, ўз фикримизни айтаяпмиз. Жаҳондаги тараққийпарвар кучларни Орол денгизини асраб қолишга ўз улушларини қўшишга даъват этмоқдамиз. Агар биз бу иш билан шуғулланмасак, халқимизнинг, ўсиб келаётган ёш авлодимизнинг экологик тарбияси хусусида қайғурмасак фақат денгизимизгина эмас, ундан ҳам кўп ва қимматли бойликларимизни ҳам қадрига етмасдан барбод бериб қўйишимиз мумкин.

ЮЛДУЗЛАРДАН АЁН БЎЛГАЙ

Юртимизда буюк аждодларимиз хотираларини эъзозлаш, уларнинг муборак таваллуд тўйларини юксак эҳтиром билан ўтказиш яхши анъанага айланиб бораётганлиги қувончли ҳодиса. Мустақиллик шарофати билан халқимиз ўзини, ўзлигини ҳар жиҳатдан теран тушуниб бораётганлиги, улуғ алломалар руҳларини шод этаётганлиги ҳам таҳсинга сазовор. Президентимиз сўзи билан айтганда: "Биз орзу этган буюк давлатни бунёд қилиш барчамиздан мустаҳкам ирода, иймон-эътиқод, миллий ғурур туйғуси, буюк аждодларимиздан мерос қолган маънавий бисотга эга бўлишни талаб қилади".

Ҳали қалбларимизда улуғ аллома ва давлат арбоби Мирзо Улуғбек таваллудининг 600 йиллигига бағишланган тўй тантаналари тафти кўтарилгани йўқ. Тўйга атаб Ўзбекистон Давлат телерадиокомпанияси қошидаги "Тановар" ансамбли ижодий жамоаси "Улуғбек буржи" балет-спектаклини тўёна қилди. Мазкур асар Самарқанд шаҳрининг Регистон майдонида бўлиб ўтган тўй тантаналарида ва республика телевидениси орқали намойиш этилди. Миллий оҳанглар билан суғорилган балет-спетакли мусиқасини таниқли композитор Мустафо Бафоев ёзган. Шу ўринда истеъдодли композиторнинг сўнгги йилларда улуғ алломалар хотирасига бағишлаб қатор мусиқа асарлар яратаётганлигини айтиб ўтиш жоиз. Масалан, Абу Али ибн Сино хотирасига Иккинчи симфония ва "Лавҳалар" хор-поэмасини, Мирзо Бобур хотирасига бағишлаб "Ғазал" симфониясини, Алишер Навоийнинг 550 йиллиги тўйига атаб "Мовароуннаҳр" ҳамда "Ҳолати Алишер Навоий" симфонияларини ёзди. Шу йилнинг кўкламида Алишер Навоий номидаги ўзбек давлат академик Катта театрида Мустафо Бафоевнинг "Умар Ҳаиём" операси саҳналаштирилди. Миллий мусиқа оҳангларига бой бу саҳна асарига томошабинлар ва мутахассислар юқори баҳо бердилар. Изланишлар ўз-ўзидан Мирзо Улуғбекка бағишланган ажойиб мусиқа асари яратишга туртки берди.

— "Улуғбек буржи" балет-спектаклига тайёргарлик анча илгари бошланган эди, — дейди композитор Мустафо Бафоев. — Менга дастлабки ғояни истеъдодли балетмейстер Юлдуз Исматова айтди. Бўлажак асарни тўла ифода этган либретто ёзиб берди. Мусиқа тайёр бўлгандан сўнг икки актли балет-спектаклни ўзи маҳорат билан саҳналаштирди. Мен бу спектаклни биринчи миллий балет дегим келади. Негаки, бизда илгари қўйилган барча балетлар Оврупо балет мактаблари асосида яратилган. Шу боис балет санъатимиз андоза кўчиришдан нарига ўтмай келаётир. Назаримда, унинг халқимизга манзур бўлмаётганлиги сабабларидан бири ҳам шунда. Биз миллий йўлни танладик. Ҳам ғарб, ҳам шарқ услубларини, ифода воситаларини омухта қилишга интилдик. Асарни давлат симфоник ва миллий чолғулар оркестлари ҳамкорликда муваффақият билан ижро этди. Бу вазифани таниқли дирижёр, Ўзбекистон халқ артисти Зоҳид Ҳақназаров юксак маҳорат билан бажарди. Ахир, Мирзо Улуғбекни бутун жаҳон танийди, унинг асарларини дунё билади. Шуларни ҳисобга олиб асарни дунё саҳнасига мўлжаллаб ёздик. Спектакл Улуғбек тўйида иштирок этган хорижлик меҳмонларнинг олқишига сазовор бўлди.

— Кечирасиз, шу ўринда Мирзо Улуғбек образини оҳанглар орқали қай тарзда ифода этганингизни билмоқчи эдик. Мусиқада образ яратиш анча мураккаб ва оғир жараён. Шундай эмасми?

— Асар қаҳрамони образини рассом ранглар орқали ифодалайди. ёзувчи сўзлар воситасида чизиб беради. Аммо мусиқада образни ифодалаш бир мунча қийин. Мен асосан "Шашмақом" оҳангларидан унумли фойдаландим. Машҳур "Самарқанд ушшоғи" орқали Улуғбек образининг барча қирраларини очишга ҳаракат қилдим. Буюк мунажжим кўпроқ юлдузлар олами билан яшаган, уларнинг сир-синоатини билишга интилган. У ўз тақдирини юлдузлар орқали билган. Улуғбек ҳаётини Самарқандсиз тасаввур этиб бўлмайди. Аллома умри Самарқанд ва юлдузлар дунёси билан чамбарчас боғланиб кетган. Ана шу ўтли лаҳзаларни мусиқага туширишга уриндик. Мухтасар қилиб айтганда мусиқанинг асосий нуқталари юлдузлар ва коинот. Инсон тафаккурининг чексиз фазодаги ифодалари...

"Улуғбек буржи" балет спектакли миллий рақс санъатимизда ўзига хос воқеа бўлди. Асарни саҳнага олиб чиқишда таниқли балетмейстер Юлдуз Исматованинг хизматлари катта. Рақс ниҳоятда нозик санъат. Унда турфа воқеа-ҳодисаларни ифодалаш раққоса маҳорати билан бирга балетмейстер истеъдодига ҳам боғлиқ. Якка рақсни саҳналаштиришдан кўра оммавий раққосалар гуруҳини саҳнага олиб чиқиш анча оғир.

— Кўпдан буён рақс-спектакллар саҳналаштириб келаман, — дейди балетмейстер Юлдуз Исматова. — Буюк шоира Нодира таваллудининг 200 йиллигига бағишлаб композитор Мустафо Бафоев билан ҳамкорликда "Нодира" балет-спектаклини томошабинлар ҳукмига ҳавола этганмиз. Бу ҳамкорликда иккинчи ижодий ишимиз. Астрология фани ва буюк олим Мирзо Улуғбек ижодига бўлган астойдил қизиқишим туфайли "Улуғбек буржи" асари дунёга келди. Болалигимдан осмон мўъжизаларига, юлдузларга меҳрим бўлакча. Ўзимча юлдузлардаги сир-синоатни инсонлар тақдирига боғлагим келади. Шу боис Улуғбек асарларини кўп ўқидим, "Зижи Кўрагоний"нинг айрим саҳифаларини ёд олдим. Ва шу нарсага амин бўлдимки, юлдузларни пухта ўрганган Улуғбек юлдузлар орқали ҳаётда ўғли Абдулатиф билан рўй берадиган фожеани олдиндан билган. Унинг буюклиги ҳам шунда.

— Юлдуз опа, спектакл воқеалари асосан Улуғбек атрофидаги юлдузлар туркуми ўртасида бўлиб ўтади. Раққосалар энг нозик ҳолатлардан бошлаб фожеавий саҳналаргача ишонарли ижро этганлар. Энг муҳими, композитор, балетмейстер ва раққосалар бир-бирларини тушуниб, асарнинг мақсадини пухта англаб етганлар.

— Тўғри пайқабсиз. Асар воқеалари чексиз самода кечаётганлиги туфайли Улуғбекка хайриҳоҳ бўлган юлдузлар билан унга қарама-қарши бўлган қора гуруҳ — юлдузлар тўқнашадилар. Масалан, Ой, Меркурий, Венера, Юпитер ҳамиша Улуғбекка яхшилик, эзгулик ва муҳаббатни раво кўради. Марс, Сатурн, Уран, Нептуннинг эса ниятлари ёмон. Улар уруш-жанжал, фитна қўзғайдилар. Лилит — Қора юлдуз эса ёвузлик тимсолида доимо Улуғбекни таъқиб этади. У Улуғбек билан юлдузлар ўртасида низо тарқатиб, охир оқибат ёвуз ниятига етади. Асар сўнгида буюк мунажжим қадрдон юлдузлари бағрига мангу сингиб кетади...

Балет-спектакл ижодкорлари суҳбат давомида асарнинг муваффақиятли чиқишида уларга Мирзо Улуғбек руҳи мададкор бўлганини алоҳида мамнуният билан таъкидладилар. Асар суратга олинган видеофилмни шу кунларда Францияга олиб кетилганлигини айтишди. Асар муаллифлари ният қилганидек, спектаклнинг дунёвий сафари бошланса ажаб эмас. Биз ҳам шундай бўлишини истаймиз.

Мақолани ёзиш жараёнида ажойиб хушхабар эшитдик. Шу кунларда таниқли балетмейстер, ажойиб инсон, серғайрат ва фидойи санъаткор Юлдуз Исматова 50 ёшга тўлди. Опани қутлуғ сана билан кўпминг сонли муштарийлари ва рақс санъати муҳлислари номидан самимий табриклаймиз. У киши ҳамиша соғ-саломат бўлсин, доимо аждодларимиз руҳлари қўлласин. Юлдузнинг бурж юлдузи узоқ йиллар чарақлаб беминнат ва эзгулик нурларини таратиб туришини истаймиз.

Ашурали ЖЎРАЕВ

ТАНЛОВГА МАРҲАМАТ!

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги ўзбек халқининг қадимий байрами Наврўзга бағишланган сценарийлар учун очиқ танлов эълон қилади.

Тавсия қилинадиган сценарийларда муаллиф Наврўз байрамининг тарихий анъаналарини, қадимий халқ ўйинлари, термалари, қўшиқларидан унумли фойдаланиб, республикада бу байрамни ўтказишда оммалашаётган тажрибаларни байрам ўтказиладиган майдон ва сайилгоҳларини ҳисобга олган бўлмоғи лозим.

Танловда Ўзбекистоннинг ҳар бир фуқароси қатнашиши мумкин.

Танлов муддати: шу йилнинг 30 декабрида якунланади.

Танлов ғолиблари қўйидаги тартибда тақдирланади:

I ўрин — йигирма беш минг сўм.
II ўрин — ўн беш минг сўм.
III ўрин — ўн минг сўм.

Байрам сценарийси бир ярим соатга мўлжалланиши ва машинкада 3 нусхада кўчирилган бўлиб, 25-30 саҳифадан ошмаслиги лозим.

Муаллиф ҳамкорлик қиладиган режиссёрни тавсия қилиш ҳуқуқига эга.

Танловга бир ёки бир неча муаллиф ҳамкорликда қатнашишлари мумкин. Сценарий қўлёзмалари таҳлил қилинмайди ва қайтарилмайди.

Танлов иштирокчилари исми-шарифи, касби, иш ва турар жойларини аниқ кўрсатган ҳолда ўз сценарийларини қўйидаги манзилга жўнатишлари лозим: 700129. Тошкент шаҳар, Навоий кўчаси, 30-уй, 3-қават, 6-хона. Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги тел: 44-63-73.

"АБР ИЧИНДА ОЙНИ ПИНҲОН АЙЛАМА"

Капалак умрли қўшиқлар ёмғирдан кейин и қўзиқориндек кўпайиб кетган замонда мумтоз қўшиқларимизнинг умрбоқийлиги ҳақида ўйлар эканмиз, буюк ҳофизларимиз кўз ўнгимиздан ўтади. Улар ҳақидаги хотиралар ёдга тушади.

Мана шундай ҳофизлардан бири Жўрахон Султонов эди.

Марғилоннинг мўъжазгина ҳовлисида у кишининг қизлари Оминахон ая падари бузрукворининг қўшиқ ва хотираларини жон сандиғига солиб, асраб-авайлаб яшамоқда. Отадан жудолик аяни узоқ йиллар тўшакка михлаб қўйди. Шунга қарамай, иродали Оминахон ая дутор чалиб, доира чертиб, отаси яратган қўшиқларни ижро этади, ўзи ҳам шеърлар ёзиб куйлар яратади.

Ул ким жонон азми диёр айладинг,
Абр ичинда ойни пинҳон айладинг.

Ўткинчи булут — абр билан ойни пинҳон этиб бўлмаганидек, хотиралар, эзгуликлар, ҳар бир ғариб кўнгилга экилган яхшилик дарахти, унинг ифорли гулларию ларзон-ларзон меваларини яшириб, пинҳон этиб бўлмайди. Оминахон аяни ҳам омон сақлаб келаётган буюк куч отасидан унга мерос қолган, лекин ҳали авлодларга етказиб улгурмаган, ҳамма билиши керак бўлган ширин хотираларию куй-қўшиқлар бўлса ажаб эмас.

Биз бугун сиз азиз муштарийларга ана шу хотиралардан айримларини ҳавола этамиз.

***

Бўлғуси ҳофиз Жўрахоннинг отаси Султонбой, онаси Саодатхон санъатсеварликлари, меҳмондўст, одамохунлкилари билан халқ орасида ҳурмат қозонган эдилар. Султонбой Марғилоннинг билимдон ва шоиртабиат кишиларидан бўлиб, уларнинг олтита сомсахона ва битта чойхонаси бўлган экан. Улар доимо Марғилон доирасидаги ҳофизлару шоирлар, созандаю қизиқчилар билан гавжум бўлар экан. Куй-қўшиқлар, беғубор қаҳ-қаҳалар, тўрқовоқдаги сайроқи беданаларнинг басма-басига олиб қилган хонишлари эшитилиб тураркан. Шу боисми, одамлар бу ерга оқ б келаверарканлар. Давраларнинг гули Султонбой бўларкан. Султонбой аскияга тушса, чойхўрларнинг қийқириқлари фалакни тутаркан. Яна у шундай қўшиқ айтар эканки, авжига чиққанида етти маҳалла уйида туриб бемалол эшитар ва "О, Султон карнай авжига чиқди-ку", — деб гузарга чопар эканлар. Шу važдан Султон ака "карнай" лақабини олган экан.

Жўрахон ҳофизнинг онаси Саодатхон ая ҳам ўқимишли аёллардан бўлиб, маҳалладаги қиз-жувонларга сабоқ бераркан. Шунинг учун уни Саодат отин деб чақириш р экан. У ҳам соз чалиш, қўшиқ куйлаш сирларидан хабардор экан. Бундай оилада бола куй-қўшиққа шайдо бўлиб ўсиши табиий.

Ёш Жўрахон ёшлигидёқ ёғочдан танбур ясаб, тўй, базмларда ўзича қўшиқ айтиб, қизиқчилик қилиб, одамларни кулдириб юрадиган шўх бола бўлган экан. Севимли ҳофизимизга йўргакдан теккан қўшиқ дарди болаликнинг, ўсмирликнинг беғубор, танти туйғуларига қўшилиб, қай кўчаларни, не-не кечаларни гуллатган. Оминахон аядан шулар ҳақида сўрадик.

ХАМИРГА ҚУЛОҚ БИТДИ

Кунлардан бирида Жўрахон эндигина мактабга отланиб турса, онасининг дугоналари келиб қолибди, бугун ҳам яхшигина базми-гурунг бўлишига ақли етган Жўрахон шундай лаззатдан бебаҳра қолаётганидан жуда-жуда афсусланибди.

Бу вақтлар Саодатхон отин хамир қораётган эди. У хамирни шоша-пиша кўрпачага ўрапти-да, меҳмонлар билан андармон бўлибди. Меҳмонлар анча узоқ ўтиришибди. Ўйин-кулги, қўшиқ ва аскиялар авжига чиқибди. Меҳмонлардан бири Саодатхонга:

— Саодатхон, бу, тоза яйрадик, ишқилиб эркаклар йўқмиди, ахир, деворда ҳам қулоқ бор дейишади, — дебди.

Хамирдан хабар олмоқчи бўлиб ўровни очаётган Саодатхон:"Йўқ, эркаклар нима қилсин", — деб кўрпачани очса, хамир ўрнида иссиқдан димиқиб, куйиб-пишиб кетган Жўрахон ғилмайиб ўтирганмиш. Шунда меҳмонлар кула-кула ўзларини тутиб олиб:

— Э, Саодатхон, хамирдан қулоқ чиқиб қолди-ку, — дейишган экан.

Шу-шу улар қачон меҳмон бўлиб келишса, кулги учун "қулоқли хамирингиз йўқми", деб кўрпачаларни кўтариб, қараб қўйишар экан.

ҚАМЧИ ЕСАМ...

Султонбой ака ҳам чойхоналардан ташқари уйда ҳам тез-тез узоқдан меҳмон бўлиб келган машҳур ҳофизлар, санъаткорлар билан гурунг қилиб турар экан. Бу эса мактабдорнинг метин қоидалари-ю ўқишнинг зерикарлигидан безиллаб юрган Жўрахон учун айни муддао бўларкан. У азбаройи ишқибозлигидан хизмат баҳона ҳофизларнинг ёнидан жилмай, уч-тўрт кунлаб мактабга бормай қўяр экан. Меҳмонлар кузатилгандан сўнг ота-она қистови билан мактабга отланган Жўрахон кун иссиқлигига қарамасдан 2—3 қават тўн кийиб олар экан. Буни кўрган Саодатхон отин ўғлидан бу қилиғининг сабабини сўраса, Жўрахон.

— Ҳозир борсам, домламдан қамчи ейишим турган гап, шунинг учун эҳтиёт чорасини кўриб олдим-да. Ҳар қалай қамчи зарби юмшоқроқ бўлади, — деб жавоб бераркан.

Жўрахон мактабга кириб борганда, уни кўрган домла ўзини кулгудан зўрға тийиб, атайлаб Жўрахон йўқлигида ўтилган сабоқлардан сўрар экан. Шунда бўлғуси ҳофиз қолдирилган сабоқларга қўшиб энди ўтилиши лозим бўлган сабоқларни ҳам беками кўст айтиб берар экан. Унинг топқирлиги ва ўткир билимига тан берган домла Жўрахонни жазодан озод этаркан.

АШУЛАНГНИ КЎЧАДА АЙТ

Жўрахон мактабдаги зукко ва зеҳнли болалардан бўлишига қарамай, қувликда ҳам бошқаларга дарс берадиганлар тоифасидан эди.

Кунларнинг бирида янги ўрганган қўшиғини ичига сиғдира олмай ўтирган Жўрахон домланинг ташқарига чиқишини пойлаб ўтирибди. Домла беданага ишқибоз бўлиб, ҳовлига қатор қилиб тўрқовоқларни осиб қўяркан. Болаларга янги сабоқни наридан-бери ўргатиб, ўзи кўпроқ беданалари билан оввораи жаҳон экан. Бундан яхши хабардор бўлган Жўрахон домла ташқарига чиқиши биланоқ овозини баралла қўйиб, қўшиқни бошлаб юборибди. Домла қулоқ солса, ҳужрадан Жўрахоннинг қўшиғи эшитилаётганмиш. Бу тартибсизликдан ғазабланган домла Жўрахонни етаклаб ҳовлига олиб чиқибди-да: "Бор, ашулангни кўчада айт", — деб ҳайдаб юборибди. Жаҳли чиққан Жўрахон қатор тўрқовоқларда сайраб ётган беданаларнинг эшикларни очиб: "Бор, сенлар ҳам ашулангни кўчада айт", — деб домласининг севимли беданаларини озод қилиб юборибди.

"УШШОҒИ СОДИРХОН"

Жўрахон айни ўспирин даврида, санъатга шайдо, қўшиққа ихлосманд йилларида Хўжанднинг улуғ уламоларидан Содирхон исмли санъат соҳибининг довруғини эшитиб, у кишининг ҳузурларига борибди. У пайтлар устоз ва шогирдлик анъанаси улуғ ҳисобланиб, шогирд бирор ҳунарни мукаммал ўрганиб олмагунча устознинг уйида хизмат қилиши расм эди. Таомилга кўра Жўрахон ҳам Содирхон ҳофизнинг хизматида бир йилча бўлибди. Шуниси қизиқки, у устози билан бошқа шогирдлар қатори ўша даврнинг машҳур шоиру ҳофизлари даврасида қўшиқ базмларига қатнашиб юрган бўлса ҳам, бирор ерда қўшиқ айтмас ва ҳеч нарса сўрамасди. Бундан ҳайрон бўлган устози индамас шогирдни синаш мақсадида бир куни:

— Ўғлим, Жўрахон, сенинг санъатнинг шинавандаси эканлигингни яхши биламан. Бироқ келганигга бир йил бўляпти-ю, бирор марта қўшиқ айтиб бермадинг. Қани. ўзинг билган бирор қўшиғингни айтиб берчи, — деб қолибди.

Шунда Жўрахон ўша вақтда жуда машҳур бўлган, устози томонидан яратилган мураккаб усулли, ҳатто катта ҳофизлар ҳам куйлай олмайдиган "Ушшоғи Содирхон" қўшиғини худди устози йўлида маҳорат билан ижро этибдики, беихтиёр устознинг кўзларига ёш тўлибди. Қўшиқ тугагач, ҳофиз Жўрахонни бағрига босиб: "Эй, ўғлим, умрингдан барака топ. Бу овоз, бу зеҳн билан ҳеч қачон кам бўлмайсан. Сендан кўнглим тўлди. Энди бориб элнинг хизматида камарбаста бўл. Илоҳо, омин, ҳеч қачон назардан қолмагин", — деб оқ фотиҳа берган экан.

"ПАПА ВО-О!"

Ҳофизнинг қизлари Оминахон ая ҳикояларни давом эттириб шундай дейдилар:

—Мен тўққиз — ўн ёшлар эдим. Бир куни дадам мени ҳам радиога олиб борди. Жуда қувониб кетдим. Чунки дадам ҳар гал радиога борганида одамнинг овози қандай ёзиб олинар экан деб, жуда ҳайрон бўлар, бунинг сабабини билишга қизиқар эдим. Радиога етиб борганимиздан сўнг бир хонага кирдик. У ер катта-кичик темир қутиларга тўлиб кетган экан. Дадам мени сап-сариқ, пакана бир ўрис хотиннинг ёнига ўтқазиб қўйиб, тайинлади:

— Мана шу ерда индамай, кулмай, йўталмай ўтиргин. Биз қўшиқ айтамиз, манави холанг ёзиб олади, хўпми, қизим. Мен ногоҳ овозим чиқиб кетишидан қўрқиб, қўлим билан оғзимни маҳкам беркитиб жим ўтирдим. Ашула бошланмасдан аввал ҳаммалари қатор ўтиришди. Кейин негадир дадамни турғазиб сафнинг четроғига ўтказиб қўйишди. Мен бунга аввал ҳайрон бўлдим. Қовоғимни солиб олдим. Тўғриси, жаҳлим чиқди. Ростда, нега дадамни четга чиқаришади?

Қўшиқ бошланиб авжига чиққанида бояги ўрис хотин бош бармоғи билан ишора қилиб: "Папа, во-о!" — деб қўйди. Шундоқ ҳам тумтайиб ўтирган эмасманми, баттар қовоғимни уйиб олдим. Дадам буни сезган шекилли, қўшиқ тугагач, ёнимга келиб: "Ҳа, она қизим, нима бўлди?" — деб сўрадилар. Мен норозилигимни яширмай: "Нега сизни четга чиқариб қўйдилар", — дедим. Дадам майин кулиб, "Агар улар билан бирга ўтирсам, биласанми, карнайни тешиб юборамандa,қизим", — дедилар. "Нега бўлмаса анови хотин "папа во! деб сўкди дедим соддалик билан. Шунда атрофимизда бизни эшитиб турганлар қаҳ-қаҳ отиб кулиб юбордилар. Кейин билсам дадамнинг овози кучлилигидан қўшиқ ёзиш пайтида микрофондан икки-уч қадам нарида ижро этар эканлар.

***

Юқоридаги хотираларни ўқир эканмиз, қалбимизда нурли туйғулар пайдо бўлади. Ота-боболаримизнинг бор маънавияти, инсоний қиёфасининг тимсоли бўлган руҳиятининг ўзига хос гўзал олами хотиралар бағридан ярқ этиб кўзга ташланади. Бутун вужудимиз билан гўзал руҳиятли кишилар сари талпинамиз. Алғов-далғов ҳаётнинг ўнқир-чўнқир йилларида яраланиб, бизнинг кунларга омон етиб келган ўзбекона маънавиятимиз ҳақида ўйлаймиз. Мана шу маънавият учун жон фидо қилган зотлар кўз ўнгимиздан ўтадилар. Ўз аждодлари тақдирига бефарқ қараб, улардан юз ўгирган киши ҳалокатга маҳкумдир. Шундоқ экан, биз ўзбекнинг ўзбеклигини дунёга танитган кишиларни ҳамиша кўз устида, дил тубида сақлашга бурчлимиз. Доимо эл ардоғида юрган бундай кишилар орасида Жўрахон Султоновнинг ҳам муносиб ўрни бор. Зеро, унинг хонишлари мангуликка дахлдор. Давр довонлари оша ёзув ликопларида, шогирдлар ижросида яшаб келаётган ширали овоз ўз соҳибини мангулик сари элтмоқда.

Фарида БЎТАЕВА

АДИБАНИНГ ҚУВОНЧИ

Шу йил 18 ноябр куни пойтахтимиздаги "Баҳор" концерт залида Равелнинг "Чап қўл учун концерт"и ва Франкнинг "Симфоник вариациялар"и янграйди. Мусиқаларни пианиночи Адиба Шарипова ва Зоҳид Ҳақназаров раҳбарлигидаги Ўзбекистон Миллий симфоник оркестри ижро этадилар.

Ана шу бўлажак концерт сабаб бизда Адиба Шарипова билан учрашиш истаги туғилди. Очиғи, мен созандалар, айниқса, пианино чалувчилар билан суҳбатлашиш жуда қийин бўлса керак, деб ўйлардим. Чунки уларнинг ижроларини кузатган бўлсангиз, шу қадар оҳанг бағрига, мусиқа оламига шўнғиб кетадиларки, шундай вақтда ташқи оламдан узилиб қолгандек, фақат куй уммонига ғарқ бўлгандек туюладилар. Менинг тасаввуримда улар хаёлот кишилари. Йўқ, Адиба билан биринчи учрашувнинг ўзиёқ бу моҳир созанданинг нақадар ажойиб суҳбатдош эканини кўрсатди.

— Бугун мана шундай созанда сифатида суҳбатлашиб ўтирганим учун, аввало, онамга раҳмат айтишим керак. Чунки менинг ҳар томонлама камол топишим учун онам уйимизда барча шарт-шароитни яратишга ҳаракат қиларди. Эрта билан уйғониб кўз очганимда, кўзим гўзал нарсаларга тушиши учун шифтга махсус турли манзаралар чиздирганди. Деразамиз кўчага қараган бўлиб, унинг тагида бир туп олча дарахти бор эди. Ана шу дарахт баҳорда гуллаганда худди ойна гуллаб тургандек туюларди менга. Яна Успенский номидаги мусиқа мактабининг ўқитувчиси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи Тамара Попович, Чайковский номидаги Москва консерваториясининг дунёга машҳур музикачилари Лев Оборин, Веса Горнастаева, Павел Месснернинг ҳам хизматлари катта. Шунингдек, мени ҳамиша, жуда кичиклигимданоқ Ван Клиберн ижроси ўзига мафтун этиб келади.

Шуни алоҳида айтиш керакки, 11-12 ёшидан мухлислари ҳузурида ижрочилик маҳоратини намойиш этиб келаётган Адиба Шарипова ижрочилар орасида энг кўп концертларда иштирок этади. У биринчи навбатда ўзимизнинг — ўзбекистонлик композиторлар асарларининг ижрочиси ва тарғиботчисидир. Шунинг учун ҳам Нурилла Зокиров, Рустам Абдуллаев, Д. Янов-Яновский, Дилором Сайдаминова, Румил Вилданов мусиқалари учун ижросида бетакрор жаранглайди. Зеро, Адиба мусиқанинг миллий илдизларини чуқур ҳис этади, халқ чолғуларининг ўзига хос томонларини жуда яхши билади. Буларнинг ҳаммаси шарқона мусиқий образларни эркин оҳангларда чизиб бера олишини таъминлайди. Агар 1984 йили "Ўзбектелефильм" студиясида суратга олинган "Адиба Шарипова ижро этади" номли филмни кўрсангиз бунга яна тўлароқ ишонч ҳосил қиласиз. Филм-концерт дастури асосан Абдуллаевнинг концерти, Вилдановнинг "Байрамона" фрагменти, Сайдаминованинг "Сайёра" "Шоирга бағишлов" асарларидан ташкил топган. Шу ўринда бир нарсани очиқ айтиш керакки, созандалар ўз репертуарини кўпроқ классик композиторлар асарлари билан бойитишга ҳаракат қилади. Албатта, Адибанинг репертуарида ҳам С. Рахманинов, С. Франк, Ф. Лист, И. Брамс, М. Равель каби рус ва жаҳон классикларининг энг сара асарлари бор. Лекин гап шундаки, у биринчи навбатда ўзбекистонлик муаллифларнинг асарларини тарғиб этишга эътибор беради. Биз бунинг сабабини сўрадик.

— Биласизми, халқимиз "Мусофир бўлмагунча, мусулмон бўлмайсан", деб бежиз айтмаган экан. Мен Москва консерваториясида ўқиб юрган кезларимда буни аниқ ҳис этдим. Мусофирликда кўпроқ ўз юртингнинг қадрига етар экансан киши. Аввало, ўз юртингнинг фидойиси бўлишинг керак. Шунинг учун ўзимизнинг композиторларимизнинг деярли барча асарларини ижро этганман, десам муболаға бўлмаса керак. Кейин, тўғрисини эътироф этиш керак, бизнинг композиторларнинг ҳам жаҳон миқёсига чиқишга арзигулик асарлари бор. Масалан, Нурилла Зокировнинг оркестр билан ижро этиладиган фортепиано учун "Концерт"ини Болгарияда муваффақият билан ижро этганман.

Адиба нафақат Болгарияда, балки Франция, Греция, Португалияда ҳам ўз маҳоратини намойиш этган. "Кончертино Прага" Халқаро конкурсида IV ўринни, республика пианиночилар конкурсида III ўринни эгаллашга муваффақ бўлди, Кубада ўтган XI жаҳон ёшлар фестивалида иштирок этди. Шунингдек, собиқ иттифоқнинг деярли барча мамлакатларида ўз маҳорати билан мухлисларни хушнуд этди.

Адиба Шарипованинг ижрочи сифатидаги ўзига хос хусусияти шундаки, унинг ижро услубида Шарқ ва Ғарбнинг ғаройиб уйғунлиги кўзга ташланади. Бу ҳол унинг ҳаётий фалсафасида ҳам, дунёқараши, касбий маҳорати, репертуар танлаш жараёнида ҳам яққол сезилади.

— Ғарб классикларини чалаётганимда, истайманми-йўқми, шарқона услубим сезилиб туради,— дейди Адиба.— Шарқ одамларининг табиати юмшоқ ва иссиқ. Айнан шу ва шунга ўхшаш жиҳатлар мусиқага ўтиши табиий.

Биз Адиба Шарипованинг репертуар танлаш услуби билан қизиқдик.

— Илгари истаган ўзимга ёққан асарни репертуаримга киритаверардим. Ҳозирги кунда сал бошқача йўл тутяпман. Ҳадеб одамлар эшитиб ўрганган нарсаларни эмас, бирор алоҳида, ўзига хос, антиқа бир янгиликни тақдим этиш устида бош қотиряпман. Шу маънода яқинда "Баҳор" концерт залида ўтадиган дастурга Марис Равелнинг фақат чап қўл учун ёзилган Концертини тайёрладим. Равелнинг чуқур драматизмга бой бу асари фронтда ўнг қўлидан айрилган австриялик пианиночи Витгенштейннинг илтимосига кўра ёзилган.

Шуни ҳам айтиш керакки, Равелнинг бу Концерти кейинги 35 йил ичида Ўзбекистонда ижро этилмаган.

Биз ҳам Адибахоннинг қувончига шерикмиз. Ўйлаймизки, унинг 18 ноябрдаги ўзига хос концерт дастури мухлисларни бефарқ қолдирмайди.

Сиз ҳам, азиз муштарийлар, мусиқа оғушида ўзингизни бахтли ҳис этишни, гўзалликка ошно бўлишни истасангиз "Баҳор" концерт залига келинг. Ҳеч армонингиз қолмайди.

Гулчеҳра УМАРОВА

Алоқа вазирлиги «Матбуот уюшмаси»
"Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетасига ОБУНА 64593 (нашр кўрсаткичи)
обуна сони
1995 йил учун (ойлар бўйича)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Қаерга
(почта кўрсаткичи) (манзил)
Кимга
(насаби; исми ва отаси исмининг бош ҳарфлари)

ГАЗЕТАНИ ЕТКАЗИШ ВАРАҚЧАСИ

п.в. жойи
64593 (нашр кўрсаткичи)
"Ўзбекистон адабиёти ва санъати" (нашр номи)
обуна: баҳоси сўм; обуна сони
янги манзилга юбориш: баҳоси сўм
1995 йил учун (ойлар бўйича)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Қаерга
(почта кўрсаткичи) (манзил)
Кимга
(насаби; исми ва отаси исмининг бош ҳарфлари)

Азиз муштарийлар!

"Ўзбекистон адабиёти ва санъати"га обуна бўлишни унутманг.

Обуна баҳоси:

бир йилга 174 сўм
олти ойга 87 сўм
уч ойга 43 сўм 50 тийин.

Ўлмас Раҳимбекович УМАРБЕКОВ

Ўзбек адабиёти ва санъати оғир жудоликка учради. Ўзбекистон халқ ёзувчиси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, республика Давлат мукофотининг лауреати Ўлмас Раҳимбекович Умарбеков узоқ давом этган оғир касалликдан сўнг 60 ёшида вафот этди.

Ўлмас Умарбеков 1934 йилда Тошкент шаҳрида туғилди. Тошкент Давлат университетида таҳсил олди. Иш фаолиятини Ўзбекистон радиоси муҳаррирлигидан бошлади. Кейин бир неча йил Ўзбекистон Республикаси марказий раҳбар органларида масъул лавозимларда ишлади. "Ўзбекфилм" киностудиясининг директори вазифасида хизмат қилди. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг раиси, Ўзбекистон маданият вазири ва Ўзбекистон Вазирлар Кенгаши Раисининг ўринбосари каби юксак лавозимларда фаолият кўрсатди.

Ўлмас Умарбеков ўзбек китобхонларига "Бобоёнғоқ", "Болгар қўшиқлари", "Кимнинг ташвиши йўқ" каби ҳикоялар тўплами билан танилди. Сўнг йирик насрий жанрларда қалам тебратиб, "Севгим — севгилим", "Дамир Усмоновнинг икки баҳори", "Ёз ёмғири" каби қиссалари, "Одам бўлиш қийин", "Фотима ва Зуҳра" романларини яратди.

Ўлмас Умарбеков атоқли драматург ва моҳир киносценарийчи эди. Унинг қаламига мансуб "Комиссия", "Қиёмат қарз", "Шошма, қуёш", "Кузнинг биринчи куни", "Ўз аризасига кўра", "Туҳмат" асарлари мамлакатимиз ва хорижий давлатларнинг театрларида саҳналаштирилиб, томошабинлар муҳаббатига сазовор бўлди.

У ўзбек миллий маданияти ва санъати ривожига салмоқли ҳисса қўшган катта истеъдод эгаси эди. Шу туфайли ҳам унинг бу соҳадаги хизматлари бир қатор юксак давлат мукофотлари билан тақдирланди.

Ажойиб инсон, атоқли санъаткор, қобилиятли ташкилотчи раҳбар Ўлмас Умарбековнинг ёрқин хотираси халқимиз ва адабиётимиз ихлосмандлари қалбида абадий яшайди.

И.КАРИМОВ, Э.ХАЛИЛОВ. А.МУТАЛОВ, И.ЖЎРАБЕКОВ, С.САИДҚОСИМОВ, Т.АЛИМОВ, Х.ЖЎРАЕВ, Э.ВОҲИДОВ, Э.ҲАЙИТБОЕВ, М.ҚАЮМОВ, Ж.КАМОЛ, А.ОРИПОВ.

Сарвар Олимжонович АЗИМОВ

Ўзбек адабиёти оғир жудоликка учради. Ўзбекистон халқ ёзувчиси Сарвар Азимов узоқ давом этган касалликдан сўнг вафот этди.

Сарвар Азимов 1923 йилда Жиззах шаҳрида туғилди. Тошкент Давлат университетида таҳсил олди. У Ўзбекистон радио қўмитасида, Ўзбекистон Фанлар академиясида, турли давлат ва жамоат муассасаларида масъул вазифаларда ишлади. 1957—59 йилларда Республика маданият вазири вазифасида ишлади. Республика Министлар Совети раисининг ўринбосари, Ташқи ишлар вазири лавозимларида хизмат қилди. 1969—74 йилларда Ливанда, 1974—80 йилларда Покистонда элчи вазифаларида фаолият кўрсатди. 1980 йилда у Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг раиси этиб сайланди. Кейин Ташқи ишлар вазири лавозимини эгаллаб турди.

Сарвар Азимов эл орасида драматург ва адабиётшунос олим сифатида танилдидир. Унинг "Қонли сароб", "Замон драмаси", "Юлдузлар жамоли" драмалари саҳналаштирилган. "Кўзлари чўлпон" қиссаси нашр этилган. У кинодраматургияда ҳам қалам тебратган. Унинг сценарийлари асосида "Оппоқ тонг қўшиғи", "Ватан фарзандлари", "Ойдин саҳифалар" филмлари суратга олинган. Сарвар Азимов катта адабиётшунос олим, бир неча тадқиқотлар ва дарсликларнинг муаллифидир.

Сарвар Азимов бир неча орден ва медаллар, Ўзбекистон халқ ёзувчиси унвони билан тақдирланган.

Таниқли жамоат арбоби, ёзувчи ва олим Сарвар Азимовнинг хотираси қалбимизда узоқ яшайди.

Бир гуруҳ ўртоқлари

НАШРГА КАФОЛАТ БОР — ЯХШИ АСАР КЕРАК

(Давоми. Боши 2-бетда)

тўпламларини, қиссаларни нашр этишдан бошлаш маъқул. Чунки бугунги ўзгаришлар ушбу кичик жанрдаги асарларда яққолроқ намоён бўлмоқда. Шунингдек, ижодкорларнинг энг яхши асарлари сайланмалар ҳолатида чоп этилса, бундан ҳам китобхонлар ютган бўларди.

Ҳозирги вақтда қоғоз тақчиллиги ҳақида кўп айтилмоқда. Тўғри, бунга ижодкорлар гувоҳ бўлиб туришибди. Лекин, очиғини айтганда, адабиётимиз учун қоғознинг сероб бўлган пайтини эслай олмайман. 80-йиллардаги тажрибадан келиб чиқиб бир нарсани айтай. Ўшанда қоғознинг 40 фойизидан ортиғи рус тилидан таржима қилинган асарларга сарфланарди. 30 фойиздан ошиғи рус тилидаги асарлар нашрига кетарди. Ўртача 28-30 фойиз қоғоз ўзбек адабиёти нашрларига бериларди.Ҳозир эса қоғознинг 75 фоизи ўзбек нашрларига сарфланмоқда. Қўмитанинг ўзбек ижодкорлари билан ҳамкорлиги ҳам ғоят ўринли.

Адабиётшунос олим Озод ШАРАФИДДИНОВ ўзи фаолият кўрсатаётган "Хазина" нашриёти ҳақида, унда нашр этилган асарлар тўғрисида, келгуси режалари хусусида гапирди. Ўзбек адабиёти нумуналарини кашф этиш борасида қўмита билан бу нашриёт ўртасида ҳамкорлик ўрнатиш таклифини ўртага ташлади. У сўзида давом этиб бундай деди: "Давра суҳбатнинг мавзуси ғоят актуал. Лекин уни ўқиб кўнглимда бир ҳадик уйғонди. Сабаб шундаки, яқин ўтмишимизда адабиётимизда озмунча мавзулар, шиорлар ўртага ташланмади дейсиз. Уларнинг ҳаммаси долзарб эди. Бироқ бу долзарб мавзуларда сийқа, бир хил қолипдаги зерикарли асарлар пайдо бўларди. Қаҳрамонлар асосан ташаббускор, бошқаларга намуна бўладиган, ғоявий жиҳатдан чиниққан, ҳеч бир хато қилмайдиган инсонларга айланарди. Натижада долзарб мавзуда янги асар яратилардию, аммо унинг умри олти ойдан ошмасди. Мен истиқлол адабиёти ва унинг янги қаҳрамонлари қисмати ҳам ана шундай бўлиб қолмаслигини истайман.

Қолаверса, мустақиллик адабиёти деганда энди яратиладиган асарларнигина эмас, бу мавзуда ёзилган адабиётимиздаги энг яхши асарларнинг ҳаммасини тушунишимиз керак. Бошқачароқ айтганда, истиқлол йўлида хизмат қилган аввал яратилган асарлар ҳам нашр этилиши зарур. Шу билан бирга, кейинги уч-тўрт йилда нашриётлар папкасида чоп қилишга тайёрланган асарлар ҳам китоб ҳолида чиқарилса маданиятимизга ҳам иқтисодий ҳам маънавий фойда келтирган бўларди".

— Баъзан газета ва журналлар саҳифаларида ҳар хил йиғин анжуманларда "Мустақиллик адабиёти — янги адабиёт" деган сўзларни ўқиб ёки эшитиб қоласан. Бу фикрга қўшилиб бўлмайди. Чунки вақт ўтиши ёки давр янгиланиши билан адабиёт янгидан пайдо бўлмайди. Адабиёт азалий, мангу. Аждодларимиз Юсуф Хос Ҳожиб, Аҳмад Яссавий, Алишер Навоий, Бобур, Огаҳий, Абдулла Қодирий, Чўлпонлар бошлаб берган ва давом эттирган адабиёт анъаналарини биз ҳам давом эттирамиз. Унда фақат давр ўзгариши билан янги оқимлар, янги қаҳрамонлар, янгича ифода воситалари пайдо бўлиши мумкин холос.

Шунинг учун мустақиллик адабиёти ҳақида гап борганда фақат янги яратилган асарларни назарда тутиб, меросимизни рад қилиш йўлидан бормаслигимиз керак,— деб баҳсга қўшилди шоир Муҳаммад АЛИ.

Давра суҳбатда ижодкорлардан Ҳасан ТЎРАБЕКОВ кўрик-танловга энг яхши бадиий таржима асарларини ҳам киритиш тўғрисида таклиф қилди. Худойберди ТЎХТАБОЕВ бугунги кунда илмий-оммабоп асарлар нашрини кучайтириш зарурлигини таъкидлади. Норбой ХУДОЙБЕРГАНОВ, Раҳимжон ОТАЕВ кейинги йилларда яратилган асарлардаги қаҳрамонлар характерлари, Ўткир ҲОШИМОВ ва Муҳаммад САЛОМ янги яратилган асарлар хусусида мулоҳазалар билдирдилар. Собит МАДАЛИЕВ адабий-бадиий журналларга эътиборни кучайтириш, янги асарларнинг кўпроқ нашр этилишига йўл очиб бериш ҳақида тўхталди. Давра суҳбатни давлат Матбуот қўмитаси раиси Рустам ШОҒУЛОМОВ якунлади.

Йиғилишда "Истиқлол: янги давр ва янги қаҳрамон" кўрик-танловини ўтказиш тўғрисидаги таклиф қабул қилинди. Кўрик-танловнинг низоми ишлаб чиқилди. Уни ўтказишдан кўзда тутилган мақсад миллий тафаккур, истиқлол, мустақиллик ғояларининг бадиий адабиётдаги тўлақонли талқинини яратиш, республика адибларини шу йўналишда ижод қилишга даъват этиш ва кафолатли имкониятлар топиб беришдан иборат қилиб белгиланди.

Камол МАТЁҚУБОВ

ҚЎҒИРЧОҚЛАР ДУНЁ КЕЗАДИ

Ўтган октябр ойи Республика қўғирчоқ театри учун унутилмас хорижий сафарларга анча бой бўлди. Театрнинг бир гуруҳ актёрлари 3-7 октябр кунлари Туркиянинг Бурса шаҳрида Соя театрлари иштирокида ўтказилган "Қоракўз" Халқаро фестивалида муваффақиятли қатнашдилар. Улар фестивалда "Буюк ипак йўлидаги карвонсарой" спектаклини турк тилида намойиш этдилар. Асарни турк тилига Акберт Борух таржима қилган. Саҳнани истеъдодли рассом Руслан Камолиддинов безаган. Асосан беш нафар актёр иштирок этадиган мазкур спектакл туркиялик томошабинларга жуда манзур бўлди. Бу ҳақда фестивал кунлари "Бурса" газетасида қизиқарли хабарлар, мақола ва суратлар мунтазам эълон қилинди.

Театрнинг яна бир гуруҳ санъаткорлари 10-20 октябр кунлари Покистоннинг Лоҳур шаҳрида ўтказилган II Халқаро қўғирчоқ театрлари фестивалида қизғин иштирок этдилар. Фестивал мамлакатнинг энг йириқ — Ал Ҳамро маданий марказида бўлиб ўтди. Унда жаҳоннинг 42 мамлакатидан келган машҳур қўғирчоқ театрлари қатнашиб, турли мавзудаги ранг-баранг спектаклларини намойиш қилдилар. Ўзбекистонлик қўғирчоқ театри санъаткорлари драматург Н. Ҳабибуллаевнинг "Фотиманинг саргузаштлари" спектаклини урду тилида ижро этдилар. Спектаклга фестивалнинг махсус мукофоти берилди.

— Театр ижодий жамоасининг жаҳон фестивалларида қатнашиши анъанага айланиб боряпти, — дейди театр директори Ширин Каримова, — ўтган йиллар давомида Франция, АҚШ, Болгария, Бирма, Ҳиндистон, Германия сингари мамлакатларда ижодий сафарларда, фестивалларда иштирок этиб, фахрли ўринларни қўлга киритганмиз. Покистонда иккинчи марта бўлишимиз. Бизни фестивал президенти Фаизан Пирзода таклиф қилди. Лоҳурда ака-ука Пирзодаларнинг хусусий театри бор. Спектаклни урду тилида ўйнаганимиз учун покистонлик томошабинлар олқишлар билан кутиб олдилар. Билетлар топилмади. Спектаклнинг бу қадар муваффақият билан ижро этилишида Тошкент Давлат консерваторияси Шарқ мусиқашунослиги кафедраси катта ўқувчиси Зиёдулла Насуллаевнинг хизматлари жуда катта. У киши, аввало, таржимон сифатида асарнинг урду тилида жаранглашида жиддий ёрдам берди. Ва ҳар бир спектаклдан сўнг урду тилида чиройли қўшиқлар ижро этди. Ҳатто Исломободда бўлиб ўтган ҳунармандларнинг Биринчи Халқаро фестивалида ҳам Зиёдулла Насуллаев ижросидаги урдуча қўшиқ билан якунланган ўзбекистонликлар учун катта фахр.

Ширин опанинг гапларида жон бор. Покистонда бўлган ҳар иккила фестивалда ҳам ўзбекистонлик санъаткорлар фахрий ўринларни эгалладилар. Уларнинг энг сара чиқишлари мамлакат телевидениеси орқали бир неча бор намойиш этилди. Вақтли матбуотда кенг ёритилди. Бу ўзбек санъатининг жаҳон саҳналари бўйлаб парвоз этаётганлигини кўрсатади.

— Покистонда бўлган фестиваллар ҳар томонлама қизиқарли ўтди, — дейди Ўзбекистон делегацияси раҳбари, республика маданият ишлари вазири муовини Баҳодир Абдураҳимов, — турли мамлакатлардан келган турли соҳанинг ҳунармандлари, санъаткорлари ўз санъатларини намойиш этиш билан бирга, тажриба алмашдилар, келажакда ўзаро ижодий ҳамкорлик қилиш режаларини белгилаб олдилар. Маданий алоқаларни йўлга қўйиш имкониятлари очилди. Келгусида Ўзбекистонда ҳам шундай фестивалларни ўтказса бўлади, деб ўйлайман...

Хуллас, мустақиллик шарофати билан ўзбекистонлик ҳунармандлар, санъаткорлар халқаро фестивалларда қатнашиб, ўз маҳорат ва истеъдодларини намойиш этмоқдалар. Энг муҳими, дунё халқари Ўзбекистонинг санъати ва маданиятидан кенг хабардор бўлаётганлиги ҳаммамизни қувонтиради. Янада илҳом ва жасорат билан ижод қилиш чорлайди.

А. ЖЎРАЕВ

УЛУҒБЕКНИНГ НУРЛИ СИЙМОСИ

Қизилтепа туман маданият, уйи ижодий жамоаси Мухтор Ашрафий номидаги мактаб, Сомий Бўстоний номидаги ўрта мактаб ўқувчилари билан ҳамкорликда "Улуғбекнинг нурли сиймоси" мавзусида тайёрланган театрлаштирилган томошани мухлислар ҳукмига ҳавола этдилар. Улуғ бобоколонимиз ҳаёти, авлодларга қолдирган улкан мероси, Мовароуннаҳр салтанатида тутган ўрни ҳақида ҳикоя қилувчи мазкур томошани Мансуржон Арслонов саҳналаштирган, Мақсуд Шайхзоданинг "Мирзо Улуғбек" фожиаси, Одил Ёқубовнинг "Улуғбек хазинаси" романларидан олинган саҳналар, Шойимжон Умаров раҳбарлигидаги "Оқ олтин", Гулнорахон Турсунова раҳбарлигидаги "Қора сочим" ансамбларининг мақом йўлида қуйилган ашулалари томошага файз киритди.

ОЛИС ЮЛДУЗ ЁҒДУСИ

Хатирчи туман марказий кутубхонаси ва маданият уйи ижодий ходимлари Мирзо Улуғбек таваллудига бағишлаб "Олис юлдуз ёғдуси" деб номланган янги томошани саҳналаштирдилар. Ота-боболаримиз орзулари акс этган, уларнинг зиддиятларга тўла ҳаёти ўз аксини топган Мирзо Улуғбек тимсолидаги томошани мухлислар қизиқиш билан кутиб олдилар. Комилхон Дусаева сценарийси асосида Ортиқжон Аҳмедов саҳнага олиб чиққан мазкур томошада Зайнабхон Раҳимова, Суннат Бобоноров, Аҳмаджон Жўраев яратган образлар кўпчиликка манзур бўлмоқда.

МУҲАББАТГА ТЎЛСИН БУ ОЛАМ

Ёшларга бағишланган ранг-баранг куй ва қўшиқлари билан Навоий вилоятида кўплаб мухлислар орттирган "Ак-тау" (Оқ тоғ) қозоқ ашула ва рақс халқ ансамбли "Муҳаббатга тўлсин бу олам" мавзуидаги янги мусиқий дастурини томошабинларга тақдим этдилар. Муҳаббат, ёшлик, севги ҳақидаги киши дилига хушнудлик бахш этувчи қўшиқлар эстрада шинавандалари томонидан катта қизиқиш билан кутиб олинди. Дастурни ансамблнинг бадиий раҳбари Каримберди Абдукаримов саҳналаштирган.

КАМАЛАКЛАР ЖИЛОСИ

Андижон вилоят болалар ва ёшлар ижодиёти маркази қошида фаолият кўрсатаётган "Истиқлол" рақс ансамблининг "Камалаклар жилоси" деб номланган рақслар гулдастаси мухлислар томонидан катта қизиқиш билан кутиб олинди. Ансамблнинг бадиий раҳбари Рустамжон Исмоилов ва Гулчеҳра Исмоилова саҳналаштирган мазкур концерт томошасида ўзбек халқ рақслари билан бир қаторда ҳинд, афғон, араб ва тожик халқларининг ҳам мафтункор рақслари ўрин олган. Ансамбл иштирокчиларидан Дилором Ҳусанова, Муҳайё Ортиқова, Оҳиста Мадраҳимова, Наргизахон Икромова ижро этаётган жозибали рақслар барчага манзур бўлди.

БОЛАЛАР АСКИЯ АЙТГАНДА

Асака шаҳар Беруний номидаги 7-ўрта мактаб қошида ташкил этилган "Аскиячи болалар" театр-студияси ижодий жамоаси "Болалар аския айтганда" деб номланган янги театрлаштирилган томошани мухлислар эътиборига ҳавола этдилар. Студиянинг бадиий раҳбари Жумавой Хуралиев томонидан саҳналаштирилган мазкур томоша "Боланинг тили ширин", "Аскиячи болалар", "Қувноқлар куйлаганда" каби турли кўринишлардан иборат.

ЎЗБЕКИСТОН ОҲАНГЛАРИ

Андижон вилояти болалар ва ёшлар ижодиёти уйи қошида фаолият кўрсатаётган "Ўзбекистон оҳанглари" доирачилар ансамбли ижодий жамоаси "Даврани кенгроқ олинг" номли томошани намойиш этдилар. Рустамжон Исмоилов саҳналаштирган шўх-шодон доира оҳангларидан иборат бу дастурни мусиқа ихлосмандлари қизиқиш билан қарши олдилар.

Салоҳиддин СИРОЖИДДИНОВ

"ҚЎҚОН МИНОРИ" ДОРБОЗЛАРИ

Санъат — дунёдаги энг ноёб эзгуликлардан бири. Аскиябозлик, яллачилик, қўшиқчилик, карнай, сурнай, ноғорабозлик каби кўпгина санъат турлари ҳам халқ томошаларидаги гавжум давра — айнан дор ўйинларидан бошланган бўлса ажаб эмас. Зеро, кўҳна Шарқдаги дор томошалари, дорбозлик ўйинлари тарихи эрамиздан аввал Римда бунёд этилган амфитеатрлардан ҳам қадимроқ — тахминан бундан икки ярим минг йил муқаддам даврга бориб тарқалади.

... Дор остидаги масхарабозларнинг ҳазил-мутойибалари янгроқ карнай-сурнай ва ноғора садолари остида ёғочоёқ ва отўйинларга, катта дор томошаларига уланиб кетди. Дорбозларнинг ҳавозалар ўртасидаги "ҳайя—ҳайя" деб номланган оёқ ўйнатиб юришлари, икки-уч киши бир-бирининг елкасига мингашиб дорда юрадиган "Пирамида" ўйинлари, дор устида умбалоқ ошишлари, олд ва орқа томонга шамолдек елиб-югуришлари, оёққа пичоқ боғлаб югуришлари, лангарни ҳавода айлантиришлари сингари томошаларини мухлислар бир олам ҳаяжон билан кутиб олдилар.

Кўҳна ва навқирон Қўқон шаҳри — Ҳўқанди латиф фан, маданият, маърифат, санъат намояндалари макони бўлиш билан бирга, уста дорбозлар маскани ҳамдир. Яқин ўтмишда Усмонжон дорбоз, Назиржон Исмоилов, Мадаминжон Юсупов каби дорбозлар қўқонликларга маданий-хизмат кўрсатишган. Айни пайтда эса Қўқон шаҳар Муқимий номидаги маданият ва истироҳат боғи қошида уларнинг шогирдларидан иборат "Қўқон минори" деб номланган дорбозлар гуруҳи фаолият кўрсатмоқда. Гуруҳ раҳбари Аҳаджон Муродов, масхарабозлар Муҳаммаджон Муродов, Эгамназар Пирматов, полвон Ўктамжон Юсупов, сурнайчи Ҳабибулло Неъматов, дорбозлардан ака-ука Икромжон ва Исмоилжон Қўлдошевлар, Акромжон Тошболтаев, етти ёшли Мансуржон Неъматуллаев ва олти ёшли Бобуржон Алимқуловнинг санъат ва маҳоратларидан кўпгина байрам ва сайлларда томошабинлар баҳраманд бўлишмоқда.

Дорбозликнинг нақадар машаққатли ва мураккаб санъат эканлигини кўпчилик билади. Лекин дор тикиш ҳам ўзига хос бир санъатдир. Одатда дорлар шамол йўналишини ҳисобга олиб, кунботар томонга қаратиб қурилади. Акс ҳолда ёнбошдан эсган шамол дорбозни учириб кетиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳозир тикланаётган катта дорларнинг баландлиги 14 метр, сим дорларнинг бўйи эса 5 метрга етади.

"Қўқон минори" гуруҳининг дорбоз ва масхарабозлари ўтган йиллар давомида катта муваффақиятларга эришдилар. Улар 1990 йил Тошкентда ўтказилган жумҳурият дорбозлари кўригида, 1992 йил Чимкентда бўлиб ўтган "Кулги ярмаркаси"да, атоқли сўз устаси Ижроқўмбува (Турсунбува) Аминов таваллудининг 100 йиллиги муносабати билан Қўқонда ўтказилган аскиячилар танловида ғолиб чиқишган. Айни пайтда улар навбатдаги жумҳурият дорбозлари кўригига қизғин ҳозирлик кўришмоқда.

Яқинда Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги ҳайъатининг қарорига кўра, қўқонлик дорбозларнинг кўп йиллик меҳнатлари муносиб тақдирланиб, "Қўқон минори" гуруҳига "Халқ бадиий ҳаваскорлик жамоаси" унвони берилди.

Гуруҳ раҳбари Аҳаджон Муродов билан узоқ вақт суҳбатлашдик. Ҳозир барча соҳаларда бўлгани каби бу гуруҳнинг ҳам талайгина муаммолари борлиги аён бўлди. Ҳатто баъзан оддий автобуснинг носозлиги туфайли жумҳуриятимиз бўйлаб ижодий сафарга чиқишнинг ҳам имкони бўлмай қолаётган экан. Ноёб ҳунар соҳиби бўлган дорбозларимиз учун янада етарли шарт-шароит яратиб, алоҳида моддий-техника асосини ҳозирлаб қўйсак, жуда яхши бўларди. Шундагина бу қадимий санъатимизни жумҳуриятимиз меҳмонлари ва қардошларимизга тағин ҳам яққолроқ намойиш этиш имкони туғиларди.

Солномаларга ва қомусларга назар ташласак, ёруғ дунёнинг саноқли мамлакатларидагина дорбозлик санъати мавжуд экан. Умид қиламизки, яқин келажакда "Қўқон минори" дорбозлари жонажон Ўзбекистонимиз довруғини дунёга ёйишса ажаб эмас.

Абдумалик ИСОМИДДИНОВ

БИЛДИРИШ

1994 йил, 17 ноябр соат 15 да Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида (Ж. Неру кўчаси, 1-уй) буюк озарбайжон шоири ФУЗУЛИЙ таваллуд топган куннинг 500 йиллигига бағишланган мушоара ўтказилади.

Мушоарани шоирлар Миразиз АЪЗАМ ва Маъруф ЖАЛИЛ бошқарадилар.

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ КОТИБИЯТИ

ЯНГИ КИТОБЛАР

Маҳалла меҳри

"Маҳалла — ижтимоий-сиёсий ҳаётимизнинг кўзгусидир, халқимизнинг энг сара анъаналари, урф-одатлари, хусусан, меҳр-шафқат, мурувват, тўйда ҳам, азада ҳам эл-улуснинг ҳамжиҳатлиги маҳалла ҳаётида ёрқин намоён бўлмоқда", — деган эди юртбошимиз Ислом Каримов ўз суҳбатларининг бирида. Ҳа, кейинги пайтларда маҳаллалар ҳаётига эътибор давлат сиёсати даражасига кўтарилгани, қизиқиш ортаётгани бежиз эмас. Зеро, маҳалла — мамлакатнинг ишончли бўғини, чинакам устуни, пойдеворидир. Тарих фанлари номзоди Шавкат Миролимовнинг "Маҳалла меҳри" деб номланган рисоласи худди шу долзарб мавзуга — маҳаллалар ҳаёти, уларда уюштирилаётган ибратли тадбирлар, ташкилий-тарғибий ишлар, маҳалла ҳаракати жонкуярлари, фидойи инсонларга бағишлаган. Қаламга олинган мавзуларнинг чуқур ва ишонарли ёритилгани, таҳлил қилингани ҳам бежиз эмас. Рисолага Тошкент шаҳар ҳокими Козим Тўлаганов сўз боши ёзган. Китобчани "Наврўз" нашриёти илмий-оммабоп нашрлар сирасида 5000 нусхада чоп қилган.

ОБУНА—95

МУҲАРРИРЛАР НИМА ЎҚИШАДИ?

Рубен САФАРОВ ("Правда Востока"):

— Албатта, "Правда Востока"да берилаётган ҳамма нарсани ўқийман. Республикамизда чиқадиган етакчи газеталарни кузатиб бораман, улар ичида кунт билан ўқиладиганлари ҳам бор, шунчаки кўз югуртириб чиқадиганлари ҳам бор. Уйда "Труд", "Рабочая трибуна", "Аргументы и факты", "Деловой курьер"ни ҳамда "Свободная мысль" журналини олиб ўқийман. Мана шу журнални бошқа муҳаррирларга ҳам тавсия қилган бўлардим, жуда қизиқарли, фикрингизни чархлайдиган нашр. "Известия" ва бошқа Россия нашрларини топиб ўқишга ҳаракат қиламан, москвалик дўстларим менга иқтисод ва бизнес муаммоларига оид газета-журнал, мақолаларни юбориб туришади. Халқаро ахборотларга ташналик сезилганда туркча, русча, ҳиндий, инглиз, немис тилларида телерадиодастурлар билан "қулоқ қондираман".

Обуна масаласига келсак, унинг оғири ҳам, енгили ҳам ҳамма газета учун бир хил кечмоқда. Бундан биз ҳам четда эмасмиз. Муштарийларимизга афзаллик яратиш учун тадбирлар ўйлаяпмиз. Мақсад — халққа кенгроқ кириб бориш. Афсуски ҳаммагаям ёрдам ёки имтиёзлар яратиб беришнинг иложи йўқ. Шунга қарамай, биз баъзи ўқувчиларимиз (нафақа олувчилар, уруш иштирокчилари ва меҳнат фахрийлари, "афғончи"лар, жисмонан заифлар)ни — жами 40 нафар кишини ўз ҳисобимиздан обуна қилдирдик. Умуман олганда, обуна мавсумининг муаммолари ўз таҳлили ва ечимини кутиб турибди.

Хуршид ДЎСТМУҲАММАД ("Ёш куч"):

— Менинг назаримда, матбуот бир қатор вазифаларни бажаришга бурчли. Шулардан айримлари: аҳолини ахборот билан таъминлаш; даврни тадқиқ ва таҳлил этиш; халқ орасидаги мавжуд фикр-мулоҳазалар учун ошкора минбарлик вазифасини ўташ; маданий ва маънавий ҳордиқ.

Лоақал, мана шу талаблардан келиб чиққан тақдирда ҳам, ҳозирги ўзбек матбуотидан қониқиш ҳосил қилиш қийин. Матбуотдаги, радио, телевидениедаги журналистларимиз "ахборот", "янгилик" деган сўзнинг мағзи-мағзини чуққурроқ тушунсалар деган умиддаман.

Журналимиз кўз югуртириб ўқиладиган матбуотга айланиб қолишидан худо асрасин. Мутолаа ва обунадан гапирсам, "Литературная газета", "Вопросы литературы", "Литературная учеба", "Философия и жизнь", "Комсомольская правда", "Известия", "Сов. спорт", "Вокруг света", шунингдек, Болтиқбўйи республикаларида нашр қилинадиган газета-журналларни қўмсайман. Ўзимизнинг "Адабиёт ва санъат", "Шарқ юлдузи", "Ёшлик", "Туркистон"имизни мунтазам ўқийман. "Ёш куч"ни ярим хизмат юзасидан, ярим мухлислик билан ўқийман. Хусусан, ўзим "Ёш куч" мухлисларидан хафа эмасман. Келаси йили юбилейчамиз бўлади — журналимиз 10 ёшга тўлади. Шу пайтгача муштарийлар назаридан қолмадик. Келажакда ҳам биз обуначиларимизни, улар эса бизни хурсанд қилади деган умиддаман.

Ойдин ҲОЖИЕВА ("Саодат"):

— Ҳозир одамлар танлаб-танлаб ўқийдиган бўлган. Илгари газета-журналларни талашиб-тортишиб ўқирдик, кўп-кўп обуна бўларди. Энди замон ўзгариб, икки-уч одам биргалашиб обуна бўляпти, ҳар ҳолда халқимизнинг мутолаага, янгиликларга иштиёқи сўниб қолгани йўқ. Мен ўзим деярли барча нашрларни, ўқиб-кузатиб бораман — "Халқ сўзи", "Труд", "Ўзбекистон овози", "Адабиёт ва санъат", "Оила ва жамият", "Туркистон", "Маърифат", айниқса, хотин-қизлар, оила ва тарбия, болалар ҳаётига оид мақолаларни қолдирмай ўқийман. "Гулхан" ва "Ғунча" журналлари — доимий ҳамроҳим.

Ноширлардан, алоқа бўлимидаги ўртоқлардан тилагим: халқимизнинг маърифатли бўлиши, ғурурли бўлиши ҳаммамизга боғлиқ эканини унутмайлик, миллат шаъни, эл-юрт тараққийси, маънавиятимиз газета-журналларнинг савияси, мазмуни, тарғиботига ҳам боғлиқ. "Саодат" журнали авваллар бир миллиондан зиёд чиқарди, ҳозир 135 минг атрофида чиқади. Бошқа нашрларга қараганда, бу сон — жуда кўп. Бошқа, болалар журналларни ҳам кўп нусхада чиқиб келган.

Ўқувчиларимиз, журналларни излаб юрувчилар кўп эди. Демоқчиманки, "Союзпечат" ходимлари айниқса мана шу журналларни арзонроқ пулда ташиб, тарғиботни кучайтирсалар эди. Журналларимиз қанча кўп тарқалса — бундан ўша ўртоқлар манфаатдор-ку. Болалар уйларига, етимларга, кўп болали оилаларга бепул тарқатилса — яна яхши бўларди.

Яна бир истагим — пулдор бизнесменлар пайдо бўляпти, бақувват корхоналар бор,

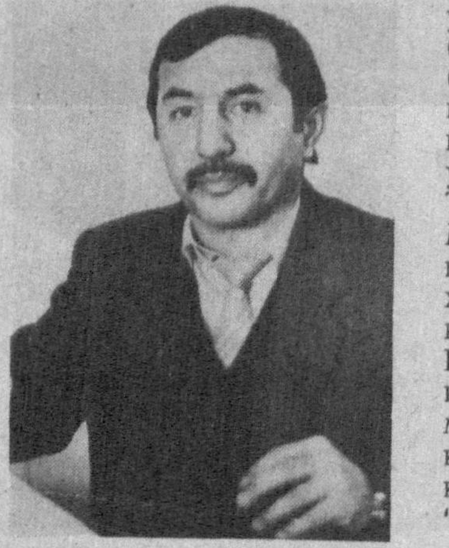

обуна мавсумида улар ўз ҳисобларидан камида ўнта-ўнта оиланинг мутолаасини, обунасини таъминласалар — бу савоб эмасми? Ахир, ўтмишда бойлар мактаб, мадраса қурганлар, китоб сотиб олиб совға қилганлар, ночор, лекин заковатли болаларни топиб ўз ҳисобидан ўқитганлар...

Мавруди келгани учун айтай. Биз энди эзгу ниятлар билан чоп қилинган нашрларни, газета-журналларни асраш маданиятини ҳам ўрганишимиз керак. Бугун чиққан газета ёки журнал — бу тарих, илм, тажриба дегани, у эртанги авлод учун ҳам керак!

Сафар ОСТОНОВ ("Спорт", "Ўзбекистон футболи"):

— Ўзбекистон спорти, футболимиз улуғ воқеалар, улуғ қувончлар ҳадя этиб турибди. Японияга бориб, Осиёни ҳайратга солиб келган йигит-қизларимизнинг муваффақиятлари ўз таҳлилларини кутмоқда. Халқимиз чемпионларни яқиндан танигиси келади, улар ҳақда катта-катта мақолалар ўқигиси келади. Бизнинг газетамизга Ўзбекистон спортини, футболини, шу соҳада қувонч ва муаммоларни ёритишдек шарафли вазифа юкланган. Лекин нашрларимизнинг тарқалиши, эгаларига етиб бориши қониқарли аҳволда эмас. Бизга вилоятлардан, қишлоқлардан телефон қилишади: "нега газетангиз келмаяпти, чиқяптими, тўхтадими, нега кечикяпти?" — деб сўрашади. Ҳатто, бизга айтишларича, мухлисларимиз вокзалларга чиқиб, газета-журналлар

борадиган поезднинг йўлини кутиб туришаркан! Мана, футболга ишқибозлик! Мана, ахборотга чанқоқлик! "Союзпечат"даги ўртоқлар эса "сотилмади" деган гап билан газетамизнинг бир неча сонларини рўкач қилишди. Сабабини текширдик. Ўзбек қишлоқларига рус тилидаги сонлар, руслар кўпроқ яшайдиган жойларга ўзбекча сонлар жўнатилган экан. Ясама ғовларни кўрдингизми? Айниқса, газеталаримиз туман ва қишлоқларимизга уч-тўрт кунлаб кечикиб бориши,

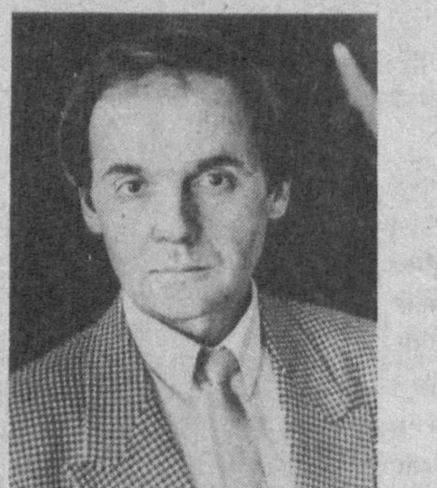

умуман бормаслигини нима билан изоҳлаш мумкин? Ахир бир кун, икки кун кечиккан газета ўзининг аҳамиятини йўқотишини ўша мутасадди ўртоқлар тушунмайдими? Таклифларим: Биринчи, Мамлакатимизда газета-журналларни тарқатиш хизматининг иши, бурчлари қайтадан кўриб чиқилса. Иккинчи. Худди шу вазифаларни бажариш учун муқобил (алтернатив) хизмат қилувчи пунктлар ташкил қилиниб, синовдан ўтказилса, "рақобат" бўлса. Учинчи.

Ҳамма қишлоқларда, жамоа хўжалиги марказларида маърифат, маънавият ва ахборот тарқатиш дўконлари бўлиши таъминланса.

Мен ўзим "Халқ сўзи", "Ўзбекистон овози", , "Туркистон", адабиёт газетамизни мунтазам ўқийман, обуна бўлганман. Мамлакатимизга келиб турган бошқа чет эл спорт нашрларини ҳам олиб, кузатиб бораяпман. Мақсадимиз — ўзбек халқининг спортга бўлган ихлосини янада кучайтириш, ахборот чанқоқлигини қондириш, дунё спорти янгиликларидан бохабар қилиш...

Барот БОЙҚОБИЛОВ ("Мулоқот"):

— Саводхон халқмиз. Бир зиёли сифатида мутолаа одати менга ҳам бегона эмас. Кечаги мустамлака ҳаётимизда давр, шароит, савия тақозоси билан ўзлаштириб келинган матбуот ҳажмини бугун тасаввурга ҳам сиғдириш қийин. Асосан марказий матбуот ўқиларди, бундай тартиб-қоиданинг табиий оқибати ўлароқ бизларни кўпроқ ўзимизнинг ички ўзбекона ишларимиз, ташвишларимиз эмас, бегона ўлкалар воқеалари, хабарлари кўпроқ қизиқтирарди. Турган гап, уларда "ўзбек" деган сўзга ўрин бўлмасди. Ҳозир аҳвол тубдан ўзгача. Парчаланиш мушкулотлари, мустақиллик қонуниятлари бизларнинг ўй-тушунчаларимизга жиддий ўзгаришлар киритди. Ўз-ўзимизга таалluқли гапларни афзал биладиган бўлдик. Шахсан мен илгари ўқиб келган талай

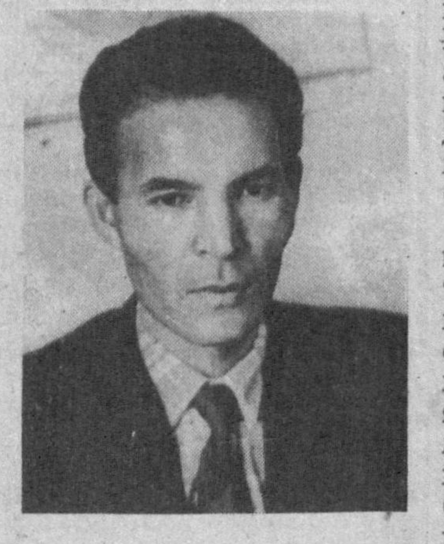

газета-журналлардан бора-бора ўзим воз кечдим, чунки улар мен учун маънавий озуқа сифатида аҳамиятини йўқотди. Лекин танишларим баъзан ҳар хил тоифа газета-журналларни тўплаб, даста-даста қилиб Москвадан жўнатиб туришади. Асосан хабардор бўлиш маъносида уларни лоқайд варақлаб чиқаман. Ўзимизнинг ташвишларимиз бошимиздан ошиб ётган пайтда бировларнинг ур-йиқит ғийбатлари кўнгилга сиғмас экан. Қолаверса, йўлларимиз,

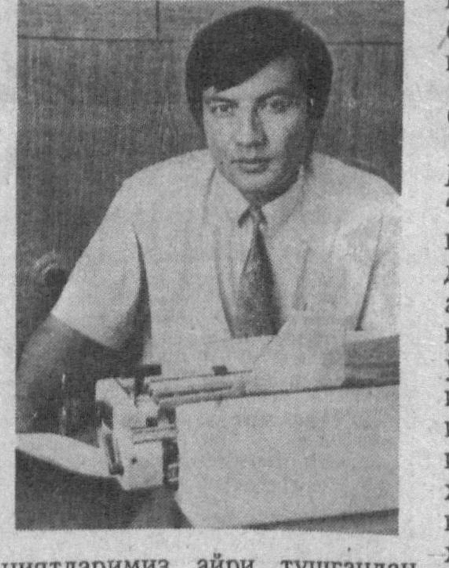

ниятларимиз айри тушгандан кейин дардларимиз, ниятларимиз ҳам ўхшамаслиги аниқ.

Ўзимизнинг ўзбек матбуотига келганда — эсимни танибманки, ҳамма нашрларимизни кузатиб келаман. Ҳозир ҳам муҳаррирлигимдан қатъий назар бирор газета ёки журнални назардан қочирмасликка ҳаракат қиламан. Ишонаманки, матбуотга муносабат киши учун ватанпарварликнинг биринчи ва ҳал қилувчи шартидир. Матбуот эса ҳар бир халқнинг тили-забони, унинг савия ва мавқеининг кўрсаткичи ва кўзгусидир. Лекин, афсуски, бизнинг матбуотимиз мутстақиллик шароитида ўз ўрнини ҳали топа билганича йўқ, зиммасидаги масъулиятни оқлаганича йўқ. Кўп ҳолларда эски қолипда иш тутиб келяпти. Қоғоз нархи, нашр харажатлари ғоят кўтарилган вазиятда газета ва журналларнинг том маънода қимматбаҳо бўлиб қолган саҳифаларини эҳтироссиз, заруратсиз, юзаки нарсалар билан тўлғазиб исроф қилиш гуноҳ бўлса керак. Лекин ўқувчиларнинг ҳам ҳафсаласизлиги кечириб бўлмас ҳол. Улар кўпроқ ўқиса, ўзларини фаолроқ тутса, журналистларимиз шунга яраша кўтаринки руҳ билан сидқидилдан хизмат қилса матбуотимиз янги-янги босқичларни забт этиши шубҳасиз. Қарс икки қўлдан чиқади, ахир.

Абдуҳошим ИРИСБОЕВ ("Оила ва жамият"):

— Бир пайтлар, "Аввал иқтисод, кейин сиёсат", деган иборани жуда кўп такрорлар эдик. Амалда бўлса турган-битганимиз сиёсат эди. Газета-журнал ўқиш ҳам "сиёсий масала" ҳисобланарди. Одамларимиз ёппасига обуна бўлиб қўя қолишарди. Обуна пули маошданми, иш ҳақи — "пахтанинг пули", "пилланинг пули"данми ушлаб қолинарди. Ҳатто саводни арабча имлода бошлаб, кириллда тўхтатган, умрида газета бетига қарамайдиган момоларимизни ҳам бир-иккита нашрга "обуна" қилиб қўяр эдик.

Бугун замон ўзгарди. Биз матбуотчиларга ҳам қийин бўлиб қолди: энди газета-журнал ўқиш ихтиёрий. Нашрларимизнинг нархи ҳам арзон эмас. Лекин қувонарлиси шуки — халқ ўқияпти. Бугунги давр одами ҳаётини бари-бир матбуотсиз тасаввур этиб бўлмас экан.

Ўзимизга келсак, "Шарқ юлдузи", "Муштум", "Ёшлик", "Ёш куч", "Саодат" журналлари, "Адабиёт ва санъат" газетаси оиламизда ҳозир ҳам севиб ўқилади. Ўзим яна иқтисодга оид нашрларни мунтазам ўқиб боришга ҳаракат қиламан. Зеро ҳаёт, бажараётган вазифам "иқтисод ҳақида жиддий ўйлаш, бош қотириш"ни тақозо этмоқда.

Бу йил мамлакатимизда чоп этилаётган деярли барча марказий газета ва журналларга, хориж матбуотидан "Труд", "Азия", "Экономическая жизнь", "Аргументы и факты" газеталари — жами тўрт минг сўмлик атрофидаги нашрга таҳририятимизни обуна қилдик. Яъни "Оила ва жамият"чилар ҳамма нашрларни ўқишади. Ишбилармон жаноблар, ташкилотлар, хўжаликлар раҳбарлари ҳам ҳозирча "қўли қисқароқ" бўлиб турган муштарийларимизга обунада ёрдам берадилар деб умид қиламиз!

Миродил АБДУРАҲМОНОВ ("Ёрду"):

— Ким нима ўқийди?.. Мазкур саволга "Халқ сўзи", "Қишлоқ Ҳақиқати", "Адабиёт ва санъат", "Ватан"ни ўқийман дея жавоб қайтариш мумкин албатта. Аммо кечагина дунё юзини кўриб, бор-йўғи ўнтагина сони нашрдан чиққан икки ойлик чақалоқ газетада ишлаётганим учунми, ҳозир имкон қадар барча газета ва журналларимизни ўрганиш илинжида чакана савдодан харид қилаяпман. "Оила ва жамият"нинг содда тилини, "Халқ сўзи"нинг салобатли чиқишларини, "Аргументы и факты"нинг рақамлар орқали фикр-мулоҳаза юритишлари, отахон газетамиз "Ўзбекистон овози", "Қишлоқ ҳақиқати"нинг меҳнаткашлигини "Ёрду"да уйғунлаштириш, жамлаш ниятимиз бор. Худо хоҳласа 1995 йилдан ўқувчиларимиз бунга гувоҳ бўладилар деган умиддамиз.

Кейинги пайтда "Тафаккур" журнали яхши нашр сифатида кашф этилди. Буни ҳам алоҳида таъкидламоқчиман. Ундаги миллат, муқаддас динимиз, иймону эътиқод, тилимизу тарихимиз ва буюк неъмат — истиқлолимиз ҳақидаги чиқишлар тўғрисида ҳатто журнал Бош муҳарририга бир журналхон сифатидаги раҳматимни ҳам ёзиб юбордим.

Обуна масаласига келсак "Халқ сўзи", "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" ҳамда "Ёрду"га ёзилдим. Қолган нашрларни чакана савдодан харид қилишни ишончлироқ санадим.

Имкониятдан фойдаланиб, ёш жамоамиз номидан азиз ўқувчиларимиз кўп қатори "Ёрду"ни ҳам қўллайдилар, деган ниятда эканлигимизни билдирмоқчиман.

ҲУРМАТЛИ МУШТАРИЙЛАР!
ОБУНА ВАРАҚАСИНИ БЕХАТО ТЎЛҒАЗИШГА ҲАРАКАТ ҚИЛИНГ!

Агар обуна «Матбуот уюшмаси» агентлигида расмийлаштирилган бўлса, касса аппаратининг муҳри, алоқа бўлимларида расмийлаштирилганда эса тақвим штемпели, албатта, бўлиши керак.

Бу ҳолда обуначиларга абонемент билан бирга пул қабул қилинганлиги ҳақида квитанция берилади.

АЗИЗ ОБУНАЧИ ЎРТОҚЛАР!

Газета ва журналларга обуна варақчасини сиёҳли ручкаларда хатосиз, сўзларни қисқартирмасдан ва тушунарли қилиб тўлғазинг.

Обуначи ўз турар жой манзилгоҳи, насаби, исми ва отасининг исмини аниқ ёзишини талаб этилади.

Обуна варақчасидаги «ПВ-Жойи» деган ёзувли катакларни алоқа бўлимлари ва «Матбуот уюшмаси» агентликлари ходимлари тўлғазади.

"АРИЗАДАН БОШЛАНГАН БАҲС..."

Газетамизнинг 1994 йил 19 август сонидан журналист Ш. Акбаровнинг "Аризадан бошланган баҳс" сарлавҳали мақоласи босилган эди. Мақола газетхонларда катта қизиқиш уйғотди. Қуйида уларнинг таҳририятга юборган хатларидан айримларини эътиборингизга ҳавола қилмоқдамиз.

***

"Аризадан бошланган баҳс"ни ўқиб чиқиб биз жуда ҳайратда қолдик.

К. Мирзажонов ташландиқ жарлик ёқасида жаннатсимон боғ яратиб ажойиб иморатлар қурган экан, демак озмунча меҳнат сарфланмаган бўлса керак. Газетада ёзилишича, Кенжабой ака қилган меҳнати эвазига одамлар ишга жалб қилинган, келгусида иш ўринлари сонини кўпайтириш мақсади бўлган, бироқ орзулари рўёбга чиқмай қолиб кетибди. К. Мирзажонов сингари кишиларни қўллаб-қувватлаш керак.

Адҳамжон УМАРОВ,
меҳнат фахрийси

Акс садо

***

Аслида бу боғ ўрни ташландиқ, яроқсиз ер эди. Кенжабойнинг ташаббуси билан катта меҳнат эвазига боғ барпо қилинди. Тўғри, боғни битта Кенжабой яратгани йўқ. Бу ишга жуда кўп раҳбарлар қолаверса, ташкилотлар, савдо ходимлари қўл урдилар. Боғни яратишда ким иштирок этган бўлса буни яхши билади.

Афсус-надоматлар бўлсинки, ҳозир боғнинг аҳволи яхши эмас, қаровсиз қолган. Боғ ўз соҳиби қўлида яшнайди. Бошқа бегона қўлни ёқтирмайди, ҳосил бермай қурийди. Шунинг учун боғни боғбонга қайтариш керак.

Бозорбой МАМАДАЛИЕВ,
Меҳнат қаҳрамони,
Жўрабой ҚЎЛДОШЕВ,
уруш ва меҳнат фахрийси,
Жўрахон АБДУЛЛАЕВ,
Пахтаобод шаҳри ҳокими, биология фанлари номзоди

***

Биз бу боғнинг ташкил этилиш тарихи, кимларнинг раҳбарлигида ва қайси маблағлар ҳисобига қурилганидан яхши хабардормиз. Бу боғ 1979—1980 йилларда Маданият қишлоғининг юқори қисмида — Мойлисой ўзанидаги адир ён бағирларида, ташландиқ жойда ташкил топган.

Боғ асосан ҳашар йўли билан ўша даврдаги Маданият матбуот жамияти ходимларининг куч-ғайрати билан, аввал Турғунбой Ҳакимов, кейинчалик Мирзажонов Кенжабойлар раҳбарлигида бунёд этилган.

Айниқса К. Мирзажоновнинг жонбозлик билан қилган ҳаракатлари туфайли у "обод гўша"га айланди. Чунки сувни адир устига чиқариб дарахт кўкартириш, йўқ ердан ускуналар топиб келиб лимонад, кондитер цехларини ишга тушириш ўз-ўзидан бўлмайди.

Қани энди ҳамма раҳбарлар ҳам ўзининг иш даврида шу каби хайрли ишларни амалга оширганда эди, республикамиз ҳозиргидан ҳам анча обод ва фаровонроқ бўларди. Президентимиз И. Каримовнинг "50 ёшдан ошганлар халққа яхшилик қилиб улгуринг, кейин кеч қоласиз", деган сўзлари нақадар ибратли эканлигини шу боғ мисолида ҳам кўриб турибмиз.

А. ҲАБИБУЛЛАЕВ,
Пахтаобод тумани "Маданият" агрофирмаси кенгаши раиси,
Т. ФАРМОНОВ,
"Маданият" агрофирмаси касаба уюшмаси раиси.

***

Мақолани ўқиб чиқдим. Мен ҳам кўп меҳнат қилиб бир мўъжаз боғча барпо қилдим. Унинг меваларидан ўзим ҳам, маҳалладошларим ҳам, ёнимиздаги болалар боғчаси тарбияланувчилари ҳам баҳраманд. Шуларни кўриб меҳнатим зое кетмаганидан хурсанд бўлиб юраман. Бироқ кўпинча ҳаётда шундай бўладики, меҳнатни биров қилади, боғни биров яратади, аммо унинг тақдирини умрида бир туп ниҳол кўкартирмаган киши ҳал қилиши ҳам мумкин экан.

Муҳаббат ФОЗИЛХЎЖАЕВА
Тошкент

***

Ш. Акбаровнинг газетада ёзган мақоласини болаларим ўқиб берди. Мен 90 баҳорни кўрмоқдаман. Боғ яратиш машаққатларини яхши биламан. Шунинг учун ҳам тошлоқ ерларни ўзлаштириб боғ яратган одамни хору-зор қилганлардан норози бўлдим. Боғга унинг қадрига етадиган одам қараши керак.

Абдураҳмон АКБАРОВ,
деҳқон

***

"Аризадан бошланган баҳс" сарлавҳали мақолани ўқиб жуда ҳам ҳайратландик. Наҳотки, ташландиқ тошлоқ ерни боғ қилган инсонга ҳурмат шу бўлса?

АБДУКАРИМОВлар хонадони

***

Мақола адолат юзасидан тўғри ва ҳалол ёзилган. Чин дилдан меҳнат қилган одамни бундай аҳволга солиш инсофдан эмас.

Маликахон ОДАШБОЕВА

***

Қишлоғимиз кўрки ва фахри, ёш авлоднинг ва қувончи бўлган боғ ва уни барпо этган инсон тақдирига бефарқ қарай олмаймиз.

Маҳмуджон ХОЛМАТОВ

ТАҲРИРИЯТДАН:

Биз ижтимоий ҳаётимизда оламшумул ўзгаришлар юз бераётган даврда яшамоқдамиз. Мамлакатимиз бозор муносабатларига аста-секинлик билан, ғайритабиий сакрашларсиз, босқичма-босқич, аммо, изчил ва муттасил ўтмоқда. Мулкнинг аксарият қисми давлат тасарруфидан чиқарилиб, хусусийлаштирилмоқда.

Бу жараён борган сайин чуқурлашмоқда. Лекин бу ҳамма ишлар осон, силлиққина кетаяпти деган гап эмас. Хусусийлаштириш йўлига ҳар хил сунъий тўсиқлар қўйилиб, жараённи секинлаштириш, ундан ўз манфаатлари йўлида фойдаланишга ҳаракат ҳам сезилиб қоляпти. Энг ёмони гоҳида шахсий адоватлар ҳам ўртага тушмоқда. Журналист Шоҳруҳ Акбаровнинг мақоласи ана шу долзарб муаммоларга бағишланган эди.

Мақола босилиб чиққач, таҳририят газетхонлардан юздан ортиқ хатлар олди. Муаллифларнинг аксарияти боғ уни яратган, парвариш қилган кишига — Кенжабой Мирзажоновга қатарилиши керак, деган фикрни илгари суришган. Уларнинг ҳаммасини газетада чоп қилиш имконияти йўқ, албатта.

Биз ҳам газетхонларимизнинг бу фикрларини қўллаб-қувватлаймиз. Лекин, шу ўринда бир фикрни ойдинлаштириб олмоқ лозим. Газета ушбу мавзуга қўл урар экан, энг аввало К. Мирзажонов мисолида меҳнаткаш бир инсон тақдири масаласини ўртага қўйган эди. Гап биргина Андижон устида ҳам бораётгани йўқ. Мақсадимиз инсон қаерда бўлмасин ўз меҳнати натижаларидан баҳраманд бўлсин. Биров пиширган ошни биров илиб кетмасин. Ташландиқ ерларни ўзлаштираётган, мевазорларга айлантираётган фидойи инсонларнинг шашти қайтмасин. Бизнинг холис нуқтаи назаримиз мана шундай!

Мақола юзасидан ўз фикр-мулоҳазаларини таҳририятга ёзиб юбориб, бу долзарб масалага муносабатини билдирган барча муштарийларимизга миннатдорчилик билдирамиз.

Айни пайтда, Андижондан, мутасадди ташкилотлардан тегишли жавоб кутамиз.

Газетанинг навбатдаги сони 25 ноябрда чиқади

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

*

НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI 1994

Манзилгоҳимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси 32.
Телефонлар: қабулхона — 33-52-91, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-54-56.

Навбатчи муҳаррир — Ашурали ЖЎРАЕВ

Босмахонага топшириш вақти — 21.00. Топширилди — 20.00

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларига қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Таҳрир ҳайъати: Мурод АБДУЛЛАЕВ (ижтимоий ҳаёт бўлими мудири), Одил ЁҚУБОВ, Ашурали ЖЎРАЕВ (санъат бўлими мудири), Насиба ИБРОҲИМОВА, Камол МАТЕҚУБОВ (наср ва назм бўлими мудири), Маҳмуд САЪДИЙ (адабиётшунослик ва танқид бўлими мудири), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Бекқул ЭГАМҚУЛОВ (масъул котиб)

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ:

Рустам АБДУЛЛАЕВ, Аҳмадали АСҚАРОВ, Тошпўлат АҲМЕДОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Дадахон ЁҚУБОВ, Баҳодир ЖАЛОЛОВ, Хайрулла ЖЎРАЕВ, Пўлат ЗОҲИДОВ, Баҳодир ЙЎЛДОШЕВ, Жамол КАМОЛ, Мирзо КЕНЖАБЕК, Абдулла ОРИПОВ, Ҳабиб САЪДУЛЛА, Йўлдош СУЛАЙМОН, Тошпўлат ТУРСУНОВ, Иброҳим ЮСУПОВ

1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН НАШР ЭТИЛА БОШЛАГАН

*

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

Рўйхатдан ўтиш тартиб № 24. Буюртма Г-694. 46020 нусхада босилди, ҳажми — 3 босма табоқ. Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А—2. **Индекс 64593.**

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.